

SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU

KANUN NUMARASI

: 5510

KABUL TARİHİ

: 31/5/2006

YAYIMLANDIĞI RESMÎ GAZETE

: TARİH: 16/6/2006 SAYI: 26200

YAYIMLANDIĞI DÜSTUR

: TERTİP: 5 CİLT: 45

MADDE 1 - 3

PROF. DR. ALİ NAZIM SÖZER

AMAÇ

MADDE 1- Bu Kanunun amacı, sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına almak; bu sigortalardan yararlanacak kişileri ve sağlanacak hakları, bu haklardan yararlanma şartları ile finansman ve karşılama yöntemlerini belirlemek; sosyal sigortaların ve genel sağlık sigortasının işleyişi ile ilgili usûl ve esasları düzenlemektir.

KAYNAKÇA

AKPINAR Taner, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomi Politikası: Kuruluş Süreci, Çalışma ve Toplum, 2014/3, 137-158 (Politik).

ALPDÜNDAR Mehmet, Ereğli Kömür İşçileri ve Sendika Faaliyetleri, Sosyal Siyaset Konferansları — 10, [https://dergipark.org.tr › download › article-file](https://dergipark.org.tr/download/article-file) (Ereğli).

ALPER Yusuf, Sosyal Sigortalar Kurumu: 1988, Bursa, Uludağ Üniv. İİBF. Derg., 1-2/1989, 9-19 (SSK).

ALPER Yusuf, Sosyal Güvenlik Reformu (2008-2016): Kapsamla İlgili Gelişmeler, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Prof.Dr. Gülten Kutal'a Armağan, 68/2015, 1-23, Özel Sayı (Reform).

ALPER Yusuf, Sosyal Güvenlikte Kurumsal Yapıda Tersine Reform: SGK'dan SSK'ya, Karatahta, İş Yazıları Dergisi, 26/2023, 61-101.

AR Necdet Kamil, Türkiye'de Çalışma İlişkileri (1923-1961) (Çalışma).

BALCI Ercüment, Osmanlı Maden Rejiminde Nizamnameler Dönemi ve İmtiyazlar, Basılmamış YL. Tezi, İstanbul, 1994 (Maden).

DEMİR Özkan, Cumhuriyet Döneminde Maden İşletmelerinde İşçi Haklarını Belirlemeye Yönelik Bazı Düzenlemeler (Ergani Bakır İşletmesi ve Ereğli Kömür İşletmesi Örnekleri), Yer Altı Kaynakları Dergisi, 18/2020, 43-54 (Ereğli).

EDİS Seyfullah, İşçilere Yardım Vakıfları, Ankara, 1982 (Vakıf).

ERKUL İhsan, SOSYAL Güvenlik Sisteminin Tarihi Gelişimine Kısa Bir Bakış, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, 1968, 192-205 (Bakış).

ERSAN Gürbüz, Türkiye’de Sosyal Sigortaların Doğuşu ve Gelişmesi, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 25/1974, 46-90 (Doğuş).

FİŞEK Gürhan, ÖZSUCA Türcan Şerife, ŞUĞLE Mehmet Ali, Sosyal Sigortalar Kurumu Tarihi, 1946-1996, Ankara, 1997 (Tarih).

GÖKBAYRAK Şenay, Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü, Çalışma ve Toplum, 2010/2, 141-162 (Dönüşüm).

KOÇ Muzaffer, Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihi Gelişimi ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi, Malatya, 2004 (Tarih).

KURUM Can, Modern Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Kuruluşu: Askeri Tekaüt Sandığı (1866), Trakya Üniv. SBE. YL. Tezi, Edirne, 2015 (Kuruluş).

MAKAS Recep, Sosyal Güvenlik Kurumlarının Yeniden Yapılanması Üzerine, Çalışma ve Toplum, 2004/1, 67-79 (Yapılanma).

ÖZBEK Nadir, Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet (1876-1914) (Osmanlı).

ÖZBEK, Nadir, Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar, İstanbul, 2006 (Politika).

ÖZGER Yunus, Osmanlı Ordusunda Emeklilik Sistemi ve Askeri Tekaüt Sandığı (1865-1923), İstanbul, 2011 (Osmanlı).

SOYKAN Şükrü, Türkiye’de Sosyal Sigortaların Kuruluşu ve Gelişmesi, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 15/1964, 73 – 82 (Kuruluş).

ŞEN Murat, Tanzimat ve TBMM Hükümeti Döneminde Sosyal Güvenlik Hukuku Alanındaki Gelişmeler, Atatürk’ün 125. Doğum Yılına Armağan, Erzincan Üniv. HF. Erzincan, 2007, 55-85 (Tanzimat).

ŞEN Murat, Tanzimat Öncesi (Klasik Dönem) Osmanlı Devleti’nde Sosyal Güvenlik, E-Akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, S. 3, Mayıs 2002 (Osmanlı).

YENİHAN Bora, Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Yönetim Bilimleri Dergisi, 30/2017, 177-196 (Gelişim).

YÜKSEL Büşra, Çalışma İlişkilerine Yönelik İlk Düzenleme: Dilaver Paşa Nizamnamesi ve Çalışma Hayatına Etkileri, İş ve Hayat, 6/2017, 156-178 (Dilaver Paşa).

AÇIKLAMA

İlgili normun günümüzdeki durumunu kavramak için sosyal sigortaların kısa tarihçesini ele almak uygun olacaktır.¹ XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Ereğli kömür yataklarında çalışan işçiler için 1867 yılında yürürlüğe konulan **Dilaver Paşa Nizamnamesi**² ile yasal düzenlemeye gidilmiştir. Bu Nizamname ile Müslüman ve Hristiyan işçilere dini tatil ve ibadet, on saat (zorunlu) çalışma, barınma koşullarının yapılması, hasta olan işçilere maden havzasındaki doktor tarafından muayene ve tedavi edilmeleri olanağı sağlanmıştır.³

İki yıl sonra (1869) hazırlanmış olan **Maadin Nizamnamesi**,⁴ genellikle iş güvenliğini ilgilendiren önemli hükümler getirmiştir. Madenlerde bir eczahane ile bir doktor (tabip) bulundurmak gereği kabul edilmiş, ayrıca çalışırken sakat kalanların kendilerine, ölmüş olanların ailelerine tazminat ödemesi hükme bağlanmıştır. Kaza, idarenin kötü yönetimi ve tedbirsizliğinden dolayı meydana geldiği takdirde, idare ayrıca nakdi para cezası ödemek zorunda bırakılmıştır. Bu Nizamname ile önceden (Dilaver Paşa Nizamnamesi ile) getirilen çalışma yükümlüğü kaldırılmıştır.⁵

Cumhuriyetin kuruluş aşamasında Zonguldak ve Ereğli kömür madenlerinde çalışan işçilerin ağır çalışma koşulları dikkate alınarak, ayrıca iki kanun kabul edilmiştir. İlk kanun, 28.4.1921 ve 114 Sayılı **Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde** (bölgesinde) **Mevcut Kömür Tozlarının Amele** (işçi) **Menafi-i Umumiyesine** (kamu yararına) **Olarak Furuhatına Dair Kanundur**.⁶

Diğer düzenleme, 10 Eylül 1921'de kabul edilen 151 sayılı **Ereğli Havza-i Fahmiye Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun**'dur. 151 SK. ile 18 yaşından küçük işçilerin ocaklarda çalıştırılması ayrıca, zorla çalıştırma yasaklanmıştır. İşverenler maden civarında sağlık hizmeti sunmak için gerekli önlemleri almakla (hastane, eczane ve doktor bulundurmakla) yükümlü tutulmuştur. Ocaklarda günlük çalışma süresi (on saatten) sekiz saate düşürülmüştür. Bu kanun gereği olarak 22 Temmuz 1923'te **Amele Birliği** kurulmuştur. Amele Birliği ile doğum yardımı, sağlık yardımı, ölen işçilerin

¹ Osmanlı dönemi uygulamaları için bkz. ŞEN, Osmanlı, 1 vd.; Osmanlı döneminde ordu mensuplarının emeklilikleri hk. bkz. ÖZGER, Osmanlı, 65 vd. Bu dönemdeki sosyal devlet uygulamaları için bkz. ÖZBEK, Osmanlı, 23 vd.

² Ereğli Kömür Maden-i Hümayunu İdaresinin Nizamnamesi.

³ DEMİR, Ereğli, 43 vd.; ALPDÜNDAR, Ereğli, 125 vd.; FİŞEK, ÖZSUCA, ŞUĞLE, Tarih, 10; YÜKSEL, Dilaver Paşa, 156 vd.; ŞEN, Tanzimat, 60 vd.

⁴ Dustur, I.Tertip, cilt 2, sh. 318

⁵ ŞEN, Tanzimat, 65 vd.; FİŞEK, ÖZSUCA, ŞUĞLE, Tarih, 10; BALCI, Maden, 56. Madenler için hazırlanmış başkaca nizamnameler vardır. Bkz. anılan son eser, 50 vd.

⁶ ŞEN, Tanzimat, 76 vd. Kanunun TBMM (Kamutay) tarafından yorumu için bkz. RG: 21.11.1952, 8040.

defin masrafı, hastalık malul nedeniyle işten ayrılanlara son yardım, işçilere ikraz (faizsiz borç para) gibi destekler sağlanmıştır.⁷

1936 yılında **Ereğli Kömür Havzası Maden Ocaklarında Çalışan Amelelerin Sıhhi İhtiyaçlarının Teminine Dair Nizamname** kabul edilmiştir.⁸ Nizamnameye göre oluşturulacak dört kişilik sağlık komisyonu tarafından nerede ve ne kadar hasta evi, revir, eczane ve hekim bulundurulacağı belirlenecektir. İşçilerden hasta olanlarla kazaya uğrayanların ayrıca ailelerinin tedavileri ve ilaçları ücretsiz olacaktır. Tedavi karşılığı Amele Birliği tarafından komisyona ödenecektir.⁹

22.4.1926 Tarih ve 818 Sayılı **Borçlar Kanunu**'yla işverenlerin işçileri gözetme yükümü kabul edilmiştir (Md. 332).¹⁰ 24.4.1930 Tarih ve 1593 Sayılı **Umumi Hıfzıssıhha Kanunu** ile bazı idari makamlara fertleri ve çalışanları koruyucu birçok düzenleme getirilmiştir.^{11 12}

08.06.1949 tarihinde kabul edilen ve 01.01.1950 tarihinde yürürlüğe giren **5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu**¹³ ile sayıları giderek artan mevcut emeklilik sandıkları ortadan kaldırılmış, kamu görevlilerine sosyal güvence sağlamak üzere T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü kurulmuştur.¹⁴ Kamu görevlileri için süreç bu şekilde tamamlanırken işçiler bakımından aşağıdaki gelişmeler yaşanmıştır:

8.6.1936 tarih ve **3008 sayılı İş Kanunu** ile ilk kez Türkiye'de sosyal sigortalara ve idaresine ilişkin temel ilkeler kabul edilmiştir. Madde 100'e göre, "İş hayatında, "iş kazalar ile meslekî hastalıklar,, , "Analık,, İhtiyarlık,, , "İşten kalma, "Hastalık,, ve "ölüm,, hallerine karşı yapılacak sosyal yardımlar, Devlet tarafından tanzim ve idare edilir. Bu vazifenin ifası için, işbu kanunun mer'iyete girdiği tarih-

⁷ ÖZBEK, Politika, 120; KOÇ, Tarih, 113; AR, Çalışma, 67; DEMİR, Ereğli, 45; FİŞEK, ÖZSUCA, ŞUĞLE, Tarih, 10; ŞEN, Tanzimat, 65 vd.

⁸ RG: 17 Kanun-ı Sani (Ocak) 1936. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasıyla 31/12/1935 tarih ve 2/3811 sayılı kararname ile yürürlüğe girmiş olan Nizamname yerine Ereğli Kömür Havzası Maden Ocaklarında Çalışan İşçilerin Sıhhi İhtiyaçlarının Teminine Dair Tüzük yürürlüğe girmiştir (RG: 25.8.1942, 5193).

⁹ DEMİR, Ereğli, 46, 47.

¹⁰ 11.1.2011 Tarih ve 6098 Sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu'nda da işverenin işçiyi gözetme yükümü mevcuttur (Md. 417).

¹¹ RG: 6.5.1930, 1489. Kanunda Sağlık Bakanlığı'na sigorta risklerinden sayılan doğum, analık, salgın hastalık, maluliyet durumları için önleyici ve telafi edici tedbirler alma yükümü getirilmiştir (Md. 3). Bu önlemler çocuklar, gençler (Md. 151-169), işçiler (Md. 173-179) ve gayrisıhhi müesseseler (Md. 268-275) bakımından düzenlenmiştir. Bkz. KOÇ, Tarih, 115, 116. Kanunun gerekçesi ve içeriği için bkz. ÖZBEK, Politika, 124-26.

¹² Türk sosyal sigorta tarihi için bkz. AKPINAR, Politik; 137-158 SOYKAN, Kuruluş, 73 – 82; ERSAN, Doğuş, 46-90; KURUM, Kuruluş; GÖKBAYRAK, Dönüşüm, 141-162; YENİHAN, Gelişim, 177-196; AR, Çalışma, 68,.

¹³ RG: 17.6.1949, 7235.

¹⁴ ÖZBEK, Politika, 251 vd.

ten bir yıl sonra, Devlet müessesesi olmak üzere, bir “**işçi sigorta idaresi,** kurur. “İşçi sigorta idaresi,, İş Kanunu tatbikatını temin ve takib ile muvazaf genel teşkilâta bağlıdır.” Keza Md. 107 gereği olarak “İşçi sigorta idaresi, ilk **önce “ iş kazasile meslekî hastalıklar,, ve “Analık,, sigortalarını yapar. İşbu sigortalara aid hükümleri havi kanunlar en geç bu kanunun meriyetinin altıncı ayı sonuna kadar, ve diğer sigorta kollarına aid kanunlar ise o sigortalarn tatbikına imkân hasıl oldukça, Hükümet tarafından Büyük Millet Meclisine sevk edilir.”**¹⁵

Yukarıda aktarılan Md. 107 doğrultusunda (altı aydan çok sonra da olsa), sosyal sigorta kolları ile ilgili ilk düzenleme olan 27.06.1945 tarih ve **4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu** kabul edilmiştir.¹⁶ Anılan Kanuna paralel olarak 9.7.1945 tarih ve 4792 sayılı **İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu** çıkarılmıştır.¹⁷ Bu Kanunun 01.01.1946 tarihinde yürürlüğe girmesiyle İşçi Sigortaları Kurumu kurulmuştur. Daha sonra,

- 2.6.1949 tarih ve **5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu,**¹⁸

-4.1.1950 tarih ve **5502 sayılı Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu,**¹⁹

-4.2.1957 tarih ve **6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu**²⁰ kabul edilmiştir.

-İhtiyarlık Sigortası Kanunu yerine geçen Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu sadece uzun vadeli sigorta dallarını düzenlediği için, ayrıca kısa vadeli sigorta dallarını da kapsamak üzere, 17.07.1964 tarih ve **506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa** gereksinim duyulmuştur.²¹ Böylece, meriyete giren Sosyal Sigortalar Kanunu ile işçiler için iş kazası ve meslek hastalıkları, hastalık ve analık (kısa vadeli) sigorta dalları ile maluliyet yaşlılık ve ölüm (uzun vadeli) sigorta dalları düzenlenmiştir. Bu kanunda söz konusu sigorta dallarının her birinin içine ayrıca hastalık sigortası ilave edilmiştir.²² 506 SK. Geç. Md. 20 ile de banka ve sigorta şirketlerinin çalışanları için kurulmuş olan yardım sandıklarının, bu kanun kapsamındaki edimleri esas alanları, asli sandık olarak görevlerini sürdürmüşlerdir.²³

¹⁵ KOÇ, Tarih, 116 vd.; ÖZBEK, Politika, 132 vd.

¹⁶ RG: 7.7.1945, 6051.

¹⁷ RG: 16.7.1945, 6058.

¹⁸ RG: 8.6.1949, 7227.

¹⁹ RG: 10.1.1950, 7402.

²⁰ RG: 13.2.1957, 9534.

²¹ RG: 29-31.7.1964, 11766-11779.

²² 01.03.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 SK.'la İşçi Sigortaları Kurumu, Sosyal Sigortalar Kurumu adını almıştır. Bkz. ALPER, SSK, 9-19; KOÇ, Tarih, 128; ÖZBEK, Politika, 277 vd.

²³ EDİS, Vakıf, 50; ÖZBEK, Politika, 326 vd.

-Sonraki yıllarda Sosyal Sigortalar Kanununun kapsamı dışında kalan tarım işçileri için 17.10.1983 tarihli **2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu**²⁴ çıkarılmıştır.

Bağımsız çalışanlar için ise durum şu şekildedir:

-02.09.1971 tarihli ve **1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu** ile kendi hesabına çalışanlara sosyal güvence sağlanmış, bu amaçla Bağ-Kur kurulmuştur.²⁵

-17.10.1983 tarihli **2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu**²⁶ kabul edilerek, tarım kesiminde çalışanların sosyal güvenliklerinin sağlanmasına dönük düzenlemeler yapılmıştır.²⁷

Yukarıda kısaca aktarıldığı üzere, ülkemizde sosyal sigorta hakları, çalışanların statüleri esas alınarak, 5 ayrı temel yasa (5434 SK., 506 SK., 506 SK. Geç. Md. 20, 2925 SK. ve 2926 SK.) ile düzenlenmişti ve yönetimleri birden fazla kurum tarafından (Sosyal Sigortalar Kurumu, T.C. Emekli Sandığı ve Bağ-Kur Genel Müdürlüğü ve çeşitli banka sandıkları) gerçekleştirilmekteydi.

Söz konusu çoklu yapıyı ortadan kaldırmak üzere, 31.05.2006 tarih ve **5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu** kabul edilerek²⁸ norm birliği sağlanmaya çalışılmıştır.²⁹ ³⁰ Aşağıda değinildiği üzere; kazası ve meslek hastalıkları, hastalık ve analık sigortası kısa vadeli sigorta dalları; malullük yaşlılık ve ölüm sigortası ise uzun vadeli sigorta dalları olarak düzenlenmiştir.³¹

²⁴ RG: 20.10.1983, 18197.

²⁵ RG: 14.9.1971, 13956. ÖZBEK, Politika, 315 vd. Kanunun sigortalılıkla ilgili hükümleri 01.10.1972 tarihinde uygulamaya konulmuş, 01.01.1986 tarihinden itibaren de bu Kanuna tabi sigortalılara sağlık sigortası hizmeti verilmeye başlanmıştır. 04.05.1979 tarihli ve 2229 sayılı Kanunla herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olmayan Türk vatandaşlarıyla ev kadınlarına Bağ-Kur kapsamında isteğe bağlı sigortalı olma hakkı verilmiştir. Bu sigortalıların da zorunlu sigortalılarla aynı hak ve mükellefiyetlere tabi olması sağlanmıştır. Ayrıca, 10.09.1977 tarihli ve **2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası**yla köy ve mahalle muhtarlarının Bağ-Kur kapsamında zorunlu sigortalı olmaları sağlanmıştır.

²⁶ RG: 20.10.1983, 18197.

²⁷ ALPER, Tersine Reform, 65, 66.

²⁸ RG: 16.6.2006, 26200.

²⁹ 01.01.2007 tarihinde yürürlüğe girmesi gereken bu Kanununun bazı maddeleri Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. İptal sonrası kanuna ek ve değişiklik getiren mevzuatın çıkarılması sonucu yürürlük tarihi; önce 01.07.2007 tarihine, sonra 01.01.2008 tarihine ertelenmiş ve nihayet 01.10.2008 tarihinde tüm hükümleri ile yürürlüğe girmiştir.

³⁰ Bu kanunun uygulama sonuçları hakkında bir değerlendirme için bkz. ALPER Reform, 1 vd.

³¹ İşçiler için işsizlik sigortası dalı 1999'da **4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu** ile getirilmiştir (RG: 8.9.1999, 23810).

Sağlık hizmetleri ile ilgili olarak, kişilere statüleri gereği tabi oldukları sigorta kurumları (Emekli Sandığı, SSK, Bağ-Kur, banka/sigorta sandıkları) tarafından (kendi veya anlaşmalı sağlık tesisleri vasıtasıyla) gereksinim duydukları hizmetler sağlanmaktaydı. Ayrıca, 5 Ocak 1961 tarihli **224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanunu**³² ile bütün sağlık hizmetlerinin finansmanının genel bütçeden karşılanması ve sağlık hizmetlerinin herkese ücretsiz olarak verilmesi kabul edilmişti. Ancak, söz konusu kanunun etkin bir şekilde uygulanması yerine 18.6.1992 tarih ve **3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun**³³ ile sosyal sigortaların kapsamına girmeyen yoksul vatandaşlara sağlık hizmeti sunulması hükme bağlanmıştır. Eserin madde 60 ve devamında açıklandığı üzere, 5510 SK'da ayrıca genel sağlık sigortası düzenlenmiş, çalışanlara ilave olarak çalışmayanlar da (varsıl veya yoksul konumunda) kapsama alınıp, sağlık sistemi sadeleştirilmeye çalışılmıştır.³⁴

KAPSAM

MADDE 2- Bu Kanun; sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortasından yararlanacak kişileri, işverenleri, sağlık hizmeti sunucularını, bu Kanunun uygulanması bakımından gerçek kişiler ile her türlü kamu ve özel hukuk tüzel kişilerini ve tüzel kişiliği olmayan diğer kurum ve kuruluşları kapsar.

KAYNAKÇA

ALPER Yusuf, İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan Türkiye İş Kurumu'na, İş Güç, 2/2003 (İş Kur).

ÇETİNKAYA Emel, Türkiye İş Kurumu ve Hizmetlerinin Dönüşümü Konusunda Sosyal Tarafların Görüşleri, Journal of Social Policy Conferences, 39-61 (İş Kur).

EDİS Seyfullah, İşçilere Yardım Vakıfları, Ankara, 1982 (Vakıf).

KORKUT Gülsüm, ACAR Osman Kürşat, TETİK Alim, Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ile Değişen Kamu Hizmeti ve Türkiye İş Kurumu, İş ve Hayat, 2/2015, 107-135 (İş Kur).

KUMAŞ Handan, Türkiye İş Kurumu Faaliyetleri ve İşgücü Piyasası İhtiyaçları Arasındaki Uyum, Sosyo Ekonomi,1/2010, 131-165 (İş Kur).

³² RG: 12.1.1961, 10705.

³³ RG: 3.7.1992, 21273.

³⁴ Avrupa ve ABD'de sosyal güvenlik sisteminin kuruluşu hk. bkz. ERKUL Bakış, 192 vd.

MAKAS Recep, Sosyal Güvenlik Kurumlarının Yeniden Yapılanması Üzerine, Çalışma ve Toplum, 2004/1, 67-79 (Yapılanma).

ÖZBEK, Nadir, Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar, İstanbul, 2006 (Politika).

ÖZER Hatice Duygu, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Boyutuyla Toplum Yararına Program, Ankara, 2021 (TYP).

SAYIN Ali Kemal, İstihdam Hizmetlerinin Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Türkiye İş Kurumu, Journal of Social Policy Conferences, 49/2005, 406-423 (İş Kur).

AÇIKLAMA

5510 SK.'un birinci maddesinde tesis edilmesi gereken sosyal sigorta ve genel sağlık sigortasından söz edilirken; ikinci maddesinde aynı husus vurgulanmış ayrıca, devletin sosyal güvenlik sağlama yükümünü ifası için "her türlü kamu ve özel hukuk tüzel kişilerini ve tüzel kişiliği olmayan diğer kurum ve kuruluşları" ndan yararlanacağı ifade edilmiştir. Söz konusu nedenle, madde kapsamında aşağıda özet olarak, günümüze değin faaliyette bulunan sigorta kurumları açıklanmıştır.

10 Eylül 1921'de kabul edilen 151 sayılı Ereğli Havza-i Fahmiye Maden Amelisinin Hukukuna Müteallik Kanun gereği olarak, 22 Temmuz 1923'te Ereğli kömür madenlerinde çalışmakta olan işçiler için **Amele Birliği** tesis edilmiştir. Bu dönemde, kamu görevlilerine yönelik olarak (kişiler ve riskler açısından) dar kapsamlı bazı emeklilik ve yardımlaşma sandıkları kurulmuştur.³⁵ Cumhuriyet döneminde sosyal korumaya ilişkin olarak 17.2.1926 Tarih ve

³⁵ -16 Nisan 1910 tarihli Nizamname ile kurulan **Hicaz Demiryolu** Memur ve Müstahdemleri Yardım Sandığı,
-1917 tarihli **Şirketi Hayriye** Tekaüt Sandığı
-1926 tarihli ve 895 SK.'la kurulan İmalatı **Harbiye** Teavün ve Sigorta Sandığı,
-30.6.1930 tarih ve 1683 SK.'la kurulan **Askeri ve Mülki** Tekaüt Sandığı,
-1933 tarih ve 2097 SK.'la kurulan **Vilayet** Hususi İdareleri Tekaüt Sandığı ve İstanbul Mahalli İdaresi Sandığı,
-1933 tarih 2454 SK.'la kurulan **Ankara Belediyesi** Memurları Tekaüt Sandığı,
-1934 tarih 2454 SK.'la kurulan **Devlet Demir Yolları** ve Limanlar İdaresinin Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı,
-1935'de kurulan **PTT** Telgraf ve Telefon İdaresi Biriktirme ve Yardım Sandığı,
-1937'de 3137 SK.'la kurulan **Deniz Yolları** ve Akay İşletmeleriyle Fabrika ve Havuzlar İdareleri Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı,
-1937'de 3202 SK.'la kurulan T.C. **Ziraat Bankası** Memurları Tekaüt Sandığı,
-1938'de kurulan **Emlak** ve Eytam Bankası Memurları Tekaüt Sandığı,
-1938'de 3492 SK.'la kurulan T.C. **Merkez Bankası** Memurları Tekaüt Sandığı,
-1938'de kurulan **Devlet Hava Yolları** Umum Müdürlüğü Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı.

743 Sayılı **Türk Medeni Kanunu** ile işçilere yardım **vakıfları** (sandıkları) kurulması hükme bağlanmıştır (Md. 77/A).³⁶ Keza, 29.6.1956 tarih 6762 Sayılı **Türk Ticaret Kanunu**'nda işçiler için yardım **vakıfları** kurulması kabul edilmiştir (Md. 468).³⁷

08.06.1949 tarihinde kabul edilen ve 01.01.1950 tarihinde yürürlüğe giren 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu³⁸ ile sayıları giderek artan (35 numaralı dip notta belirtilen) mevcut emeklilik sandıkları ortadan kaldırılmış, kamu görevlilerine sosyal güvence sağlamak üzere **T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü** kurulmuştur.³⁹ Kamu görevlileri için süreç bu şekilde tamamlanırken işçiler bakımından aşağıdaki gelişmeler yaşanmıştır.

İşçiler için, 9.7.1945 Tarih ve 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunuy-la "**İşçi Sigortaları Kurumu**" kurulmuş, kanunun 1 Ocak 1946 yılında yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir. 17.07.1964 tarih ve 506 sayılı "Sosyal Sigortalar Kanunu"nu ile bu kanunu uygulamakla görevli kurumun ismi "**Sosyal Sigortalar Kurumu**" (SSK) olarak değiştirilmiştir.⁴⁰ SSK. ek olarak 17/10/1983 Tarih ve 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu ile kapsama alınan geçici tarım işçilerine de hizmet sunmaktaydı.

Daha sonra, kendi adına ve hesabına çalışanlar için 02.09.1971 tarihli ve 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile **Bağ-Kur** tesis edilmiştir.⁴¹ Bağ-Kur ayrıca 17.10.1983 tarihli 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına alınan, tarım kesiminde bağımsız çalışanlara da hizmet sunmakla görevlendirilmiş idi.

Sosyal politika önlemleri kapsamında istihdam sağlama hizmeti vermek üzere gerekli olan İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun (**İİBK**) kurulması ilk iş yasamız olan 8.6.1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu'nda (Md. 63-71) hükme bağlanmıştır. Kanunda kurmak için üç yıllık süre belirlenmiş (Md. 65/I-B, Md. 146) ayrıca, istihdam hizmeti veren özel bürolar yasaklanmıştır. Kurum tanınan

- 20.5.1942 Tarih ve 4222 SK. ile kurulan **İktisadi Devlet Teşekkülleri** Memurları Tekaüt Sandığı

³⁶ 22.11.2001 Tarih ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda da bu vakıfların varlığı sürdürülmüştür (Md. 110).

³⁷ Aynı hüküm 13.1.2011 Tarih ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na da alınmıştır (Md. 522). İşçilere yardım vakıfları hk. bkz. EDİS, Vakıf, 20 vd. EDİS tarafından da vurgulandığı üzere, 506 SK. meriyete girdiğinde, söz konusu vakıfların kendilerini 506 SK.'un Geçici 20. Maddesine uygun hale getirenleri (SSK yerine geçmek üzere) asli sigorta sandığı olarak kabul görmüş, diğerleri munzam (tamamlayıcı) olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Vakıf, 50 vd.).

³⁸ RG: 17.6.1949, 7235.

³⁹ ÖZBEK, Politika, 251 vd.

⁴⁰ SSK. ayrıca 17/10/1983 Tarih ve 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu ile kapsama alınan geçici tarım işçilerine de hizmet sunmaktaydı.

⁴¹ RG: 14.9.1971, 13956.

üç yıllık süreye rağmen ancak 21 Ocak 1946 tarihinde 4837 SK. ile kurulmuştur. Kurumun görev tanımı daha sonra 25.08.1971 tarihli ve 1475 sayılı İş Kanunu'nda (Md. 85) yapılmıştır.⁴²

Teknolojide ve işgücü piyasasında meydana gelen gelişmeleri izleyebilmek, aktif işgücü programlarını uygulayabilecek bir yapıya kavuşturmak amacıyla, İİBK, 4 Ekim 2000 tarih ve 617 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmış, yerine Türkiye İş Kurumu (İş-Kur) kurulmuştur. Daha sonra söz konusu kararname Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve yeni düzenleme için dokuz ay süre verilmiştir.⁴³ Verilen süre dolduktan sonra kabul edilen 25/6/2003 tarih ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile Kurum **İş Kur** olarak kuruluş yasasına kavuşmuştur.⁴⁴ İş Kur istihdam hizmetleri yanında, 4447 SK.'la kapsama alınan (Md. 46/II) kişilere işsizlik sigortası edimleri sunmaktadır. Önceleri bağımsız çalışanlar için sigorta görevi olmayan Kurum, 2017 yılında bünyesinde **Ahi Sandığı** kurulunca, kendi adına ve hesabına çalışanlar için de görev üstlenmiştir.⁴⁵

Ülkemizde sigortalılar sosyal güvenlik hakları bakımından beş ayrı temel yasa (6434 SK., 506 SK., 506 SK. Geç. Md. 20, 2925 SK. ve 2926 SK.) tabii iken, hakları birden fazla kurum tarafından (Sosyal Sigortalar Kurumu, T.C. Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve banka sandıkları) karşılanmaktaydı. 5502 sayılı Kanunla⁴⁶ bu kurumlar **Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)** bünyesinde toplanmışlardır.⁴⁷ Daha sonra 4 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kurumun görev, yetki ve sorumlulukları ile teşkilat yapısı yeniden belirlenmiştir.⁴⁸

TANIMLAR

MADDE 3- Bu Kanunun uygulanmasında;

- 1) **Bakanlık: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,**
- 2) **Kurum: Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı,**
- 3) **Sosyal sigortalar: Kısa ve uzun vadeli sigorta kollarını,**
- 4) **Kısa vadeli sigorta kolları: İş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortası kollarını,**

⁴² Aynı husus bu kanunun yerine geçen 4857 SK. Md.90'da hükme bağlanmıştır.

⁴³ AY. Mah., 31.10.2000, E: 2000/63, K: 2000/36.

⁴⁴ RG: 05.07.2003, 25159. Bkz. KUMAŞ, İş Kur, 138 vd.; ÇETİNKAYA, İş Kur, 43 vd.; ALPER, İş Kur, 1 vd.; ÖZER, TYP, 37 vd.; <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/tarihce/> 22.11.2023.

⁴⁵ 4447 SK. Ek Md. 6 (Ek: 23/2/2017-6824/9 Md.).

⁴⁶ RG: 20.05.2006, 26173.

⁴⁷ Konu hk. tartışmalar için bkz. MAKAS, Yapılanma, 67 vd.

⁴⁸ RG: 15.07.2018, 30479.

- 5) Uzun vadeli sigorta kolları: Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası kollarını,
- 6) Sigortalı: Kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişiyi,
- 7) (Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) Hak sahibi: Sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babasını,
- 8) Genel sağlık sigortası: Kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşmaları halinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigortayı,
- 9) Genel sağlık sigortalısı: Bu Kanununun 60 ıncı maddesinde sayılan kişileri,
- 10) (Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) Bakmakla yükümlü olduğu kişi: 5 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi ile 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1), (2) ve (7) numaralı alt bentleri ile yedinci ve sekizinci fıkraları ile onikinci fıkrasındaki askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları dışında kalan genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan;
- a) Eşini,
- b) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmuş ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını,
- c) Geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasını,
- 11) Hizmet akdi: 22/4/1926 tarihli ve 818 sayılı Borçlar Kanununda tanımlanan hizmet akdini ve iş mevzuatında tanımlanan iş sözleşmesini veya hizmet akdini,
- 12) Ücret: 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlara saatlik, günlük, haftalık, aylık veya yıllık olarak para ile ödenen ve süreklilik niteliği taşıyan brüt tutarı,

13) **Asgarî ücret:** 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu gereğince 16 yaşından büyük işçiler için belirlenen bir aylık brüt ücreti,

14) (Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) **Ay: Ücretleri;** her ayın 15'inde ödenen 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri kapsamındaki sigortalılar için, ayın 15'inden ertesi ayın 15'ine kadar geçen, diğer sigortalılar için ise ayın 1'i ilâ sonu arasında geçen ve otuz gün olarak değerlendirilen süreyi,

15) (Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) **Yıl: Ücretleri;** her ayın 15'inde ödenen 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri kapsamındaki sigortalılar için, 15 Ocak tarihinden ertesi yılın 15 Ocak tarihine kadar geçen, diğer sigortalılar için ise 1 Ocak ilâ 31 Aralık tarihleri arasında geçen ve 360 gün olarak değerlendirilen süreyi,

16) **Gelir:** İş kazası veya meslek hastalığı halinde sigortalıya veya sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine, yapılan sürekli ödemeyi,

17) (Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) **Aylık:** Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile vazife malûllüğü halinde yapılan sürekli ödemeyi,

18) **Ödeme dönemi:** Bu Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıkların, ödeme tarihinden takip eden ödeme tarihine kadar geçen süreyi,

19) **Tarımsal faaliyet:** Kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya kamuya mahsus mahallerde; ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiatın istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesini ve/veya bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından; muhafazasını, taşınmasını veya pazarlanmasını,

20) (Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) **Kurum Sağlık Kurulu:** Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca düzenlenecek raporlardaki teşhis ve bu teşhise dayanak teşkil eden belgeleri incelemek suretiyle, çalışma gücü kaybı ve meslekte kazanma gücü kaybı oranlarını, erken yaşlanma halini, vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücü kaybını ve malûllük derecelerini belirlemeye yetkili hekimlerden ve/veya dış hekimlerinden oluşan kurulları,

21) (Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) **Kamu idareleri:** 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen kamu idareleri ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların bağlı idare, ortaklık, müessese ve işletmeleri ve

yukarıda belirtilenlerin ödenmiş sermayesinin % 50'sinden fazlasına sahip oldukları ortaklık ve işletmelerden Türk Ticaret Kanununa tabi olmayanlarla özel kanunlarına göre personel çalıştıran diğer kamu kurumlarını,

22) Sağlık hizmeti: Genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere 63 üncü madde gereği finansmanı sağlanacak tıbbî ürün ve hizmetleri,

23) Kişiyeye yönelik koruyucu sağlık hizmeti: Kişilerin hastalıklardan korunması veya sağlıklı olma halinin sürdürülmesi amacıyla, kişiyeye yönelik olarak finansmanı sağlanacak sağlık hizmetlerini,

24) Aile hekimi: Sağlık Bakanlığı tarafından aile hekimi olarak yetkilendirilen ve Kurum ile sözleşme yapmış hekimleri,

25) Sağlık hizmeti sunucusu: Sağlık hizmetini sunan ve/veya üreten; gerçek kişiler ile kamu ve özel hukuk tüzel kişilerini ve bunların tüzel kişiliği olmayan şubelerini,

26) Katılım payı: Sağlık hizmetlerinden yararlanabilmek için, genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olduğu kişiler tarafından ödenecek tutarı,

27) (Değişik: 4/4/2013-6458/123 md.) Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız kişi: İçişleri Bakanlığı tarafından başvuru sahibi, mülteci, ikincil koruma veya şartlı mülteci statüsü sahibi veya vatansız olarak tanınan kişileri,

28) Peşin sermaye değeri: Kurumca, bu Kanunun ilgili maddelerinde belirtilen giderlerin yaş, kesilme ihtimali ve Kurumca belirlenecek iskonto oranı dikkate alınarak hesaplanan tutarı,

29) (Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) Güncelleme katsayısı: Her yılın Aralık ayına göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranının % 100'ü ile sabit fiyatlarla gayri safi yurtiçi hasıla gelişme hızının % 30'unun toplamına (1) tam sayısının ilâve edilmesi sonucunda bulunan değeri,

30) (Ek: 17/4/2008-5754/1 md.) Vazife malûllüğü: Bu Kanunun 47 nci maddesinde tarif edilen vazife ve/veya harp malûllüğü hallerini,

31) (Ek: 17/4/2008-5754/1 md.) Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri: Ülkemizin taraf olduğu sosyal güvenlik sözleşmelerini, ifade eder.

(Ek fıkra: 17/4/2008-5754/1 md.) Bu maddenin (29) numaralı bendinde belirtilen güncelleme katsayısının hesabında, en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranı

veya sabit fiyatlarla gayri safi yurtiçi hasıla gelişme hızının eksi olduğu yıllarda eksi değerler sıfır olarak alınır.

(Ek fıkra: 20/8/2016-6745/60 md.) 4857 sayılı Kanununun 13 üncü ve 14 üncü maddelerine göre kısmi süreli veya çağrı üzerine çalışanlar, ay içerisinde günün bazı saatlerinde çalışıp, çalıştığı saat karşılığında ücret alanlardan ay içerisinde otuz günden eksik prim ödeme gün sayısı bulunanlar, sigortalı çalışmama şartı hariç birinci fıkranın (10) numaralı bendinde yer verilen diğer şartları haiz olmaları kaydıyla otuz günden eksik günleri için genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır. (Bk. Md. 3/10).

AÇIKLAMA

Madde 3'de yapılan tanımlar eserin devamında ilgili maddelerde ve müesseselerde açıklığa kavuşturulmaktadır. Tekrarı önlemek için söz konusu tanımlar burada ayrıca açıklanmamaktadır. Ancak, 5510 SK.'un temelini teşkil eden uzun ve kısa vadeli sigorta dalları ile genel sağlık sigortasının dışında kalan bazı sigorta dallarını kısaca aktarmak yararlı olacaktır. Ülkemizde bir bütün olarak mevcut olmayan (dağınık olarak düzenlenen) bu koruma alanları aile sigortası, bakım sigortası ve son bakım sigortası olarak ifade edilebilir. Aşağıda açıklanan bu konular için müşterek olarak aşağıdaki kaynakça verilmiştir.

KAYNAKÇA

AĞCASULU Hülya, Sosyal Politika Olarak Evde Bakım Hizmetleri: Ülke Örnekleri ve Türkiye, 2/2021, 167 – 183 (Evde Bakım).

AĞÖREN Veli, Bakım Sigortası Ve Türkiye İçin Model Önerisi, Bakım Sigortası Ve Türkiye İçin Model Önerisi, Sosyal Güvence Dergisi, 12/2017 , 1-26 (Bakım).

AKPINAR Teoman, Sosyal Politika Bağlamında Avrupa'da Aile Yardımları, Disiplinlerarası Akademik Çalışmalar, Ed.: Hasan Selçuk Eti, Yıldırım Onur Erdiren içinde, 47-71 (Aile).

AKPINAR Teoman, Sosyal Koruma Kapsamında Türkiye'de Aile Yardımları, XVI. IBANESS İktisat, İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisi, Ed. Mariana IVANOVA Prof.Dr. Dimitar NIKOLOSKI Prof.Dr. Rasim YILMAZ İstanbul / Türkiye, 11-12 Eylül 2021 (Koruma).

AKYÜZ Emine, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara, 2000 (Çocuk).

ALTUNTAŞ Betül, TOPCUOĞLU Reyhan Atası, Engelli Hakları, Bakım Güvencesi ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı İşbölümü Çerçevesinde Evde Bakım

- Hizmeti, Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu, VI Bildiriler, İstanbul, 2014 içinde, 307-322 (Engelli).
- ARICI Kadir, Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara, 2015 (TSGH).
- ATATANIR, Hicran, Sosyal Güvenlik ve Aile Yardımı Uygulamaları, Çalışma İlişkileri Dergisi, Temmuz 1/2011, 143-169 (Aile).
- Avrupa Sosyal Şartı, Temel Rehber, Çev. Bülent Çiçekli, Ankara, 2001 (Şart).
- BAG Beyhan, Almanya örneğinde sağlık sisteminde palyatif bakım uygulamaları, Türk Onkoloji Dergisi 2012;27(3), 142-149 (Palyatif).
- BAKIRCI Kadriye, Çocuk ve Genç İşçilerin Haklarının Korunması, İstanbul, 2004 (Çocuk).
- BALCI Şebnem Gökçeoğlu, Tutunamayanlar ve Hukuk, Ankara, 2007 (Tutunamayanlar).
- BALCI Şebnem Gökçeoğlu, Sosyal Güvenlik Hakkı Açısından Yaşlı Bakımı, İstanbul, 2017 (Yaşlı).
- BALKIR Zehra Gönül, Türk Çalışma Hayatında Sakatların Korunması, Kocaeli, 1997 (Sakatlar).
- BALTA Sinan, Bakım Sigortası Uygulaması ve Bakım Sigortası İhtiyacının Türkiye Açısından İncelenmesi SÜ.SBE., Yüksek Lisans Tezi, 2022 (Bakım).
- BECKER, KONGREEN, SGB V, Gezetliche Krankenversicherung, 2022, § 39a, Rn. 1-3.
- BLEY Helmar, KREIKEBOHM Ralf, MARSCHNER Andreas, Sozialrecht Neuwied, 2007 (SozR.).
- BÖLÜKTAŞ Rukiye Pınar, Palyatif Bakım Hastalarında Manevi Bakım, Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6: Sayı:13 2018: 51- 72 (Palyatif).
- CAN Merve, Sosyal Politika Kapsamında Yaşlılara Yönelik Uygulamalar: Almanya Örneği, Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi 2022, Vol. 6 (3), 336-356 (Sosyal Politika).
- CANIKLIOĞLU Nurşen / ÜNSAL Canan, Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Bakım Sigortası Kurulmasının Gerekliliği, Sarper Süzek Armağan III. Cilt, Beta, İstanbul, 2011, 2267-2289 (Bakım).
- CANSEL Erol, Sosyal Devlet ve Aile, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3/1969, 11-21 (Aile).
- ÇELİK, Aile Sigortası, SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü) Dergisi, 52/2019, 58-61 (Aile).
- CİN TURGAY, İnsan Hakları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İzmir, 2019 (İnsan Hakları).
- ÇAYIROĞLU Tahsin, Türkiye’de Sosyal Yardımlar, Bakış Açısı, 8/2020, 59-97, (Sosyal).

ÇELİK Hüseyin , ARI Hakan Oğuz, Aile Sigortası, SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü) Dergisi, 52/2019, 58-61= <https://www.sdplatform.com/Dergi/1243/Aile-sigortasi.aspx> 9.8.2023 (Aile).

ÇETİN Evra, 1982 Anayasası'nda Sosyal Haklar ve Avrupa Sosyal Şartı'na Dair Spesifik Sorunlar, İÜ.SBE., Basılmamış YL. Tezi, 2008 (Sosyal Şart).

ÇETİN Emrah, Ulusal ve Uluslararası Hukuk Boyutuyla Sosyal Güvenlik Hakkı ve Etkinleştirilmesi (Covid-19 Boyutuyla) Seçki, Ankara, 2021 (Uluslararası).

ÇİFTÇİ Hilal Gurbet, Uzun Dönem Bakım Sigortası ve Türkiye İçin Stokastik Model Önerisi, International Anatolia Academic Online Journal Health Sciences, 3/2021, 115 – 130 (Bakım).

ÇÖLGEÇEN Yasemin, ASLAN Merve Güney, Palyatif Ve Hospis Bakımın Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi 20/2022, 134-155 (Palyatif).

DEMİR Fevzi, Çocukların ve Gençlerin Korunması Hakları ve Türkiye, Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye Kollokyumu, TODAİE, yayın no: 250, Ankara, 1993 içinde, 45-65 (Çocuklar).

DİLİK Sait, Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Sosyal Sigorta Kolu Bakım Sigortası, "Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Sosyal Sigorta Kolu: Bakım Sigortası"; Kamu-İş Dergisi, 3/1998 (Bakım).

İLKİ Vedat, Aile sigortası nedir? <https://www.egetelgraf.com/aile-sigortasi-nedir>, 9.8.2023.

EDTBAUER Richard, RABE Annete, Grundsicherungs- und Sozialhilferecht für soziale Berufe, München, 2017 (SozH).

EICHENHOFER Eberhard, Sozialrecht, Tübingen, 2017 (SozR).

ELÇİGİL Ayfer, Palyatif bakım hemşireliği, Gülhane Tıp Derg. 54/2012, 329-334 (Palyatif).

ERDEM Mustafa Ruhan, İnsan Hakları Boyutuyla Tıbbi Tedavinin Sonlandırılması "Onurlu Ölüm" Adı Altında Ötenazi Meşrulaştırılabilir mi? Tıp-Etik-Hukuk Boyutuyla Hospiz, Ege Tıp, Ayın Kitabı, Sa: 129 içinde, 97-123 (Onurlu Ölüm).

FRINGS Dorothee, Sozialrecht für die Soziale Arbeit, Stuttgart, 2014 (SozR.).

FÖLLMER, KRAUSKOPF, Soziale Krankenversicherung, Pflegeversicherung, Werkstand: 118, EL Dezember 2023, SGB V (PflV, SGB V § 39a-d).

FUCHS Klaus, Avrupa Sosyal Şartı: Günümüzdeki Durum ve Perspektifler, Çev. Mesut Gülmez, Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye Kollokyumu, TODAİE, yayın no: 250, Ankara, 1993 içinde (Şart).

GÜLTEKİN Murat, ÖZGÜL Nejat, OLCAYTO Emire, TUNCER A. Murat, Türkiye'de Palyatif Bakım Hizmetlerinin Mevcut Durumu, Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi 1/2010, 1-6 (Palyatif).

- GÖKADA Özge Doğan, Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından Uzun Dönem Bakım Sigortası ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Ankara, 2022 (Bakım).
- GRÜHN Corinna, Einführung in das Sozialrecht, Altenberge, 2020 (SozR.).
- GÜNGÖRDÜ Nuray Demirci, Hozpiz Anlayışında Hasta Bakımı ve Hemşirenin Rolü: Bir İnceleme Çalışması, Tıp-Etik-Hukuk Boyutuyla Hospiz, Ege Tıp, Ayın Kitabı, Sa: 129 içinde 13-21 (Hospiz).
- HAMDOVALI Gülce, Türk Anayasa Hukukunda Sosyal Güvenlik Hakkı ve Uygulamaları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, HÜ.SBE., Ankara, 2022 (Anayasa).
- HAVUTÇU Ayşe, Hospiz Anlayışı ve Terminal Döneme Giren Hastalara Yönelik Hukuki Koruma, Tıp-Etik-Hukuk Boyutuyla Hospiz, Ege Tıp, Ayın Kitabı, Sa: 129 içinde 75-96 (Terminal).
- HEBELER Timo, BUHR Laura, Examinatorim Soziarecht, Baden Baden, 2019 (SozR.)
- HEKİMLER Alpay, Federal Almanya’da Sosyal Bakım Sigortasının Temel Esasları – Türkiye İçin Gözlemler, Çalışma ve Toplum, 1/2015 (Almanya’da).
- HEKİMLER Alpay, Yaşlılara Yönelik Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Bakım Sigortası: Federal Almanya Örneği, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED) 2/2017, 235-243 235 (Bakım).
- HEKİMLER, Alpay, Federal Almanya’da Sosyal Devlet İlkesinin Özellikli Bir Uygulaması Olarak Çocuk Parası ve Getirilen Yeni Düzenlemeler, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Prof. Dr. Bengü Dereli’ye Armağan, 71/2016, 1- 30 (Çocuk Parası).
- İNCİ Figen, ÖZ Fatma, Palyatif Bakım ve Ölüm Kaygısı, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- 2012;4(2):178-187 (Palyatif).
- KABALAK Afife Ayla, Türkiye’de Palyatif Bakım, Güncel Gelişmeler, Gereksinimler, Anestezi Dergisi 3/2014; 121 – 123 (Palyatif).
- KABALAK Afife Ayla, ÖZTÜRK Hakkı, ÇAĞIL Hasan, Yaşam Sonu Bakım Organizasyonu; Palyatif Bakım, Yoğun Bakım Dergisi 2013;11(2), 56-70 (Palyatif).
- KAYNAKÇI Şenol, Aile ödenekleri sigortası kapsamında dünya örnekleri üzerinden Türkiye modeli önerisi, Basılmamış YL. Tezi, Denizli, 2019 (Aile).
- KOKEMOOR Axel, Sozialrecht, München, 2020 (SozR).
- KÖKKİLİNÇ Ayşe, Çocuk İşçinin İş İlişkisi, İstanbul, 2003 (Çocuk).
- KURTULMUŞ Sevgi, Aile Ödeneklerinin Mukayeseli Bir Analizi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 1988, 243-257 (Aile).
- MADENOĞLU Kıvanç, M. “Türkiye’de Palyatif Bakım Hizmetleri” . Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi 4/2017, 132-135 <https://dergipark.org.tr/en/pub/hsp/issue/27374/316894>.
- MUCKEL Stefan, OGORREK Markus, RIXEN Stephan, Sozialrecht, München, 2019 (SozR).

NOLTE, beck-online Grosskommentar (Kasseler Kommentar) Hrsg: Rolf (geschf.) KÖRNER, KRASNEY, MUTSCHLER, Stand: 1.12.2016 (BeckOGK/Nolte SGB V § 39a)

ÖZDEMİR Hayrunnissa, RUHİ Ahmet Cemal, Çocuk Hukuku, Ders Kitabı, İstanbul, 2017 (Çocuk).

ÖZDEMİR Mustafa Çağlar, KARABAYIR İsmail, Sosyal Güvenlik'te Uluslararası Çalışma Standardı Olarak Almanya'da Aile Yardımları, Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 1/,2019, 91-113 (Aile).

USLU Fatma Şahan, TERZİOĞLU Füsün, Dünyada ve Türkiye'de Palyatif Bakım Eğitimi Ve Örgütlenmesi, Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi 2015, 4(2), 81-90 (Palyatif).

ÜNAL Canan, Özürlülerin Sosyal Güvenlik Hakları, İstanbul, 2012 (Özürlülerin).

OĞLAK, Sema, Evde Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası, İskenderun, 2007 (Bakım).

OĞLAK Sema, Uzun Süreli Evde Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası, Turkish Journal of Geriatrics, 2/2007, 100-108

Palyatif Bakım Hizmetleri Bildirgesi, Ankara, 2020, (Evde) .<https://www.ttb.org.tr/kutuphane/etikbildirgeler2020.pdf> 5.10.2020,

SARI Ayşe, Engelli Hakları ve Genel Mevzuatları, Ankara, 2014 (Engelli).

SCHAUMBERG Torsten, Sozialrecht, Baden Baden, 2020 (SozR).

SÖZER Ali Nazım, 5510 Sayılı Kanu'nun Genel Sağlık Sigortası'na İlişkin Düzenlemeleri, Sosyal Güvenlik Hukuku, Yasalar ve Gerçekleri İstanbul, 2007, 150-167 (GSS).

SÖZER Ali Nazım, Ceza Hukuku ve Sosyal Devlet, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan, Ankara, 1997, 9-12 (Ceza).

SÖZER Ali Nazım, Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, İstanbul, 2023 (TSSH).

SÖZER Ali Nazım, Türk Sosyal Tazmin Hukuku, İstanbul, 2020 (TSTH).

SÖZER Ali Nazım, KAPLAN Onur, Türk Sosyal Hukuku, İstanbul, 2023 (TSH).

SÖZER Ali Nazım, Sosyal Sigorta Hukukunda Son Bakım Hizmetleri (Hospiz): Almanya ve Türkiye Örneğinde Bir Değerlendirme, İÜHF. Mecmuası, 74/2016, Prof. Dr. Fevzi Şahlanan'a Armağan Sayısı, 1215 – 1245 (Son bakım).

SÖZER Ali Nazım, Sosyal Devlet Uygulamaları, Almanya, İngiltere, Hollanda, Türkiye, İzmir, 1997 (Uygulamalar).

SÖZER Ali Nazım, Sosyal Sigortalarda Nesiller Arası Sözleşme-Erken Emeklilik İle İlgili Bir Değerlendirme, Münir Ekonomi 60. Yaş Günü Armağanı, İş Hukuku Dergisi, 1/1993, 429-443 (Nesiller Arası).

SÖZER Ali Nazım, Türk Dilinin Çalışma Yaşamındaki Yeri ve Önemi: Devrim Kanunları Açısından Bir Değerlendirme, Yaşar Hukuk Dergisi, 2/2023, 181 – 247 (Türk Dili).

SUCAKLI Mustafa Hâki, KOŞAR Yaşar, Palyatif Bakım ve Yaşam Kalitesi, Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi, 3/ 2016 (Yaşam).

ŞENTÜRK Ferhat, Bazı Ülkelerde Aile Sigortası Uygulamalarının İncelenmesi ve Türkiye'deki Aile Yardımları ile Karşılaştırılması, TESV, Bilim Kurulu Onaylı Eserler, 55-75 (Bazı Ülkelerde) <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=9b8a8b0f-6b6f-41a9-b41e-181ee20a95bf%40redis,9.8.2023>.

ŞENTÜRK Ferhat, Türkiye İçin Bir Aile Sigortası Model Önerisi, Sosyal Güvence Dergisi / Yıl: 5 / Sayı 9, 102-139 (Model).

TUNCAY Can, EKMEKÇİ Ömer, GÜLVER Ender, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, İstanbul, 2023 (Sosyal Güvenlik).

TUNÇOMAĞ Kenan, Sosyal Güvenlik Kavramı, Sosyal Sigortalar, İstanbul, 1975 (Sosyal Güvenlik).

ÜSTÜN Çağatay, Berlin/Almanya'da Terminal Dönem Hastaları ve Hospiz Bakımı, Tıp-Etik-Hukuk Boyutuyla Hospiz, Ege Tıp, Ayın Kitabı, Sa: 129 içinde 1-12 (Terminal).

Yaşamın Sonuna İlişkin Bildirge, Türk Tabipleri Birliği Etik Bildirgeleri Türk Tabipleri Birliği, Ankara, 2020, <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/etikbildirgeler2020.pdf> 5.10.2020,

I. AİLE SİGORTASI

ANLATIM PLANI

A. Genel Olarak

B. Uluslararası Dayanakları

1. 102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi
2. Avrupa Sosyal Şartı
3. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi
4. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
5. Sözleşmelerin Değerlendirilmesi

C. Aile Sigortası İçin Örnek Bir Ülke: Almanya

1. Çocuk Parası
2. Çocuk ek ödemesi
3. Ebeveyn Parası

4. Geçim (Bakım) Avansı
- D. Türkiye’de Aile Destekleri
 1. İşçilere Yönelik Aile Destekleri
 2. Memurlara Yönelik Aile Destekleri
 3. Sosyal Tazmin Alacaklılarına Yönelik Aile Destekleri
 4. Yoksul Vatandaşlara (Sosyal Yardım Ve Hizmet Alanlara) Yönelik Aile Destekleri
 5. Sosyal Teşvik Kapsamında Aile Destekleri
 6. Aile ve Gençlik Fonu
 - 7.Genel Değerlendirme

A. Genel Olarak

Toplumsal barış cemiyetin en küçük birimi olan aileden başlar. Değinilen nedenle, **ailenin ekonomik refahının** sağlanması elzemdir. Bu amaç doğrultusunda, iyi şartlarda yaşayabilmeleri için, aile bireylerine ek gelir transferleri yapılır. Söz konusu nedenle, aile ödenekleri sosyal koruma politikasının aile ve çocuk odaklı olarak gerçekleştirilmesine hizmet eder. Böylece, ailelerin hem ekonomik hem de sosyal gelişmesi sağlanarak **toplumsal refah** yükseltilir.⁴⁹ **Suçta elverişli ortam** ortadan kaldırılmaya çalışılır.⁵⁰

Aile desteklerinin ayrıca **nüfus politikası** ile ilgisi bulunmaktadır. Nüfus yaşlanması sosyal güvenlik sistemlerinde finansman sorununa neden olmaktadır. Ülke nüfusunun ve istihdamın artması sigorta matematiği (aktüerya) bakımından önem arz etmektedir. Aile destekleri “*Gelişmiş ülkeler düşük doğurganlık hızını yükseltmek için bazı ülkelerde ise çocuk yoksulluğu riskine karşı kullanılmaktadır.*”⁵¹

Bir diğer faydası, kadınların iş hayatında yer almasına (**istihdama**) olanak sağlanmasıdır.⁵² Bu konuda ileri sürülebilecek bir başka gerekçe, artan boşanmalar nedeniyle çocuğun tek başına bakımını üstlenen yetişkin (çekirdek aile) sayısının artmasıdır.⁵³ Boşanmaların ve ayrı yaşayan kadınların oranının yüksek olması yanında, evlilik harici çocuk sahibi olunması da bir başka önemli husustur.⁵⁴

⁴⁹ ŞENTÜRK, Bazı Ülkelerde, 56; KAYNAKÇI, Aile, 5.

⁵⁰ Bkz. SÖZER, Ceza, 8 vd.

⁵¹ ŞENTÜRK, Bazı Ülkelerde, 58, 70. 1920’li yılların sonunda önce Belçika sonra da Fransa’da başlayan bu uygulama, Katolik öğretilerine hizmet ettikten başka, II. Dünya Savaşından sonra azalan nüfusun artması için düşünülmüştür: EICHENHOFER, SozR, 284.

⁵² KAYNAKÇI, Aile, 8: Aile yardımları çalışan bireyin evlilik ve çocuk nedeniyle oluşan ekonomik yükünü hafifletmektedir.

⁵³ Aktarılan olgular ülkemiz için de geçerlidir. Bkz. AKPINAR, Koruma, 434.

⁵⁴ ÖZDEMİR, KARABAYIR, Aile, 94.

Çocukların ve ebeveynlerinin temel ihtiyaçlarının karşılanması için onlara **ayni** (gıda, eşya, barınma...) ve/veya **nakdi** (dönemsel/periyojik) **destek** sağlanır.⁵⁵ Aşağıda ayrıca değinildiği üzere, destek sağlanması için evrensel (halk sigortası), istihdama dayalı (sosyal sigorta), sosyal yardım ve hizmet nitelikli **farklı modeller** -münferiden veya karma olarak- uygulanabilmektedir. Seçilen modele göre de harcamalar sigorta primleri ve/veya vergilerle karşılanmaktadır. Gerekli destek için bazı kamu makamları görevlendirilmektedir.⁵⁶

Gerekeçe	Destek	Yöntem	Finansman
-Ailenin ekonomik refahının sağlanması. -Toplumsal refahın yükseltilmesi. -Suça elverişli ortamın ortadan kaldırılması. -İstihdama destek. - Nüfusun artırılması.	-Ayni (gıda, eşya, barınma...). -Nakdi (dönemsel/periyojik).	-Evrensel (halk sigortası), -İstihdama dayalı (sosyal sigorta), -Sosyal yardım, -Sosyal hizmet, -Sosyal teşvik.	-Prim. -Vergi

B. Uluslararası Dayanakları

Aile desteklerini düzenleyen birçok uluslararası norm bulunmaktadır.⁵⁷ Bunlar içinden aşağıda aile desteklerinin mahiyetini kavramaya yeterli görülen UÇÖ'nün 102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi, Avrupa Konseyi'nin Avrupa Sosyal Şartı ile Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kısaca ele alınmıştır.⁵⁸

1. 102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi

102 No'lu Sözleşmenin⁵⁹ "Aile Yardımları" başlıklı VII. Bölümünde (Md. 39-45) taraf devletlere çocukların geçimini sağlama mükellefiyeti yüklenmiştir (Md. 40). Yani, getirilen düzenlemeler çocuklar esas alınarak kaleme alınmıştır.⁶⁰

⁵⁵ AKPİNAR, Koruma, 434.

⁵⁶ Modeller hk. bkz. AKPİNAR, Aile, 54; KURTULMUŞ, Aile, 252; KAYNAKÇI, Aile, 12 vd.

⁵⁷ Özellikle (çalışan) çocuklar dikkate alınarak kabul edilmiş normlar için bkz. AKYÜZ Çocuk, 92 vd.; KÖKKİLİNÇ Çocuk, 11 vd.; ÖZDEMİR, RUHİ, Çocuk, 15 vd.

⁵⁸ KAYNAKÇI, Aile, 4, 7. Aile destekleri hakkında ayrıca şu belgeler de mevcuttur: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Fİledelfiya Bildirgesi, Paris Antlaşması, Roma Antlaşması. Bkz. BAKIRCI, Çocuk, 90 vd.;

⁵⁹ Sözleşme 29 Temmuz 1981 tarihinde 1451 SK. ile iç hukukumuzda dahil edilmiştir. RG: 10 Ağustos 1971, 13922. Bakanlar Kurulu karar Tarih ve Sayısı: 1 Nisan 1974, 7-7964, RG: 15 Ekim 1974, 15037. https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377270/lang--tr/index.htm 21.8.2023.

⁶⁰ Md. 40 "Yardım yapılacak hal, mevzuatla tayin olunacağı şekilde, çocukların geçimini sağlama mükellefiyetidir."

Koruma kapsamına alma bakımında farklı seçenekler kabul edilmiştir. Bu seçenekler;

- a. **işçi ve hizmetli** kategorileri (bütün işçi ve hizmetlilerin yüzde ellisinden az olmamak üzere),⁶¹
 - b. **Faal nüfus kategorileri** (bütün mukimlerin yüzde yirmisinden az olmamak üzere),
 - c. Geçim kaynakları yetersiz olan (yoksul) **bütün mukimler** (çocuk geçindirmekle mükellef olduğu süre içinde),
- olarak ifade edilmiştir (Md. 41).

İlk seçenekte, sadece bağımlı çalışanlar (işçi, memur) ifade edilmiş, bağımsız çalışanlardan söz edilmemiştir.⁶² Bu şık sosyal sigorta sistemini işaret etmekte olup, söz konusu nedenle finansmanın primlerle sağlanması gerekir. Dolayısıyla, aile destekleri hak kapsamında olacaktır. **İkinci seçenekte**, gelir düzeyleri dikkate alınmadan, tüm nüfus kapsama alınmıştır. Bu şık halk sigortası müessesini ilgilendirir. Anılan nedenle, kaynakları vergiler olmaktadır. **Üçüncü seçenekte** ise sadece yoksul (geçim kaynakları mevzuatla tayin olunan hadleri aşmayan) kesim düşünülmüştür. Önerilen model sosyal yardım müessesesidir. Bu halde de finansman vergiler ile karşılanır.

Sözleşmede ailelere sağlanacak olanaklar şu şekilde saptanmıştır:

- a. Sadece (periyodik) nakdi yardım (staj süresini tamamlama koşuluyla),⁶³
- b. Sadece ayni (çocuklara yiyecek, giyecek, mesken sağlama) ve hizmet (tatil, ev idaresine destek) yardımı,
- c. Karma (nakdi, ayni, hizmet) destek (Md. 42).⁶⁴

Sözleşmeye taraf devletlere seçilen modele uygun bazı koşullar getirilebilmesine olanak tanınmıştır. Sadece çalışanların kapsama alındığı modelde “*muayyen bir süre içinde üç aylık prim ödeme veya çalışma,*” koşulu aranabilecektir. Tüm nüfusun dikkate alındığı ikinci şık için bir senelik ikamet şartı öngörül-

⁶¹ Md. 41/d: “3 üncü maddeye göre bir beyanın yapılmış olması halinde (İstisnalardan faydalanma ve bu haktan vazgeçme) en az 20 kişi çalıştıran sanayi işyerlerindeki bütün işçi ve hizmetlilerin yüzde ellisinden az olmamak üzere, mevzuatla tayin olunan işçi ve hizmetli kategorileri; teşkil eder.”

⁶² Hizmetli kavramı kamu görevlilerini ifade eder. Kavramın kapsamına bağımsız çalışanların girmesi düşünülemez.

⁶³ Md. 45: “Periyodik ödemeler şeklinde yapılacak yardımlar, yardımı gerektiren halin devamı süresince sağlanır.”

⁶⁴ Md. 44: 42 nci maddeye göre yapılacak yardımların tutarı... bir erkek işçinin ücretinin % 3 ü ile korunan kimselerin çocukları sayısının çarpımına; veya bu ücretin % 1.5 u ile bütün mukimlerin çocukları sayısının çarpımına; eşit olmalıdır.”

müştür (Md. 42). Üçüncü şık için (41. Maddede) geçim kaynakları mevzuatla tayin olunan hadleri aşmama koşulu getirilmiştir (Md. 43).

102 Sayılı Sözleşme Aile Yardımlarında Kişi Bakımından Kapsam	Koşullar	Fi- nans- man	Destekler
- İşçi ve hizmetli (İşçi ve hizmetlilerin en az % 50'si). (Sosyal sigorta).	-Çocuk sahibi olmak, -Prim -Bekleme (staj) süresi (3 ay prim/çalışma).	Prim	-Sadece (periyo- dik) nakdi yardım,
- Faal nüfus kategorileri (en az % 20'si), (Halk sigortası).	- Çocuk sahibi olmak, -Bir senelik ikamet	Vergi	-Sadece aynı ve hizmet yardımı, -Karma (hem nak- di hem de aynı) destek
-Yoksul mukimler (çocuk bakım süresince). (Sosyal yardım).	-Çocuk sahibi olmak, -Düşük gelir düzeyi	Vergi	

Türkiye, sözleşmeyi onaylamış ve 29 Ocak 1975 tarihinde yürürlüğe koymuştur. Ancak, sözleşmenin yukarıda ele alınan Aile Yardımları” başlıklı VII. Bölümünü onaylamamıştır.⁶⁵

2. Avrupa Sosyal Şartı

Türkiye Avrupa Sosyal Şartını (ASS) ⁶⁶ ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartını (GGASS) ⁶⁷ kabul etmiştir.⁶⁸ Aile destekleri “GGASS’da ⁶⁹ da ele alınmıştır.⁷⁰ Şartta, 102 Sayılı Sözleşmede olduğunun aksine, somut değil soyut ifadeler bulunmaktadır. Örneğin, Ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı” başlıklı 16. Maddede “**Âkit Taraflar, toplumun temel birimi olan ailenin tam gelişmesi için gerekli koşulları sağlamak amacıyla; sosyal yardımlar**

⁶⁵ Bkz. SÖZER, GSS, 151; ÇELİK, Aile, 58-61.

⁶⁶ 16.06.1989 Tarih ve 3581 Sayılı Avrupa Sosyal Şartı’nın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun. Türkiye Sosyal Şartı onaylayan on altıncı ülkedir. ÇETİN Emrah, Uluslararası, 254, 255.

⁶⁷ 27.9.2006 Tarih ve 5547 Sayılı (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun. ÇETİN Evra, Sosyal Şart, 49; CİN, İnsan Hakları, 176, 177; HAMDOVALI, Anayasa, 54: Türkiye Sözleşmeyi imzaya sunulduğu gün (18.10.1961’de) imzalamasına karşın, ülkemizdeki yürürlüğü 28 yıl sonradır (24.12.1989).

⁶⁸ Değirmek gerekir ki, (5 Mayıs 1988 tarihli) **1 Numaralı ASS’na Ek Protokol Türkiye tarafından**, (imzaya açıldığı tarih olan 05 Mayıs 1988 tarihinde) **imzalanmış ancak henüz onaylanmamıştır**: ÇETİN Evra, Sosyal Şart, 50; ÖNAL, Hak, 118. Bkz. https://www.tih.gov.tr/upload/file_editor/2020/09/1599131106.pdf.

⁶⁹ Şart hk. bkz. FUCHS, Şart, 25 vd.

⁷⁰ <https://www.anayasa.gov.tr/media/3680/avrupasosyalsarti.pdf> 23.8.2023.

ve aile yardımları, mali düzenlemeler, konut sağlama, **yeni evlilere** yardım ve diğer uygun araçlarla aile yaşamının ekonomik, yasal ve sosyal bakımdan korunmasını teşvik etmeyi **taahhüt ederler.**" hükmü mevcuttur.

Şartta aktarılan ifadeden bazı sonuçlar çıkarmak olasıdır. İlk olarak, 102 Sayılı Sözleşmede özne sadece çocuklar iken; Şartta aile olup kapsamına henüz çocuk sahibi olmayan yeni evliler de alınmıştır (Md. 16). İkinci olarak, 102 Sayılı Sözleşme aile destekleri için hem sosyal sigorta hem sosyal yardım hem de sosyal hizmeti kabul ederken, Şarttaki aktarılan hükümde açıklıkla sadece sosyal yardımdan söz edilmektedir. Bir diğer farklılık, Şartta aileye sağlanması istenen olanaklar daha geniş (aile yardımları, mali düzenlemeler, konut sağlama) olarak ifade edilmiştir. Nitekim, Şartın "Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı" başlıklı 17. Maddesinde çocuklar ve gençler esas alınmış olup, onların gelişimleri, bakımları, öğretim ve eğitimleri için devletlere ayrıntılı sorumluluklar yüklenmiştir.⁷¹

Avrupa Sosyal Şartı Kişi bakımından kapsam	Yöntem	Destekler
-Yeni evliler, -Çocuk sahipleri.	Sosyal yardım (Açıkça ifade edilen).	-Aile yardımları, -Mali düzenlemeler, -Konut sağlama, -Diğer uygun araçlar.

Ülkemiz her iki Avrupa Sosyal Şartını imzalamış ve onaylamıştır. Kapsam dışında bırakılan düzenlemeler arasında aile yardımı ile ilgisi kurulabilecek olan Md. 16 ve 17 bulunmamaktadır.⁷² Böylece, her ne kadar 102 Sayılı Sözleşme'nin aile yardımları kısmı kabul edilmemiş de olsa, Şartın imzalanması nedeniyle, Sözleşmedeki ihtirazı kaydın bir anlamı kalmamıştır denilebilir.

3. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi

Avrupa Konseyine üye devletler, 14 Aralık 1972'de Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'ni (ASGS) kabul etmişlerdir. Sözleşme ile Sosyal Şart'ın sosyal güvenliğe ilişkin genel hükümleri (Md. 12 ve 13) ile UÇÖ'nün daha ayrıntılı olan 102 Sayılı Sözleşmesi'nin düzenlemeleri benimsenmiştir. Ancak, ASGS aile desteklerinde hak sahipliği koşullarını ve sağlanan destekleri düzenlememiş, bu hakları tanıyan ülkeler arasında fertlerin dolaşımını halinde hakların nasıl sunulacağını (koordinasyonu) hükme bağlamıştır.

⁷¹ Bkz. DEMİR, Çocuklar, 45 vd.

⁷² 16. 6.1989 Tarih ve 3581 Sayılı Avrupa Sosyal Şartı'nın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Md. 1. ve 27.9.2006 Tarih ve 5547 Sayılı (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Beyan Kısmı. Şart hakkında bkz. ÇİÇEKLİ, Şart, 143 vd.; ÇELİK, ARI, Aile, 58 vd.

Sosyal sigorta dallarının tek tek hükme bağlandığı⁷³ Sözleşmede 6. Kısımında aile yardımlarının koordinasyonu düzenlenmiştir. Aileye sağlanan sosyal koruma aile ödenekleri ve aile yardımları olarak belirlenmiştir. Tanımlar başlıklı maddede «Aile ödenekleri» çocukların sayısına ve yaşına göre yapılan **dönemsel** (tekrarlanan= periyodik) **ödemeler** şeklindeki para yardımları olarak ifade edilmiştir. «Aile yardımları» ise ailenin geçim masraflarındaki dengeyi sağlamak amacıyla yapılan **aynî yardımlar** ile para yardımları olarak tanımlanmıştır (Md. 1/w).

Aileye yönelik olarak sağlanan desteklerde **bölgesel eşitlik** (bir ülkede geçen ikame/çalışma süresinin diğer ülkede geçmiş sayılması) (Md. 57) kuralı kabul edilmiş, ancak aile ödenekleri ve yardımları hükümlerinin akit taraflar arasında uygulanması aralarında iki veya çok taraflı anlaşmaların yapılmasına bağlanmıştır (Md. 58/1).

Sözleşmede aile ödenekleri uygulaması bakımından **çocuk kavramı** tanımlanmış, diğer akit ülkede ikamet eden çocuklar için bölgesel eşitlik kuralı kabul edilmiş ancak bu durumda tahsis edilecek aile ödeneğinin çocuğun ikamet ülkesi miktarı ile sınırlanabileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca çocukların hak sahibinin ülkesinde (yanında) bulunması ve geçici olarak üçüncü bir ülkede bulunma ihtimalleri düzenlenmiştir (Md. 59). Aile ödenekleri işsizlik yardımı alan kişilerin çocukları bakımından, yukarıda değinilen esaslara bağlı olarak hükme bağlanmıştır (Md. 60).

Ailenin geçim masraflarındaki dengeyi sağlamak amacıyla yapılan aile yardımları için aile ödeneklerinin uygulanmasına paralel (bölgesel eşitlik, çocukları diğer ülkeye götürme, işsizlik durumunda yardım, uygulamanın iki veya çok taraflı anlaşmalar ile desteklenmesi) kurallar getirilmiştir (Md. 61-63).⁷⁴

ASGS., 13.7.1976 T. ve 2023 SK. ile iç hukukumuzda dahil edilmiştir.⁷⁵ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2021/34 Sayılı Genelgesinde ifade edildiği üzere, ASGS ve Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin Ek Anlaşma Avusturya, Belçika, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya ve Türkiye olmak üzere 8 ülke tarafından onaylamıştır. **Portekiz, İspanya** hariç söz konusu ülkelerle Türkiye arasında ikili sosyal güvenlik sözleşmesi mevcuttur. ASGS. Md. 58/1'de "**Bu** (aile yardımları başlıklı altıncı kısım kastediliyor) **kısımın 1 nci** (aile ödeneklerine atıfta bulunuluyor) **veya 2 nci kesim** (aile yardımlarına atıfta bulunuluyor) **hükümlerinin iki veya daha fazla Akit Taraf arasında uygu-**

⁷³ Hastalık ve analık yardımları, malûllük yardımları, yaşlılık yardımları, ölüm yardımları, işkazalarıyla meslek hastalıkları, f) ölüm ödenekleri, işsizlik yardımları, aile yardımları (Md. 2).

⁷⁴ TUNÇOMAĞ, Sosyal Sigortalar, 39; TUNCAY, EKMEKÇİ, GÜLVER, Sosyal Güvenlik, 68.

⁷⁵

lanması, bu Taraflar arasında uygun özel uygulama usullerini de kapsayan iki veya çok taraflı anlaşmaların yapılmasına bağlıdır." hükmü bulunmaktadır. Genelge'de, aktarılan hüküm gereği olarak, Ülkemiz tarafından aile yardımlarının uygulamayacağı hususunun beyan edildiği açıklaması yapılmıştır.

76

Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi Kişi bakımından kapsam	Yöntem	Destekler
Sosyal güvenlik sözleşmelerinde (ikili/ çok taraflı) hak sahipliği tanınan kişiler	Koordinasyon hükümleri	-Aile ödenekleri, -Aile yardımları.

4. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Konu ile ilgili bir diğer uluslararası norm Birleşmiş Milletlerin imzaya sunmuş olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşmedir.⁷⁷ Sözleşme Md. 3/2'de çocuklardan hukuken sorumlu olanların (vasilerinin veya anne-babalarının), çocuğun esenliği bakımından gerekli bakım ve korumayı sağlamaları gerektiği ibaresi yer almaktadır. Söz konusu nedenle, Sözleşmede çocuklar için⁷⁸ imzacı devletlere ve ebeveynlerine sorumluluk yükleyen birçok hüküm getirilmiştir. Bu hükümler onların sağlığı, beslenmeleri, eğitimleri ve çalışma yaşamları hakkındadır (Md. 27, 28).

Aile sigortası bakımından ele almaya elverişi hüküm olan 26. Madde şu şekildedir:⁷⁹

"1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır."

Sözleşmede adına uygun bir şekilde, (sadece) çocuklar için sosyal güvenlik önlemleri alınması gereği kabul edilmiştir. Metinde önlem müessesesi ola-

⁷⁶ <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/22620739>; <https://www.alomaliye.com/wp-content/uploads/2021/10/sgk-genelgesi-2021-34.pdf>

⁷⁷ Ülkemiz tarafından 9.12.1994 tarih ve 4058 SK.'la -bazı maddelerine ihtirazı kayıt konularak (Md.17, 29, 30)- uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulu tarafından 23.12.1994 tarihinde onaylanmıştır (RG: 21.1.1995, 22184.)

⁷⁸ Sözleşmenin giriş kısmı: "Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, ... Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki **çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için** uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak, aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır: ..." şeklindedir.

⁷⁹ <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> 21.8.2023.

rak, “sosyal güvenlik” ibaresi kullanılmıştır. Anılan nedenle, onun araçlarından olan sosyal sigorta, halk sigortası, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal teşvik müesseselerinden herhangi birinin veya birkaçının çocukların/ailelerinin hizmetine sunulması mümkün kılınmıştır denilebilir. Nitekim, 16. Maddenin ikinci fıkrasında korumanın imzacı devletlerin kendi kaynakları ve koşullarını dikkate alınarak sağlayabileceği açıklanmıştır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Kişi bakımından kapsam	Yöntem	Destekler
Çocuklar	Sosyal güvenlik (Sosyal sigorta, Sosyal yardım, Sosyal hizmet, Sosyal teşvik)	-Yetiştirilme, -Beslenme, -Sağlık, -Eğitim, -Korunma (suça, uyuşturucu- ya, cinsel istismara kötü çalış- ma koşullarına karşı), -Gelişme (zihinsel, ruhsal, ahlâki, toplumsal, kültürel).

Devletimiz Sözleşmeyi 9.12.1994 Tarih ve 4058 Sayılı kanunla onaylamıştır. Ancak, 17, 29 ve 30. Maddelere çekince koymuştur (RG: 21 Ocak. 1995, 22184).⁸⁰

5. Sözleşmelerin Değerlendirilmesi

Aile desteklerinin varlık nedeni ve konuya ilişkin uluslararası belgeler dikkate alındığında, yukarıda yapılan açıklamalar şu şekilde özetlenebilir.⁸¹

⁸⁰ 17. Madde taraf devletlerin çocuğun esenliği ve sağlığına ilişkin bilgi ve belge sağlamalarına ilişkindir. Ancak, normun 4. Fıkrasında “*Kitle iletişim araçlarını **azınlık** grubu veya bir yerli ahalیه mensup çocukların **dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri** konusunda teşvik ederler*” kuralı mevcuttur. Bu kural ise muhtemelen ulusal sınırlar içinde Türkçe’nin resmi dil olmasına ilişkin Anayasamızın ilgili hükümlerine (Md. 3, Md. 43/son), konuyla ilgili diğer bazı düzenlemelere aykırı olduğu için taahhüt dışında bırakılmıştır. Keza, 29. ve 30. maddelerde de bu yolda düzenlemeler mevcuttur. Söz konusu çekincelerin haklılığı konusunda bkz. SÖZER, Türk Dili, 181 vd.

⁸¹ Örnek bazı ülke uygulamaları için bkz. ŞENTÜRK, Bazı Ülkelerde, 68; ÇELİK, ARI, Aile, 59 vd.; AKPINAR, Aile, 55; KURTULMUŞ, Aile, 252. vd. Bu ülkelerde tercih edilen modeller için bkz. ŞENTÜRK, Model, 108 vd. Destek çeşitleri için (aile yardımları, doğum ve evlat edinme yardımı, ek aile yardımı, engelli çocuk yardımı, özel çocuk yetiştirme yardımı) bkz. ŞENTÜRK, Bazı Ülkelerde, 58 vd. Finansman (prim, vergi) ve faydalanma (yaş, vatandaşlık, ikamet) koşulları için bkz. ŞENTÜRK, Bazı Ülkelerde, 58; KAYNAKÇI, Aile, 25 vd.

Gerekçe	Yöntem	Finansman
-Nüfus yaşlanması,	-Sosyal sigorta,	Primler,
-Azalan evlilikler,	-Sosyal yardım,	Vergiler,
-Düşük doğum oranları,	-Sosyal hizmet,	Vergiler,
-Çekirdek ailede (boşanmalarda) artış,	-Sosyal teşvik	Vergiler.
-Kadın istihdamını teşvik,	-Halk sigortası.	Vergiler.
-Çocuk/aile yoksulluğu,		
-Kamu düzenin korunması.		

C. Aile Sigortası İçin Örnek Bir Ülke: Almanya⁸²

Nesiller arası sözleşmenin⁸³ devamı, toplumun varlığını sürdürmesi yeni nesillerin gelmesine bağlıdır.⁸⁴ Bu amaç doğrultusunda, çocuklu aileleri desteklemek üzere, Almanya'da çocuk parası, çocuk ek ödemesi, ebeveyn parası ve geçim avansı müesseseleri kabul edilmiştir.⁸⁵ Çocuk parası aile refahına, çocuk ek ödemesi gelir düzeyi düşük ailelere ilave destek sağlamaya, ebeveyn parası işten uzak kalmanın telafisine, geçim avansı ise ödenmeyen nafakanın eksikliğinin giderilmesine hizmet etmektedir.

1. Çocuk parası⁸⁶

Çocuğu olan aileler olmayanlara nazaran daha fazla harcama yapmak zorundadırlar. Bunun için ihtiyaç duyulan ek gelir anne, babaya devlet tarafından sağlanmaktadır. Ödeme çocuğun asgari gereksinimlerini karşılayacak düzeyde yapılır. Asgari gereksinim olarak çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi dikkate alınmaktadır.

İlgili Mevzuat: Federal Almanya'da çocuk parası hakkı tanıyan iki kanun mevcuttur. Bunlar Federal Çocuk Parası Kanunu (Bundeskindergeldgesetz - BKGG) ve Gelir Vergisi Kanunu (Einkommensteuergesetz – EStG) dur.⁸⁷ Çocuk sahiplerine ya doğrudan Federal Çocuk Parası Kanunu kapsamında çocuk parası verilmekte ya da Gelir Vergisi Kanunu hükümleri gereği ödene-

⁸² Avusturya'da ve İsviçre'de Aile Yardımları ve Çocuk Parası için bkz. ALBAYRAK, Çocuk Parası, 55, 66 vd.

⁸³ Emekli olan neslin emekli maaşlarının, halen çalışmakta olan nesil tarafından ödenen primlerle karşılanması. Bkz. SÖZER, Nesiller Arası, 429 vd.

⁸⁴ MUCKEL, OGOREK, RİXEN, SozR.,471: Konu çok disiplini olup, Sosyal Güvenlik Hukuku'nu, Vergi Hukuku'nu ve İş Hukuku'nu ilgilendirmektedir.

⁸⁵ Bkz. ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 102.

⁸⁶ Kindergeld.

⁸⁷ Avusturya'da aile yardımı (Familienzulage), İsviçre'de çocuk yardımı (Kinderzulage) uygulamaları mevcuttur. Ancak bu uygulamalar Türkiye'de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sağlanan doğum yardımı ile eş değildir: Hekimler, Çocuk Parası, 25.

cek olan vergiden çocuk indirimi yapılarak kişilere ek gelir sağlanmaktadır.⁸⁸ Amaç ailenin alım gücünün artırılmasıdır.⁸⁹ Hak sahiplerine söz konusu olanaktan sadece biri sunulmakta, kişilerin hangisinden yararlanacağı Maliye Dairesi (Finanzamt) tarafından belirlenmektedir.⁹⁰

Kişi bakımından kapsam: Federal Çocuk Parası Kanunu 2.maddesinde, 18. yaşını dolduruncaya kadar aşağıda belirtilen kişiler çocuk olarak tanımlanmıştır.

- Öz olan veya evlat edilmiş olan ⁹¹ çocuklar.
- Çocuk parasını talep etme hakkına sahip olan kişinin eşinin veya partnerinin (hayat arkadaşının) çocukları (üvey çocuklar).
- Bakıcı aileler tarafından bakım için alınmış çocuklar.
- Çocuk parası talep etme hakkına sahip olan kişilerin torunları.

18 yaşını tamamlamış, İş Kurumuna iş arayan olarak kaydını yaptırmış olan kişiler de 21. yaşını dolduruncaya kadar çocuk sayılmaktadır. Ayrıca, mesleki (üniversite) eğitimi devam eden kişilere, ilgili mevzuatta düzenlenen gönüllü hizmetlerden birini yerine getirenlere 25. yaşına kadar çocuk parası ödenmektedir.

Nihayet, engelli çocuklar için yaş kısıtı bulunmamaktadır. Eğer bir çocuk, (fiziksel /zihinsel/ruhsal) bir engeli nedeniyle kendisine bakabilecek durumda değilse, engelinin daha önce doğmuş olması koşuluyla, 25 yaşına gelse de kendisi için çocuk parası ödenebilmektedir.⁹²

Talepte bulunabilecek olanlar: Çocuğun kendisi talepte bulunamaz. Onun ebeveynleri veya bakımını üstlenmiş olanlar çocuk parası talep edebi-

⁸⁸ EICHENHOFER, SozR, 285. MUCKEL, OGOEK, RIXEN, SozR, 475: Gelir Vergisi Kanunu, Çocuk Parası Kanunu ile aynı kapsamda, aynı koşullarda edim sunumunu hükme bağlamıştır. Aradaki fark, vergi bağlantılı edimin sınırsız vergi mükellefi olanlara sunulmasıdır (EStG Md. 1). Söz konusu nedenle, Çocuk Parası Kanunu kapsamında yapılan ödemelere daha az başvuru yapılmaktadır (2016 yılında toplam içindeki oranı %0 3'dür).

⁸⁹ BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 275, 277.

⁹⁰ Konu hk. bkz. Familienkasse, Çocuk Parası Kılavuzu, https://www.arbeitsagentur.de/datei/kg2-t-merkblattkindergeld_ba014323.pdf. 19.9.2023 (Merkblatt).; ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 102; HEKİMLER, Çocuk Parası, 7, 9: Çocuk parası daha çok gelir seviyesi düşük olan ailelere ödenmekte, gelir seviyesi daha yüksek olan aileler ise vergi indiriminden yararlanmaktadırlar. Bu uygulama eleştirilerek, indirim uygulamasına son verilip, tüm çocuklar için çocuk parası ödenmesi talep edilmektedir.

⁹¹ Yararlanıcının, kazanç amacıyla evine almaması, ebeveynlerle velayet ve bakım ilişkisinin artık mevcut olmaması ayrıca aile benzeri, uzun vadeli bir bağla bağlı olması koşuluyla.

⁹² HEKİMLER, Çocuk Parası, 9, 11, 14. Krş. BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 278. Yirmi beş yaşından sonra doğan engellilik halinde Bakım Sigortasından yararlanmak mümkün olmaktadır. Ayrıca bkz. ALBAYRAK, Çocuk Parası, 39 vd.; ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 104.

lirler. Ayrıca, hak sahiplerinin sürekli ikametgâhlarının Almanya'da bulunması gerekir. Bu hususta, çalışıp çalışmadığı ve maddi durumu önem taşımaz. Almanya'da daimî ikametgâhı olan, yetim veya ebeveynlerinin nerede olduğunu bilmeyen, başka bir kişi tarafından tanınmamış çocuklar bu parayı kendileri talep ederler.⁹³

Başvuru: Hak sahibi kişiler, taleplerini yazılı veya çevrim içi olarak bu kalsalara iletmek zorundadırlar. Başvuru sorumlu aile kasasına yapılır. Yararlanıcının yanı sıra, çocuk parası alma konusunda meşru menfaati olan herkes başvuruda bulunabilir. Eğitim ve katılım yardımları için sorumlu ofise başvurulması gerekir (BKGG. Md. 9).⁹⁴

Birden fazla hak sahibi olması: Her çocuk için yalnızca bir kişiye çocuk parası, çocuk ilave ödemesi, eğitim ve katılım yardımları yapılır. Birden fazla kişinin çocuk sahibi olma koşullarını taşıması durumunda, çocuğu evine alan kişiye çocuk yardımı, çocuk ilave ödemesi ile eğitim ve katılım yardımları sağlanır. Çocuğun anne, baba ve bunların eşi veya hayat arkadaşı, koruyucu ebeveyn veya büyükanne ve büyükbabanın evine alınmış olması halinde, yararlanıcıyı kendi aralarında belirlerler. Çocuğun, şartları taşıyan kişilerden birinin hanesinde yer almaması halinde, çocuğa nafaka aylığı ödeyen kişiye çocuk parası bağlanır (BKGG. Md. 3).

Ödeme sadece bir (çocuğun evinde yaşadığı) ebeveyne yapılır. Bunun için doğum belgesi ile en geç dört yıl içinde talepte bulunmak şarttır. Sunulan edimi etkileyecek her türlü değişikliğin derhal Aile Kasalarına bildirilmesi gerekmektedir.^{95 96}

Federal Almanya'da sürekli oturma iznine sahip olan Türk vatandaşları, çalışmıyor olsalar da çocuk parası talep edebilmektedirler.⁹⁷ Ancak, oturma iznine sahip olmasına karşın, sürekli ikametgâhı Türkiye'de bulunan bir kimsenin

⁹³ EICHENHOFER, SozR, 288.

⁹⁴ Yararlanıcının ikamet ettiği bölgede bulunan aile fonu başvuruyu kabul etmekten ve talep hakkında karar vermektan sorumludur (Md. 13). Çocuk yardımı, çocuk yardımı ile eğitim ve katılım yardımları, uygunluk koşullarının sağlandığı ayın başından itibaren, uygunluk koşullarının artık geçerli olmadığı ayın sonuna kadar verilir. Çocuk yardımı, yalnızca çocuk yardımı başvurusunun yapıldığı ayın başından önceki son altı ay için geriye dönük olarak ödenir. Bu ödeme başvuru öncesi süreler için yapılmamaktadır (BKGG. Md. 5).

⁹⁵ ALBAYRAK, Çocuk Parası, 37, 43; HEKİMLER, Çocuk Parası, 9, 10, 21, 22. Almanya'da son yıllarda taleplerde bir azalma olmuştur. Bu azalışta etken olan faktör, demografik gelişmeler olarak belirlenmiştir. Aynı yazar, Çocuk Parası, 25.

⁹⁶ Meslek eğitim bulamayan çocuklar, engeli olan çocuklar, evlenmiş veya hayat arkadaşıyla yaşayan çocuklar ile gönüllü olarak sosyal veya çevre çalışmaları yapan çocukların durumu hk. bkz. ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 105 vd.

⁹⁷ ALBAYRAK, Çocuk Parası, 38 vd.; ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 103 vd.: Türk vatandaşları, gerekli olan yasal ikamet şartlarını sağlayamadıklarında Türkiye ile Almanya Arasında İmzalanan Sosyal Güvenlik Anlaşması, 3/80 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ve 1953 Tarihli Geçici Avrupa Antlaşması Geçici Avrupa Sosyal Güvenlik Antlaşmasında hükümlerine göre çocuk parasını almaya hak kazanmaktadırlar.

bu hakkı bulunmamaktadır. Ayrıca, ebeveynler Almanya’da iken çocukların Türkiye’de ikamet etmesi durumunda, talep sahibinin (Almanya’da İşsizlik Sigortasına tabi bir işte çalışıldığı aylar için) çocuk parası alması mümkün olmaktadır.⁹⁸

Yetkili Kurum: Çocuk parası ödemelerinden Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı Federal Çalışma Ajansı (İş Kurumu) sorumludur. Federal Ajans bu yasaı uygularken “Aile Fonu” (Kasası) adını kullanır (BKGG. Md. 7).⁹⁹ Federal Ajansın bu Kanunun uygulanmasına ilişkin masrafları Federal Hükümet tarafından karşılanır (Md. 8). 2013 yılında toplam 102 Aile Kasası, 14 Aile Kasası altında birleştirilmiştir.¹⁰⁰

Ödeme Tutarı: Yapılacak ödeme her çocuk için aylık 250 Avro’dur (BKGG. Md. 6). Nafaka yükümlülükleri bu ödemeden etkilenmez (BKGG. Md. 6/c). Kaza veya rant sigortasından çocuk yardımı alınmışsa, eyaletlerarası veya uluslararası bir kurum tarafından çocuklara yönelik sağlanan ve çocuk yardımlarıyla karşılaştırılabilir bir menfaat sağlanmışsa ayrıca çocuk yardımı ödenmemektedir (BKGG. Md. 4).¹⁰¹

Ödeme Süresi: Çocuk parası hakkı çocuğun dünyaya geldiği an itibariyle doğmakta olup; 18 yaşına, yüksek tahsilde 25 yaşına gelinceye değin devam etmektedir.¹⁰²

Çocuk parası Hak sahipliği koşulları	Destek	Mevzuat	Yetkili Makam	Tutarı
-Ebeveynler (yüksek tahsildeki çocuklarda 25 yaşına kadar), -Bakımı üstlenenler, -Almanya’da ikamet. (Gelirden bağımsız)	Nakit ödeme	Federal Çocuk Parası Kanunu,	Aile Kasası (İş-Kur).	250 Avro
	Vergiden indirim	Gelir Vergisi Kanunu	Maliye Dairesi	

2. Çocuk ek ödemesi ¹⁰³

Çocuk Parası Kanunu veya Gelir Vergisi Kanunu’na göre çocuk parası yardımı veya diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip iseler ¹⁰⁴ kişilere, hanele-

⁹⁸ HEKİMLER, Çocuk Parası, 19, 20. Ayrıca bkz. ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 103.

⁹⁹ BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 279.

¹⁰⁰ HEKİMLER, Çocuk Parası, 21; ALBAYRAK, Çocuk Parası, 37.

¹⁰¹ <https://www.arbeitsagentur.de/news/januar-2023-kindergeld-und-kinderzuschlagsteigen> 18.9.2023.

¹⁰² HEKİMLER, Çocuk Parası, 9.

¹⁰³ Kinderzuschlag.

¹⁰⁴ Diğer koşullar için bkz. BKGG. Md. 6/2 vd.

rinde yaşayan ve henüz 25 yaşını doldurmamış, evlenmemiş veya partneri olmayan çocuklar için ek çocuk yardımı verilebilmektedir. Çocuk parası ailenin gelir düzeyinden bağımsız olarak tahsis edilirken, ek ödemede gelir düzeyi esas alınmaktadır.¹⁰⁵

Ek çocuk yardımının aylık azami tutarı, (Gelir Vergisi Kanunu'nun 66 ncı maddesi uyarınca) ilk çocuk için ödenecek çocuk yardımı ile birlikte, bir çocuğun vergiden muaf **asgari geçim tutarının on ikide birini** kapsar. Çocuğun dikkate alınması gereken geliri veya mal varlığının bulunması halinde, ilgili çocuk yardımı, azami miktar esas alınarak azaltılır (BKGG. Md. 6 a).¹⁰⁶

Çocuk ek ödemesi koşulu	Ödeme tutarı
-Çocuk parasına hak sahibi olmak, -25 yaşını doldurmamış bekar çocuğu olmak, -Çocukla aynı hanede yaşamak, -Asgari gelir düzeyi (600/900 Avro).	Asgari geçim tutarının on ikide biri kadar

3. Ebeveyn parası¹⁰⁷

Çalışanlar ebeveyn izni aldıklarında gelir kaybına uğramaktadırlar. Ebeveyn parası ile güdülen amaç, aile ve mesleği bağdaştırmak, ebeveynlerin maddi bir kayba uğramadan, çocuklarını kendilerinin yetiştirmelerini sağlamaktır. Böylece çocukların refahı sağlanırken ebeveynler arasında eşitlik de kurulmuş olmaktadır.¹⁰⁸

İlgili mevzuat: Konu 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren “Federal Ebeveyn Parası ve Ebeveyn Süresi Kanunu” ile düzenlenmiştir.¹⁰⁹

Talepte bulunabilecek olanlar: Doğumdan sonra çocuklarını yetiştiren, çocuklarıyla aynı evde yaşayan, haftada en fazla 32 saat çalışan ve Almanya’da ikamet eden ya da daimî ikametleri Almanya’da bulunan anne ve babalar ta-

¹⁰⁵ Düzenlemede 900 veya tek ebeveyn olması halinde, en az 600 Avro geliri olanlardan söz edilmektedir (BKGG. Md. 6 a).

¹⁰⁶ Kişiler, çocuk onlarla aynı evde yaşıyorsa, Çocuk Parası Kanunu veya Gelir Vergisi Kanunu (BKGG. Md. 4) kapsamında çocuk yardımı, ek çocuk yardımı veya diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olmaları durumunda, bir çocuk için eğitim ve katılım yardımları alırlar (BKGG. Md. 6 b).

¹⁰⁷ Elterngeld.

¹⁰⁸ MÜCKEL, OGORİK, RIXEN, SozR, 477; EICHENHOFER, SozR, 291. Ebeveyn parası anne babaya çocuklarının doğumundan sonra devlet tarafından sunulan maddi bir edimdir. Ebeveynlere doğum sonrası işlerine ara verme ve böylece çocuğunu daha iyi bakma ve yetiştirme olanağı sağlamaktadır. <https://www.elterngeldlotsen.de/> 18.9.2023.

¹⁰⁹ Gesetz zum Elterngeld und zur Elternzeit (Bundeselterngeld- und Elternzeitgesetz - BEEG). Bkz. MÜCKEL, OGORİK, RIXEN, SozR, 477. ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 106, 107; ALBAYRAK, Çocuk Parası, 48.

lep hakkına sahip kılınmışlardır (BEEG. Md. 1).¹¹⁰ Bir ayırım yapılmaksızın çalışanlar (işçi, memur, kendi adına çalışanlar) yanında işsizler ve ev hanımları ile ev erkekleri de hak sahibi olabilmektedirler. Ancak, talep için çocuğun doğumundan önceki yılda elde edilen gelirin belli bir sınır aşmamış olması gerekir. Bu sınır tek başına yetiştirenlerde 250.000, çiftlerde ise 500.000 Avro'dur.¹¹¹

Görevli Makam: Eyalet yönetimi veya onun tarafından belirlenen idari makamlar bu yasanın icrası için yetkili olan mercileri **Ebeveyn Dairesi** olarak saptamaktadır. Finansman kaynakları eyaletler tarafından karşılanmaktadır (BEEG. Md. 12/I).¹¹²

Ödeme Tutarı: Yüksekliği kişinin doğum öncesi gelirinin % 67'si ile % 100'ü arasında değişmekte olup; alt sınırı her ay için 330, üst sınırı ise (ücret almamakta ise) 1.800 Avro'dur.¹¹³ (BEEG. Md. 2).¹¹⁴ Kişiye ayrıca kardeş ikramiyesi ve çoklu doğum eki de sağlanmaktadır. Hak sahibi henüz üç yaşını doldurmamış iki çocuk veya altı yaşını doldurmamış üç veya daha fazla çocuk ile birlikte yaşamakta ise ebeveyn parası yüzde 10 oranında artırılır. Ancak, kardeş ikramiyesi en az 75 Avro olarak ödenir. Çoklu doğumlarda, ikinci ve her ilave çocuk için ebeveyn parası 300 Avro artar (çoklu doğum yardımı) (BEEG. Md. 2a).¹¹⁵

Ödeme Süresi: Hem anne hem de baba tarafında talep edilebilen bu ödemenin süresi en fazla 14 aydır (BEEG. Md. 4).¹¹⁶

¹¹⁰ BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 281; MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR, 478.

¹¹¹ <https://handbookgermany.de/tr/parental-benefits#:~:text=Ebeveyn%20paras,27.10.2023>. ALBAYRAK, Çocuk Parası, 48-51Yabancı aileler de bazı koşullarda ebeveyn parası alabilmektedir. Bkz. aynı yazar, Çocuk Parası,49, 52; ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 107 vd.

¹¹² BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 280; MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR, 482. Eyaletlere göre yetkili makamlar için bkz. <https://www.elterngeld.net/elterngeldstellen.html>. 19.9.2023.

¹¹³ 1000 Avrodan az gelir elde edenlerde % 67 oranı azalan her iki Avro için % 01 oranından artırılmaktadır. Maddede gelirin 1000 ve 1200 Avro olması ihtimallerinde yapılacak uygulama ayrıca düzenlenmiştir.

¹¹⁴ <https://www.oeffentlichen-dienst.de/familienrecht/elterngeld.html>. 18.9.2023. ALBAYRAK, Çocuk Parası, 49, 50; ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 107.

¹¹⁵ MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR, 481.

¹¹⁶ Bu süre bazı özel durumlarda askıya alınmakta ve uzamaktadır. Bkz. BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 281; BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 478. Ayrıca bkz. ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 108.

Ebeveyn parası Hak sahipliği ko- şulları	Destek	Mevzuat	Yetkili Makam	Tutar/Tutar
-Ebeveynler (çalışan veya çalışmayan), -Almanya'da ikamet eden, - Haftada en fazla 32 saat çalışan, -Geliri belli bir sınırı aşmayan (Tek ebeveyn: 250 bin Avro. Çift ebeveyn: 500 bin Avro.)	Nakit ödeme	Federal Ebeveyn Parası ve Ebeveyn Süresi Kanunu	Ebeveyn Dairesi	Süre: Kişinin doğum öncesi gelirin % 65'i ile % 100'ü arasında (alt sınırı her ay için 330, üst sınırı ise 1.800 Avro). Süre: 14 ay.

4. Geçim (Nafaka) Avansı ¹¹⁷

Çocuğunu yalnız olarak yetiştiren kişilerin yaşam koşulları ağırdır. Ebeveynin ve çocuğun yaşam koşullarını hafifletme için kabul edilen ve nafaka avansı olarak da anılan bu müessese, diğer eş nafaka ödemelerini düzenli olarak yapmadığında veya vefat ettiğinde devreye girmektedir. ¹¹⁸

İlgili mevzuat: Geçim avansı müessesesi 23.07.1979 Tarihli Geçim (nafaka) Avansı Kanunu (UvG) ile düzenlenmiştir. ¹¹⁹

Kişi bakımından kapsam: Geçim avansı giderlerini karşılama zorluğu çeken çocuğa verilir. Bunun için şu koşullar aranmaktadır: Çocuk 12 yaşını doldurmamış olmalıdır. Almanya'da ikamet etmeli veya daimi ikameti Almanya'da olmalı. Yalnız, dul veya boşanmış olan ebeveynlerden sadece birinin yanında yaşamalı. Yanında kalmadığı ebeveyn tarafından yasal olarak belirlenmiş asgari nafaka ödeneğini veya yetim aylığını almakta sıkıntı çekmeli (alamıyor, kısmen veya ara sıra alıyor) (UvG. Md. 1). ¹²⁰

Geçim avansı bazı koşullarda 18 yaşına kadar devam etmektedir. Bunun için gerekli koşullar şunlardır: Çocuk SGB II kapsamında herhangi bir edime hak

¹¹⁷ Unterhaltvorschuss.

¹¹⁸ BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 285. Ayrıca bkz. Aile, Yaşlı, Kadın ve Gençler Bakanlığı erişim sayfası: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/unterhaltvorschuss/unterhaltvorschuss-73558>, 19.9.2023. ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 108, 109.

¹¹⁹ Gesetz zur Sicherung des Unterhalts von Kindern alleinstehender Mütter und Väter durch Unterhaltvorschüsse oder -ausfallleistungen (Unterhaltvorschussgesetz) (UvG).

¹²⁰ KOKEMOOR, SozR., 214, 215; MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR, 483, 484.

kazanmamış olmalı, ebeveynin gelir sınırı 600 Avro olmalıdır. Nafaka ödemesi yoluyla çocuğun yardıma muhtaçlığı önlenmelidir (UvG. Md. 1/I-a).¹²¹

Talepte bulunabilecek olanlar: Bakım avansı hakkı çocuğa tanınmıştır (UvG. Md. 1).¹²² Ancak, talep yanında yaşadığı ebeveyni tarafından yapılır.¹²³

Görevli Makam: Geçim avansı ödemeleri için birçok eyalette Gençlik Dairesi yetkili kılınmıştır.¹²⁴

Ödeme Tutarı: Nafaka ödemesi, Alman Medeni Kanun Md. 1612a uyarınca, asgari aylık bakım tutarı kadardır (UvG.Md. 2). Asgari geçimi hedefleyen ödeme tutarları yaş gruplarına göre farklılık göstermekte ve aylık olarak ödenmektedir. 2023 yılı Ocak ayı itibariyle 0-5 yaş arası için 187, 6-11 yaş için 252, 12-17 yaş için ise 338 Avro olmak üzere belirlenmiştir.¹²⁵

Finansman: Yapılan nakit yardımların yüzde 40'ı federal hükümet, geri kalanı ise eyaletler tarafından karşılanmaktadır (UvG. Md. 8).¹²⁶

Ödeme Süresi: Ödeme hak sahibi olunan sürenin (12-18 yaş) sonuna kadar yapılmaktadır.¹²⁷

Rücu: Nafaka yükümlüsünün ödeme yapması veya vefat etmesi nedeniyle küçüğe yetim aylığı bağlanması asıldır. Ancak, küçüğe gerekli ödeme yapılmadığında, eksikliği telafi eden devlet (eyalet) bu ödeme nedeniyle (nafaka kanunu kapsamında) alacaklı duruma geçmektedir (Md. 7).¹²⁸

Nakit (bakım) avansı Hak sahipliği koşulları	Destek	Mevzuat	Yetkili Makam	Tutar
- Çocuk (12-18 yaş altı), -Ebeveyni dul, --Nafaka ödenmiyor, -Almanya'da ikamet, - SGB II kapsamında herhangi bir edime hak kazanmamış.	Nakit ödeme (Nafaka-ya mahsuben).	Geçim (Nafaka) Avansı Kanunu	Gençlik Dairesi	0-5 yaş arası: 187, 6-11 yaş: 252, 12-17 yaş: 338 Avro'ya kadar

¹²¹ MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR, 484. Ayrıca bkz. GAK. Md. 1/(1a)/2. Yabancılar için bkz. aynı norm, ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 109.

¹²² BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 285, 286.

¹²³ BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 286.

¹²⁴ MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR, 484; BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 285.

¹²⁵ <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/unterhaltsvorschuss/unterhaltsvorschuss-73558...> 18.10.2023

¹²⁶ BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 286.

¹²⁷ MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR, 484.

¹²⁸ BLEY, KREIKEBOHM, MARSCHNER, SozR., 287; ÖZDENİR, KARABAYIR, Aile, 109; ALBAYRAK, Çocuk Parası, 53. Geçim avansı eşlerin birlikte yaşamaya başlaması, babalığın ispatlanması gibi bazı durumlarda kesilmektedir.

D. Türkiye’de Aile Destekleri

Ülkemizde sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet, sosyal tazmin ve sosyal teşvik kapsamında çocuklar için bazı aile destekleri sağlanmaktadır.¹²⁹ Konuyu işçiler, memurlar ve vatandaşlar için ayrı ayrı ele almak gerekir.

1. Çalışan işçinin ailesine yönelik destekler

Çalışan sigortalı kadına, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu gereği olarak, Analık Sigortası kapsamında **emzirme ödeneği** verilmektedir. Ödeme, bekleme süresi dolmuşsa,¹³⁰ bir tarifeye göre ve bir kez yapılmaktadır (5510 SK. Md. 16/III).

Ayrıca, İş Kanunu’nda düzenlenen (4857 SK. Md. 74/I) 16 hafta olan çalışma yasağı süresi sonunda doğum yapan kadın işçiye, talep ederse haftalık çalışma süresinin (45 saat) yarısı kadar yarım çalışma izni süresi kullanma olanağı tanınmıştır. İznin süresi ilk doğumda 60, ikincide 120, üçüncüde ise 180 gün olarak saptanmıştır (4857 SK. Md. 74/II). İşverenlerinden yarım çalışma karşılığı yarım ücret alan kadınlara ücret kaybı olan kalan yarım gün için İş-Kur tarafından **yarım çalışma ödeneği** verilmektedir.¹³¹ İş Kur ödenek süresince işçi ve işveren payları karşılığı olarak SGK.’ya %32,5 oranında prim ödemektedir (4447 SK. Ek Md. 5/II).

Kadın çalışan talep ettiğinde, çocuğu için ilkokula gidinceye kadar olan süre için, kısmi süreli (emsal işçinin 2/3’ kadar) çalışma olanağına sahip olmaktadır (4857 SK. Md. 13/V). Ancak, çalışılmayan süre için ücret ve ödenek hakkı bulunmamaktadır.¹³²

İlaveten, 5510 SK.’da sosyal sigorta **prim matrahına** tabi olan ödemeler belirlenirken bazı ödemeler kapsam dışında bırakılmıştır. Bu husus düzenlemede “*Aynı yardımlar ve ... doğum ve evlenme yardımları, ... ile Kurumca tutarları yıllar itibarıyla belirlenecek ... çocuk ve aile zamları, ... prime esas kazançta tabi tutulmaz.*” şeklinde ifade edilmiştir (Md. 80/I-b). Söz konusu husus aile desteklerinin bir diğer uygulaması olarak gösterilmektedir.¹³³

Nihayet, bağitlanan **toplu iş sözleşmeleri** ile sendikali işçilere eş ve çocukları nedeniyle, bazı aile destekleri (doğum parası, kreş parası, eğitim desteği, ...) sağlanabilmektedir.

¹²⁹ CANSEL Erol, Aile, 18 vd.: Umumi Hıfzıssıhha Kanununu, Belediyeler Kanunu, 931 sayılı İş Kanunu ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda çocuğun, ananın, babanın sağlık, çalışma, hastalık, dinlenme halleri ve yapılacak sosyal yardım hakkında dağıtık hükümlere rastlanmaktadır.

¹³⁰ Önceki bir yılda 120 gün prim ödenmiş olması.

¹³¹ 4447 SK. Ek Md. 5/I “*yarım çalışma ödeneğinin günlük miktarı, günlük asgari ücretin brüt tutarı kadardır.*” Ödenek için doğumdan önceki son üç yılda en az 600 gün işsizlik sigortası primi bildirilmiş olması gerekmektedir.

¹³² Bkz. SÖZER, TSSH., 255 vd.

¹³³ ATATANIR, Aile, 143,155.

İşçi aile destekleri Kişi bakımından kapsam	Dayanak	Destekler	Yasal Dayanak
Kadın işçi	Anahlık sigortası	Emzirme ödeneği	5510 SK. Md.16/III
	İşsizlik sigortası	-Yarım çalışma ödeneği (60/120/180 gün), -İş Kur tarafından SGK'ya prim (% 32.5)	4857 SK. Md. 74/II 4447 SK. Ek Md. 5.
	İş Kanunu	Kısmi süreli çalışma (ilkokula kadar) (ödeneksiz).	4857 SK. Md. 13/V
	Prim matrahı	Doğum, çocuk, aile zamlarında prim matrahından muafiyet.	5510 SK. Md.80/I-b
	Toplu iş sözleşmesi	Doğum parası, kreş parası, eğitim desteği ...	6356 SK. Md. 33 vd

2. Memurlara yönelik aile destekleri

Çalışan memurlar için: Çalışan memurlar için 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda aile yardımı ödeneği verilmesi hükme bağlanmıştır. Ödenek evli bulunan Devlet memurlarının sosyal güvencesi olmayan eşi ve çocukları için verilir. Ödeme belirli bir göstergenin memur maaş katsayısı ile çarpımı sonucu bulunan miktar kadardır. Gösterge **eş için** 1500, 0-6 yaş grubunda yer alan **çocukları**ndan her biri için 500, 6-25 yaş aralığında olan çocuklar için ise 250 olarak belirlenmiştir.¹³⁴

Düzenlemede aile desteği için koşul olarak her ne kadar asli veya bağlı sigortalı olmamak ifade edilmiş ise de eşlerden birinin işçi olarak çalışma ihtimali de dikkate alınmıştır. **İşçi olan eşe** iş akdi veya toplu sözleşme gereği çocukları için **aile yardımı ödeneği verilmekte** ve tutarı düşük ise, memura kurumu tarafından yalnız aradaki fark ödenir. Söz konusu düzenlemeden, her iki (memura ve işçiye ödenen) tutarın eşit olması durumunda, (mükerrer ödemeye neden olmamak için) memura aile yardımı ödeneği verilmeyeceği sonucu çıkmaktadır (657 SK. Md. 202).

Kanunda çocuklar için aile yardımının verilmeyeceği ve kesileceği durumlar ayrıca düzenlenmiştir. Burs alan veya Devletçe okutulan ayrıca (tatil devresi hariç) çalışan çocuklar için ödenek tahsis edilmemektedir. Çocukların tahsis

¹³⁴ Memur eşi için aile yardımı ödeneğine, evlenme tarihini takip eden ay başından itibaren hak kazanır. Çocuk için hak kazanmada ise çocuğunun doğduğu tarihi takip eden ay başı esas alınır (657 SK. Md. 204).

yapıldıktan sonra evlenmeleri ve 25 yaşını tamamlamaları ayrıca vefat etmeleri kesme nedeni sayılır. Çalışamayacak derecede malul olan ve bu durumu resmi sağlık kurulu raporu ile belgelenen çocuklarda yaş sınırı mevcut değildir (657 SK. Md. 206). Kanunda eşler için aile yardımının verilmeyeceği haller de belirlenmiştir. Bunlar eşlerin boşanması ve ölümüdür (657 SK. Md. 205).¹³⁵

İşçi kadınlara olduğu şekilde, kamu görevlisi kadınlara da 16 hafta olan çalıştırma yasağı (657 SK. Md. 104/A) sonrası, talepleri üzerine, **yarım günlük çalışma izni** verilebilmektedir. İlk doğumda 2, ikincisinde 4, üçüncüsünde 6 ay olan bu izin süresinde mali hakları saklı tutularak (maaşı ödenmeye devam edilerek) aileye destek olunmaktadır (657 SK. Md. 104/F ve G).

Yine işçilerde olduğu şekilde, kadın memurların da çocukları ilkokula gidinceye değin, **yarım (haftalık) çalışma izni** bulunmaktadır (657 SK. Md. Ek. 43). Ancak, çalışılmayan süreler için onlara herhangi bir mali olanak (maaş, ödenek) sağlanmamaktadır. Kadın çalışanın sadece bu süreler için borçlanma hakkı bulunmaktadır (5510 SK. Md. 41/I-c)¹³⁶.

Çalışan memur aile yardımı ödeneği Kişi bakımından kapsam (657 SK. Md. 204)	Miktar	Ödeme	Alacaklı
Çalışmayan eş için	1500 gösterge x aylık katsayısı	Her ay	Koca
Çalışan eş için	Sözleşmesel aile yardımı var ve düşüğe aradaki fark ödenir.	Her ay	Koca
0-6 yaş arası (her) çocuk için	500 gösterge x aylık katsayısı	Her ay	Koca
6-25 yaş arası (her) çocuk için (bekar kız ve engelli çocuklarda yaş sınırı yok).	250 gösterge x aylık katsayısı	Her ay	Koca

¹³⁵ Sözleşmeli personele de aile yardımı ödeneği verilmektedir. Konu ile ilgili düzenleme şu şekildedir: 375/KHK Ek Md. 8: “Aydın veya haftanın bazı günleri ya da günün belirli saatleri gibi kısmi zamanlı çalışan sözleşmeli personel hariç olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının merkez ve taşra teşkilatları ile döner sermaye işletmelerinde **sözleşmeli personel pozisyonlarında istihdam edilenlerden** aile yardımı ödeneğinden veya başka bir ad altında da olsa aynı amaçla yapılan herhangi bir ödemeden yararlanamayanlar ile 6191 sayılı Kanuna tabi personele, Devlet memurlarına verilen aile yardımı ödeneği, herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın aynı usul ve esaslar çerçevesinde **ödenir.**”

¹³⁶ SÖZER, TSGH., 263 vd.; 515 vd.

Yarım gün çalışma izni (2/4/6 ay) alan kadın (657 SK. Md. 104/F ve G)	Maaşı ödenmeye devam edilir	2/4/6 ay	Kadın
Yarım haftalık çalışma (657 SK. Ek Md. 43; 5510 SK. Ek Md. 11).	Maaş, ödenek ödenmez.	İlko-kula kadar.	Kadın

Emekli memurlar için: Konu hakkında 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nda bir hüküm bulunmaktadır. Bu hüküm gereği olarak, vazife kazasında ve vazife malulü iken ölenlerin hak sahiplerine sunulan edimler arasında eğitim-öğretim yardımı da bulunmaktadır. Çocukların eğitim düzeyine göre her ay yapılan yardımlar, belirli bir göstergenin memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunan tutar kadardır. Gösterge ilköğretim için 1.250, ortaöğretim için 1.875, yükseköğretim için 2.500 olarak belirlenmiştir (5434 SK. Ek Md. 79/VI).

Keza, **şehitlerin ve harp malullerinin** hak sahiplerinin çocuklarına da yukarıda belirtilen koşullarda eğitim desteği sağlanmaktadır (5434 SK. Md. 79/IV).¹³⁷ Ödemeler için düzenlemenin ilk fıkrasında her ay için ifadesi kullanılmakla birlikte, ikinci fıkrada "her eğitim-öğretim yılında bir kez olmak üzere" denilmektedir. Ödemeler 1 Eylül-31 Aralık tarihleri arasında toptan yapılmaktadır (5434 SK. Md. 79/VII).¹³⁸

Emekli memur aile desteği Kişi bakımından kapsam (5434 SK. Md. 79)	Eğitim-öğretim yardımı Miktar	Ödeme
-Vazife kazasında, vazife malulü iken ölenlerin çocukları -Şehitlerin ve harp malullerinin hak sahiplerinin çocukları.	İlköğretimde: 1.250 gösterge x memur aylık katsayısı	-Her ay için toptan, -1 Eylül-31 Aralık tarihleri arasında.
	Ortaöğretimde: 1.875 x memur aylık katsayısı,	
	Yükseköğretimde: 2.500 gösterge x memur aylık katsayısı.	

3. Sosyal tazmin alacaklılarına yönelik aile destekleri

Sosyal tazmin, tüm vatandaşları kapsayan (mutlaka sigortalı olmayı gerektirmeyen), yasa ile koruma altına alınan kamuya ait bir menfaatin korunması amacıyla gösterilen fedakârlık sonucu uğranılan zararın hazineden

¹³⁷ SÖZER, TSSH., 483, 485.

¹³⁸ Değinen düzenleme gereği olarak, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na (Md. 2/I-f) tabi olan özel eğitim okullarında eğitim alanlar da bu fıkranın durumlarına uygun hükümlerinden yararlanırlar.

karşılanması olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, savaş ve şiddet olaylarının mağdurları, riskli görevleri nedeniyle zarar uğrayan sivil (milli müdafaa mükellefi, orman yangını söndürme mükellefi, olağanüstü hal görevlisi, afet görevlisi...) ve resmi (asker, subay, dışişlerinde görevli olanlar...) kişiler bu kapsamda koruma altına alınıp onlara bazı olanaklar sağlanır.¹³⁹ Sağlananlar arasında eğitim desteği de bulunmaktadır.

Kamu görevlileri kapsamında değinilecek ilk grup **asayiş hizmetlileridir**. Bu kişiler 2330 SK. kapsamında can ve mal koruma görevlileri, ceza ve tutukevi görevlileri, patlayıcı madde görevlileri, MİT mensupları ve bu kişilerin aile fertleridir.¹⁴⁰ Aile fertleri bazen görevli kişinin uğradığı zarar nedeniyle bazen de görevli kişi nedeniyle doğrudan kendileri zarar görebirler. Her iki durumda da onlara eğitim düzeylerine göre bazı olanaklar tanınmıştır. Ölen veya ağır engelli duruma düşen asayiş hizmetlisinin çocukları, sınavlarını kazanmak koşuluyla, Devlete ait yatılı ilk ve ortaöğretim kurumlarından ve pansiyonlarından ücret ödemededen yararlanırlar.¹⁴¹ Yükseköğretimde de eğitim hizmetinden ve yurtlardan ücretsiz yararlanırlar. Öğrenci katkı payı ödememezler, yükseköğretim kredilerinden öncelikle faydalanırlar. Ayrıca, yukarıda emekli memur çocuklarına tanındığı açıklanan miktarda ve koşullarda maddi destek sağlanır. Yani, ilköğretimde 1250, ortaöğretimde 1.875 ve yükseköğretimde 2.500 göstergenin memur aylık katsayısı ile çarpımı tutarında bir ödeme, her ay için olmak üzere, yılda bir kez (1 Eylül-31 Aralık tarihleri arasında) toptan ödenir.¹⁴²

3713 Sayılı **Terörle Mücadele Kanunu** kapsamına kamu görevlileri, erbaş ve erler, güvenlik korucuları, resmi öğrenciler, sivil yardımcılar ile bu kişilerin aile fertleri girmektedir (Md. 21). Terörle mücadelede şehit olanların ilk ve orta öğretimdeki çocuklarının öğrenim masrafları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları karşılanmaktadır (Md. 22/III).¹⁴³ Yapılacak eğitim yardımının tutarı yukarıda aktarılan kişilerde belirli bir kurala tabi iken, terörle mücadele edenlerin çocukları için yapılacak ödeme (adil olmayan bir şekilde) vakfın yerel yetkililerinin takdirine bağlı kılınmıştır.

211 Sayılı Kanun kapsamında olan **askeri hizmet görevlileri** (erler-subaylar), askeri öğrenciler ve askeri memurların (Md. 3) şehit ya da malul olmaları durumunda, çocukları askeri hizmet okullarına öncelikle alınmaktadır. Mili Mücadeleye **Kore ve Kıbrıs Savaşlarına** katılanlara ilişkin 1005 Sayılı Kanun (Md. 1) kapsamında olan kişilerin çocukları için yükseköğretimde katkı payı ve ücret alınmaması, Kredi ve Yurtlar Kurumundan burs verilmesi, muharip gazilerin çocuklarının askeri okullara öncelikle alınması olanağı

¹³⁹ Tanım için bkz. SÖZER, TSTH, 1. Kişi bakımından kapsam için bkz. aynı eser, 35 vd.

¹⁴⁰ Kapsama başkaca kişiler de girmektedir. Bkz. SÖZER, TSTH., 37 vd.

¹⁴¹ Özel öğretim kurumları kontenjanlarının en az % 3'ünü ücretsiz öğrencilere tahsis etmek ve önceliği şehit ve malul gazi çocuklarına vermek zorundadır.

¹⁴² 2330 SK. Md. 7/1. SÖZER, TSTH., 86, 87; AĞÖREN, Bakım, 10.

¹⁴³ SÖZER, TSTH., 122.

getirilmiştir.¹⁴⁴ Yukarıda aktarılan kişilerin çocuklarına, farklı düzenlemelerde genellikle farklı ölçülerde eğitim desteği sağlanmaktadır. Bu durum sosyal tazmin alacaklılarının kendi aralarında farklılıklara neden olmaktadır.

Tazmin Alacaklılarına Yönelik Aile Destekleri	Sağlanan Destekler
(Ölen/ ağır engelli olan) asayiş hizmetlisinin çocukları (2330 SK. Md. 7/1)	- Devlete ait yatılı ilk ve ortaöğretim kurumlarından ve pansiyonlarından ücret ödmeden yararlanırlar. - İlköğretimde 1250, ortaöğretimde 1.875 ve yükseköğretimde 2.500 gösterge x memur aylık katsayısı tutarında her ay ödeme yapılır. - Yükseköğretim eğitim hizmetinden ve yurtlardan ücretsiz yararlanırlar. - Öğrenci katkı payı ödemezler, -Yükseköğretim kredilerinden öncelikle faydalanırlar.
Terörle mücadele (şehit ise) görevlisinin çocukları (3713 SK. Md. 22/III).	İlk ve orta öğretimdeki çocukların öğrenim masrafları SYDTV tarafından karşılanır.
Kore/Kıbrıs Savaşları gazi ve şehit çocukları (211 SK.)	-Yükseköğretimde katkı payı ve ücret alınmaz. -KYK. bursu verilir. -Askeri okullara öncelikle alınırlar.

4. Yoksul Vatandaşlara (Sosyal Yardım ve Hizmet Alanlara) Yönelik Aile Destekleri

Çocukları ve ailelerini korumak üzere Türk Sosyal Hukuk Mevzuatında getirilmiş birçok düzenleme, görevlendirilmiş birçok idari makam mevcuttur. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü), Adalet Bakanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Belediyeler ve il özel idareleri muhtaç/yoksun çocuk ve ailelere destek sağlamakla yükümlü tutulmuşlardır.¹⁴⁵

ASHB, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında, çocuklara koruyucu aile, evlat edindirme ve kendi tesislerinde barındırma olanağı sağlamaktadır. 633/KHK'na dayanarak çeyiz ve doğum yardımı yapmaktadır. 27 Mayıs 2015 Tarih ve 6637 Sayılı Kanun ile tüm Türk vatandaşlarına ASHB tarafından doğum **yardımları** verilmesi hükme bağlanmıştır. Yardım; ilk çocuk için 300-, ikincisi için 400- ve üçüncü çocuk için 600-TL. olarak ASHB tarafından

¹⁴⁴ <http://ww.ailevecalisma.gov.tr>

¹⁴⁵ Mevzuatımızda mevcut olan sosyal yardım ve hizmetler ile sunulan kişiler ve konu hakkında görevli idari makamlar için bkz. SÖZER, KAPLAN, TSH., 37 vd.

yapılmaktadır (633/KHK., Ek Md. 4/2). Yardım sigortalı olan ve olmayan tüm vatandaşları kapsamaktadır.¹⁴⁶

Yine ASHB görev kapsamında olmak üzere, gençleri aile kurmaya (evlenmeye) teşvik amacıyla kabul edilen **çeyiz yardımından** yararlanmak için kişinin önce bankada bir hesap açtırması gerekir. En az üç yıl boyunca hesabına (aylık 300-TL 1.000-TL arası) ödeme yapan gençlere devlet, birikimin tutarına göre, onun belirli bir yüzdesi (% 20-% 25'i arası) kadar katkıda bulunur. 27 yaşını geçmeden ve İlk kez evlenen gence talebi üzerine, evlilik tarihinden itibaren altı ay içinde, hesabında biriken meblağ ödenir (633/KHK Ek Md. 3/e).¹⁴⁷

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları (SYDTV) 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuştur. Her il ve ilçede bulunan bu vakıflar yoksul (hane içindeki ortalama geliri aylık net asgari ücretin üçte birinden az olan) ailelere eğitim yardımı sağlamaktadır. Bu yardımlar eğitim malzemeleri, öğlen yemeği sağlanması, ücretsiz kitap sağlama, öğrenciyi taşıma, barındırma ve iaşe şeklinde olabilmektedir.¹⁴⁸

Vakıflar Genel Müdürlüğü (4/CBK, Md. 692/I) bünyesinde bulunan Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı vasıtasıyla muhtaç çocuklara aylık bağlamakta ayrıca, muhtaç ailelerin çocukları için eğitim yardımı da yapılabilmektedir.

Belediyeler¹⁴⁹ **ve il özel idareleri**¹⁵⁰ kuruluş kanunlarında bulunan hükümler gereği, beldelerinde yaşayan yoksul ve yoksun çocuklara ve onların ailelerine hem genel olarak hem de eğitimi teşvik amacıyla aynı ve/veya nakdi yardımda bulunmakta, kurdukları sosyal tesislerde onlara ihtiyaç duydukları eğitim, sağlık, barınma gibi hizmetleri sunmaktadırlar.¹⁵¹

¹⁴⁶ Bkz. SÖZER, TSSH., 259, 260.

¹⁴⁷ Adalet Bakanlığı, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında, çocuk polisi, çocuk mahkemeleri vasıtasıyla çocukları suçtan uzak tutmaya/ıslaha çalışmaktadır.

¹⁴⁸ BALCI, Tutunamayanlar, 145 vd.; ÇAYIROĞLU, Sosyal, 84 vd.

¹⁴⁹ Bkz. 5393 Sayılı Belediye Kanunu Md. 14/I-a. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu Md. 7/I-v.

¹⁵⁰ 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu Md. 6/I-a.

¹⁵¹ Türkiye'de aile desteği sayılabilecek olanaklar hk. bkz. KAYNAKÇI, Aile, 50 vd.; ÇELİK, ARI, Aile, 60; ŞENTÜRK, Bazı Ülkelerde, 65 vd.; aynı yazar, Model, 109 vd.; AKPINAR, Koruma, 435 vd.; ATANIR, Aile, 155; ÖZDEMİR, KARABAYIR, Aile, 97 vd. Ayrıntılı bir eser için bkz. SÖZER, KAPLAN, TSH, 37 vd.

Yoksullar Yönelik Aile Destek Makamları	Sağlanan Destekler
ASHB (2828 SK)(633/KHK., Ek Md. 4/2 ve Md. 3/e).	-Kurumsal koruma: Koruyucu aile, evlat edindirme, kendi tesislerinde barındırma. - Doğum yardımı: İlk çocuk için 300-, ikincisi için 400- ve üçüncü çocuk için 600-TL. -Çeyiz yardımı: Çeyiz hesabına devlet katkısı.
SYDTV (3294 SK. İdari kararlarla)	-Yoksul ailelere eğitim (beslenme, kitap, ulaşım ...) yardımı.
Vakıflar Gn. Md.'lüğü (4/CBK., Md. 692/I)	-Muhtaç çocuklara aylık. -Muhtaç ailelerin çocukları için eğitim yardımı.
Belediyeler (5393 SK. Md. 14/I-a; 5216 SK. Md. 7/I-v.). İl Özel İdareleri (5302 SK. Md. 6/I-a).	-Yoksul/yoksun çocuklara/ailelerine aynı /nakdi yardım. - Sosyal tesislerinde eğitim, sağlık, barınma olanığı.

5. Sosyal Teşvik Kapsamında Aile Destekleri

Maddi imkanları yeterli olmayan ve seçme sınavlarında başarılı olan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine parasız yatılı veya burslu okuma olanağı tanınmıştır.¹⁵² Ülkemizde **Milli Eğitim Bakanlığı** Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyette bulunan Halk Eğitim Merkezleri rehber öğretmenler ve yetişkin eğitim uzmanları vasıtasıyla tüm vatandaşlara genel, mesleki ve teknik kurslarda eğitim olanağı sağlamaktadır.¹⁵³

Konu ile ilgili başkaca düzenlemeler mevcuttur. 6660 Sayılı **Güzel Sanatlar**da Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun, güzel sanatlarda yetenekli olan çocukların eğitimlerini sağlamak için kabul edilmiştir. **Özel Eğitim** Hakkında 573 numaralı KHK., rehberlik ve araştırma merkezlerinde (RAM) zihinsel olarak yetersiz veya üstün yetenekli olduğu belirlenen çocuklar için özel eğitim olanakları sağlanmasını amirdir.

Nihayet, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu ile Üniversiteler yükseköğrencilerine bazı olanaklar sunmaktadır. **Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu** “Yurt içinde ve dışında yükseköğrenim gören öğrenciler için yurtlar yapmak ve bunların işletmesini sağlamak, beslenme yardımı yapmak, eğitim, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle milli ve manevi gelişmelerine katkı sağlamak, yükseköğrenim öğrencilerine kredi veya burs vermek, öğrencilerin yük-

¹⁵² İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun Md. 1, 2.

¹⁵³ MEB Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği, RG: 21.5.2010, 27587.

seköğrenimlerini kolaylaştırmak...” ile görevlendirilmiştir.¹⁵⁴ Kuruluş Kanununa uygun olarak Kurum, ailelerinin sosyal ve ekonomik durumunu dikkate alarak, başarılı öğrencilere burs, öğrenim kredisi, katkı kredisi vermekte, barınma olanağı sağlamakta, beslenme ve barınma yardımı yapmaktadır.

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu (Md. 47/I-a) gereği olarak, “**Yükseköğretim kurumları**, Yükseköğretim Kurulunun yapacağı plan ve programlar uyarınca, öğrencilerin beden ve ruh sağlığının korunması, barınma, beslenme, çalışma, dinlenme ve boş zamanlarını değerlendirme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılamak ve bu amaçla bütçe imkanları nispetinde okuma salonları, yataklı sağlık merkezleri, mediko - sosyal merkezleri, öğrenci kantin ve lokantaları açmak, toplantı, sinema ve tiyatro salonları, spor salon ve sahaları, kamp yerleri sağlamakla ve bunlardan öğrencilerin en iyi şekilde yararlanmaları için gerekli önlemleri almakla görevlidirler.”

Teşvik Kurumu	Sağlanan teşvik
MEB Halk Eğitim Merkezleri (Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği).	Tüm vatandaşlara (genel, mesleki ve teknik) kurslar
MEB Yetenekli Çocuk Tespit Komisyonu (573/KHK)	Aylık tahsisi, eğitim, ulaşım giderleri.
Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (351 SK. Md. 2).	Burs, öğrenim kredisi, katkı kredisi barınma olanağı, beslenme ve barınma yardımı.
Yükseköğretim kurumları (2547 SK. Md. 47/I-a).	İaşe (beslenme, kantin...), ibate, kültür, sağlık gereksinimlerini karşılamak.

6. Aile ve Gençlik Fonu

Amaç: Yeni bir gelişme olarak, aile sigortasının boşluğunu doldurmak üzere, 22.11.2023 T. ve 7474 Sayılı Aile ve Gençlik Fonu Kurulması Hakkında Kanun kabul edilmiştir.¹⁵⁵ Kanunun amacı “... **aile** müessesesinin desteklenmesi, güçlendirilmesi, **gençlerin** sosyal risklere karşı korunması ve gelişimleri ile girişimlerine destek sağlanmasına yönelik kaynağın oluşturulması, yönetilmesi ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına aktarılması için Aile ve Gençlik Fonu (Fon) kurmak, Fonun yönetimi ve faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemek” olarak belirlenmiştir (Md. 1).¹⁵⁶

Fon: Kanun ile Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bağlı bir “**Aile ve Gençlik Fonu**” tesis edilmiştir. Fon tüzel kişiliğine verilen ailenin ve gençlerin ko-

¹⁵⁴ 351 Sayılı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurt Hizmetleri Kanunu Md. 2.

¹⁵⁵ RG: 29 Kasım 2023, 32384. Ayrıca bkz. Aile ve Gençlik Fonu Yönetmeliği, RG: 11 Şubat 2024, 32457 (Fon Yön.).

¹⁵⁶ Kanunun gerekçesi için bkz. <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/WebOnergeMetni/ea8e13e8-5451-466a-a3af-2f401cc9d528.pdf>.

runması, desteklenmesi, güçlendirilmesi amacını kendisi değil, ona başvuran merciler gerçekleştirecektir. Çünkü, Kanunun 4. maddesinde Fona sadece kaynak aktarma görevi yüklenmiştir. Kaynak aktarımı yapılacak olanlar adı belirtilmeden, “*ilgili kamu kurum ve kuruluşları*” olarak ifade edilmiştir. Söz konusu tahsis proje karşılığı yapılacak, projenin yürütümünden doğan sorumluluk ilgili kurum ve kuruluşlara ait olacaktır. Düzenlemenin devamına göre, proje için tahsis edilen tutar muhatap kurumun bütçesine gelir kaydedilir. Harcanmayan tutar (bütçeye gider kaydıyla) Fona aktarılır (7474 SK. Md. 4/1-4).

Protokol: Kanunun 4. maddesinin 5. Fıkrasında mevcut olan açıklık gereği, proje öneren kurum ve kuruluşlar, tahsis edilen kaynakların yararlanıcılara aktarılabilmesi ve doğabilecek geri ödemelerin alınabilmesi için bazı mali hizmet (ödeme hizmeti sağlayıcıları¹⁵⁷ finansman şirketleri veya kredi garanti kurumları¹⁵⁸) kuruluşlarıyla protokol yapabileceklerdir. Yani, düzenleme ile sosyal fondan proje karşılığı kaynak temin eden sosyal idareye (normdaki ifade ile ilgili kurum ve kuruluşlara) üstlenmiş olduğu projeyi (doğaldır ki bedeli karşılığı) dış denetime tabi tutma yetkisi tanınmıştır. Tanınan yetkiyi kullandığında, aile ve gençlik alanında görevi olan (ve kendisine güveni olmayan) (**resmi**) sosyal idare,¹⁵⁹ fondan kaynak talep ederken, yapacağı ödemeler içine dış denetimi yapacak (**özel**) şirket giderlerini de ilave etmek zorunda kalacaktır. Bu durumda aileye ve gençliğe hizmet etmesi gereken fon, dış denetim kuruluşları için iyi birer müşteri olacaktır.¹⁶⁰

İlgili kamu kurum ve kuruluşları: İlgili kamu kurum ve kuruluşları ibaresi genel bir açıklama olup muhtemelen (müstakilen veya ek olarak) sosyal idare görevi taşıyan mercileri ifade etmektedir. Ülkemizde bu konuda görevli olan merciler çok çeşitli olup dağılık yapıdadırlar. Örneğin, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü), Adalet Bakanlığı (çocuk koruma ve infaz teşkilatı), Millî Eğitim Bakanlığı, Yüksek

¹⁵⁷ 20/6/2013 tarihli ve 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun kapsamında faaliyet gösterenler.

¹⁵⁸ 21/11/2012 tarihli ve 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında faaliyet gösterenler.

¹⁵⁹ Resmi sosyal idare kuruluşlarının tabi olduğu denetim makamları zaten mevcuttur. Nitekim, kanundan yaklaşık iki ay sonra yayınlanan Fon Yönetmeliğinde, Fondan kendisine kaynak aktarılan idari makamların işlemlerinin izlenmesinin kendi denetim birimleri tarafından yapılmasının hükmüne bağlanması gereksinimi duyulmuştur (Fon Yön. Md. 12/3).

¹⁶⁰ Madde gerekçesinde protokolün “İlgili kurum ve kuruluşlara aktarılan **kaynakların daha etkin bir şekilde yararlanıcılara ulaştırılabilmesi** ve doğabilecek **geri ödemelerin tahsili** ...” için yapılabileceği ifade edilmiştir.

Öğretim Kurumları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları, belediyeler, il özel idareleri.¹⁶¹

Yönetim Kurulu: Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı olarak kurulan¹⁶² Aile ve Gençlik Fonu kamu tüzel kişiliğini haiz olup, bir yönetim kurulu tarafından yönetilir. Kurul "*Hazine ve Maliye Bakan yardımcısı başkanlığında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakan yardımcısı, Gençlik ve Spor Bakan yardımcısı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakan yardımcısı ile Sanayi ve Teknoloji Bakan yardımcısı olmak üzere beş kişiden teşekkül ...*" etmektedir. Yönetim kurulunda aile ve gençlik ile doğrudan ilgili bürokratlar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakan yardımcısı ile Gençlik ve Spor Bakan yardımcısıdır (Md. 2). Yönetim Kurulu, Fonun kaynak aktarımı yapılacak projeleri, aktarılacak kaynak tutarını ve harcama programlarını belirler.¹⁶³ Aktarılan yapılanmanın kanunun amacına hizmet etme ihtimali düşüktür.

Gelir ve giderler: Sosyal idare kuruluşlarına aile ve gençlik için sosyal proje karşılığı yapılacak ödemelerin kaynakları; Türk Petrol Kanunu kapsamında tahsil edilen Devlet hissesinin ve Maden Kanunu kapsamında tahsil edilen Devlet hakkının yüzde 20'sinden oluşmaktadır.¹⁶⁴ Ayrıca, kanun ve kararnamelere dayanan fonların gelirlerinden (Cumhurbaşkanı kararıyla) yüzde 10'una kadar aktarılacak tutarlar ve her nevi nakdi bağış, yardım ve hibeler fona gelir kaydedilir.¹⁶⁵ Giderler, Fon kaynaklarının yönetsel harcamaları, yönetim kurulu tarafından onaylanan projeler kapsamındaki (teşvik, hibe, destek, kredi ile teminatlar için ilgili kurum ve kuruluşlara aktarılan tutar) harcamalar ile proje kaynaklı hizmet bedeli, ücret ve komisyonlarıdır (7474 SK. Md. 3/2; Fon Yön. Md. 7).

Fon koruma altına aldığı kişilerden prim tahsiline değil, sınırlı olarak sayılan bazı kamu kaynaklarına dayanmaktadır. Fonun gelirleri anonim (şahıslarla

¹⁶¹ Bkz. SÖZER, KAPLAN, TSH., 37 vd.

¹⁶² Fon, proje, dış denetim gibi kavramlar 7474 SK.'un (5510 SK.'da olduğu şekilde) muhtemelen hazine bürokratları tarafından, sosyal sigorta anlayışından uzak olarak kaleme alındığı ortaya koymaktadır. Bu kurgunun beklenen ve özlenen aile sigortasının yerini alması beklenemez.

¹⁶³ Fonun sekreteryaya hizmetleri bağlı olduğu bakanlık (Hazine ve Maliye Bakanlığı) tarafından görevlendirilen birim vasıtasıyla yerine getirilir (Fon Yön. Md. 11)

¹⁶⁴ Fon Yönetmeliğinde kaynakları açıklanırken; "6491 sayılı Kanun ve 3213 sayılı kanun kapsamında Fona aktarılması öngörülen tutarlara ilişkin **ayıklandırılmış** iki yıllık **projeksiyonlar** Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından aylık olarak Fona iletilir" hükmü bulunmaktadır (Md.7/3. Ayrıca bkz. Md. 11/2- g). Projeksiyon TDK sözlüğünde; "bir film veya belgenin ışık kaynağından çıkan ışınlarla ekran veya perde üzerinde görüntüsünün oluşturulma işi, iz düşümü, bu yolla oluşturulan görüntü, iz düşümü, gösterim, yansıtım aygıtı" olarak ifade edilmektedir. Yönetmelik metninde Türk Petrol Kanunu ve Maden Kanunu kapsamında tahsil edilen Devlet hakkının (% 20'sinin) Fona aktarılmasının nasıl olacağı hükmüne bağlandığına göre, sosyal hukuka karşılığı olmayan bu kelimenin (ayıklandırılmış kelimesi ile birlikte ele alındığında) mali disipline ilişkin olduğu tahmin edilmektedir.

¹⁶⁵ Md. 3/1: Kabul edilen projelerde geri ödeme varsa yapılacak bu ödemeler.

bağlantısız) olduğu gibi, giderleri de anonimdir. Çünkü, tanımlı kişilere, tanımlı menfaatler sağlanmamaktadır. Sunulacak destekler idarenin subjektif (bazen siyasi) kararlarıyla şekillenecektir.¹⁶⁶ Mevcut yapısı ile bir sigorta sistemi olmayıp, kendine özgü bir sosyal yardım ve sosyal hizmet karakteri taşımaktadır.

7. Genel Değerlendirme

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Ülkemizde “aile sigortası” adı altında resmi bir sigorta olmamakla birlikte, aile desteği sayılabilecek birçok uygulama mevcuttur.¹⁶⁷ Mevcut aile destekleri çeşit, koşul, finansman, yönetim gibi unsurlar bakımından çeşitlilik göstermekte olup, belirli bir modele dayanmamaktadır.¹⁶⁸ Çünkü, “Anayasanın buyruğu olan, ailenin, çocuğun ve ananın korunması sorunu bütün genişliği ile henüz ele alınmış değildir. Beş Yıllık Plânlarda alınması düşünülen tedbirler ile mevzuatımızda mevcut imkânlar dağınık, yetersiz ve örgütten yoksun olup, ıslahı için ciddi çalışmaları gerektirir niteliktedir.”¹⁶⁹

Yukarıda açıklana nedenlerle, Türkiye’de dağınık bir biçimde uygulanan çocuk ve aile desteklerinin aile sigortası adı altında tek bir çatı altında toplanması önerilmektedir. Bu görüşe göre, Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında

¹⁶⁶ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın sitesinde yayınlanan bir haberde Aile ve Gençlik Fonu’na başvuru şartlarına ilişkin soru üzerine Bakan Mahinur Özdemir Göktaş, başvuruların 15 Şubat’tan itibaren alınmaya başlanacağını belirtti. Haberin devamına göre, “Başvuru için Bakanlığın **“aile.gov.tr”** internet sitesini işaret eden Bakan Göktaş, “Cumhurbaşkanımızın vizyonu doğrultusunda oluşturulan Aile ve Gençlik Fonu’nda pilot bölge olarak deprem bölgesini belirledik. Programın ekonomik destek kısmı ile başvurusu onaylanan kişilere toplam 48 ay vadeli 2 yılı geri ödemesiz **150 bin lira kredi** desteği sunulacak. ... “Programdan yararlanmak isteyenlerin Bakanlığımızın **evlilik öncesi sunacağı eğitim ve danışmanlık hizmetinden yararlanmaları** ve evlenmelerinin ardından sunulacak eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanmayı taahhüt etmeleri **gerekli**” ... **Başvuru için gerekli diğer şartların da yakın zamanda açıklanacağını** belirten Göktaş, “Bu fonla Türkiye’nin yeraltı zenginliklerinden elde edilecek gelirlerle gençlerimizin geleceğine yatırım yapacak, onların hizmetine sunacağız” dedi.<https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanimiz-mahinur-ozdemir-goktas-aile-ve-genclik-fonuna-basvuru-sartlarini-acikladi/14.02.2024>. Kanunda ve sonrasında yayınlanmış olan yönetmelikte açıklanmayan sağlanacak olanakları ve onların yararlanma şartlarını, kimin ve hangi objektif etaslara göre belirleyeceği açık değildir. Bu tespit muhtemelen Fon Yönetim Kurulu, (proje ile kaynak talep eden) sosyal idare veya onlar içinde başat olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılacaktır tahmininde bulunulabilir.

¹⁶⁷ KAYNAKÇI, Aile, 89; İLKİ, Aile. Konu ile ilgili bazı partilerin programlarında vaatleri bulunmaktadır. Bkz. <https://chp.org.tr/haberler/chp-lideri-kilicdaroglu-aile-destekleri-sigortasi-tanitimi-toplantisinda-konustu> ; Millet ve cumhur ittifakının ortak vaadi ‘aile sigortası’ nedir, nasıl işleyecek?, https://kisadalga.net/haber/detay/millet-ve-cumhur-ittifakinin-ortak-vaadi-aile-sigortasi-nedir-nasil-isleyecek_65719, 9.8.2023.

¹⁶⁸ ATANIR, Aile, 156; AKPINAR, Koruma, 434; ŞENTÜRK, Bazı Ülkelerde, 73, 74; aynı yazar, Model, 104, 108.

¹⁶⁹ CANSEL, Aile, 19.

“**Aile Sigortası Birimi**” kurulmalı, tüm tescil ve ödeme işlemleri bu birim tarafından (tek elden) yapılmalı ve kontrol edilmelidir. Aile sigortası kurulduğunda mevcut destekler (kamu personeline yapılan aile yardımı, çeyiz hesabı, doğum yardımı ve emzirme yardımı) kaldırılmalıdır. Aile sigortası tüm nüfusu kapsamalı, giderleri primlerle finanse edilmelidir.¹⁷⁰

Aktarılan öneri yukarıda ele alınan modellerden halk sigortasına uymaktadır. Ancak, prim ödenmesi önerildiğinde, bu uygulama sosyal sigortaya karşılık gelir. Eğer çalışmayanlardan da prim ödenmesi beklenmekteyse, bu durumda genel sağlık sigortasında olduğu üzere, gelir testi sonucu yoksul olduğu saptananların primlerinin devlet tarafından karşılanması uygun olacaktır (karma model). Ayrıca değinmek gerekir ki, modeli ve finansmanı saptamak için önce -emsal ülkelere olduğu üzere, - aile sigortasının kapsamına girecek destekleri belirlenmek ve daha sonra yapılanmayı kurgulamak gerekecektir. Çünkü, yukarıda “Sosyal Teşvik Kapsamında Aile Destekleri” başlığı altında yapılan açıklamalar dikkate alındığında, özellikle eğitim bakımında, tüm aile desteklerini tek çatı altında toplamak kolay olmayacaktır.

II. BAKIM SİGORTASI

ANLATIM PLANI

- A. Genel Olarak
- B. Bakım Sigortası İçin Örnek Bir Ülke: Almanya
- C. Türkiye’de Bakım Hizmetleri
 1. Sosyal Sigorta Kapsamında
 2. Sosyal Tazmin Kapsamında
 3. Sosyal Yardım Kapsamında
 4. Sosyal Hizmet Kapsamında
 5. Genel Değerlendirme

A. Genel Olarak

Altmış beş yaş üzerindeki fertlerin yaklaşık %70 inin yaşam süreleri boyunca **uzun vadeli bakım hizmetlerine** ihtiyaç duyacakları tahmin edilmek-

¹⁷⁰ ŞENTÜRK, Model, 135; ÇELİK, ARI, Aile, 60, 61 KAYNAKÇI, Aile, 79. AKPINAR, a göre ise (Koruma, 435 vd.) “Çekirdek ailenin korunması için veya bazen de dağılmış ailelerin ayakta kalabilmeleri ve sosyal açıdan güvencede olabilmeleri için, hem maddi hem de sosyal hizmet destekleri birleştirilerek tek elden yönetilmesi gerekmektedir. Bu amaçla “Aile Sosyal Koruma Kanunu” çıkartılmalıdır. Ayrıca, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı olarak “**Aile Sosyal Koruma Kurumu**” oluşturulmalıdır.”

tedir. Bu durum özellikle kadınları olumsuz etkilemektedir. Çünkü, kadınlar genelde erkeklerden daha uzun yaşamakta, dolayısı ile başkalarına [örneğin eşlerine] bakmak zorunda kalmaktadırlar.¹⁷¹

Bakıma muhtaçlık kişinin bedeni (beslenme, beden temizliği, giyinme, alış-veriş), sosyal ve psikolojik gereksinimlerini tek başına karşılayamaması durumudur.¹⁷² Bu durumun birçok nedeni bulunmaktadır. Yaşlılık bakım gereksiniminin başlıca nedenlerinden biridir. Ancak, bakıma muhtaçlık sadece yaşa bağlı olmayıp **hastalık, kaza, engellilik** gibi nedenlerle de ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu durumlarda kişiler hem gelir kaybına uğrayabilmekte hem de giderleri artmaktadır.¹⁷³

Bakıma muhtaçlık ortaya çıktığında yaşam gereksinimleri kişinin aile fertleri veya yakınları tarafından karşılanmaktadır. Halbuki, günümüzde büyük aile tipi **çekirdek aileye** dönüşmekte, kadınlar çalışma hayatına daha fazla katılmaktadır. Böylece bakıma muhtaç kişilerin aile içinde korunma olasılıkları azalmaktadır. Ayrıca, gelir dağılımındaki dengesizlikler (yoksulluk) de kişilerin bakımını zorlaştırmaktadır.¹⁷⁴

Bir başka deyişle, son yıllarda birçok ülkede doğurganlık oranları azalmakta, doğuşta yaşam beklentisi artmakta, böylece **nüfus hızla yaşlanmaktadır**. Özellikle gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun artmasına karşın, ailede çocuk sayısı azalmakta, böylece muhtaç kişilerin evde bakılma olasılığı azalmaktadır.¹⁷⁵

Kavram: Bakıma muhtaçlık; özellikle ileri yaşlarda **kişinin**, fiziki olarak hareket kabiliyetinin azalması veya ortadan kalkması veya akli becerilerinin kısıtlanması sonucunda gerek beden temizliği ve beslenme gereksinimlerinin karşılanması için, gerekse ev idaresinde **sürekli olarak bir başkasının düzenli bakımına ihtiyaç duyma halidir**.¹⁷⁶ Bakıma muhtaçlık riskinin sadece ileri yaşta değil **tüm yaşlarda** doğabilecek bir risktir.¹⁷⁷ Konu ile ilgili

¹⁷¹ ÇİFTÇİ, Bakım, 116.

¹⁷² Bir diğer ifade ile sürekli yapılması gereken işlerde üçüncü kişilerin yardımına gereksinim duyma halidir. Bkz. ALTUNTAŞ, TOPÇUOĞLU, Engelli, 307.

¹⁷³ GÖKADA; Bakım, 23 vd.; OĞLAK, Bakım, 14 vd.

¹⁷⁴ KOCABAŞ, KOL, Bakım, 286. Bakım sigortasından en fazla yararlanma durumunda olan engelliler hakkında bazı uluslararası belgeler bulunmaktadır. Örneğin, bkz. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme, Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (özellikle Başlangıç kısmı j bendi ve Rehabilitasyon ve Rehabilitasyon başlıklı Md. 26). Bkz. BALCI, Yaşlı, 135 vd.; SARI, Engelli, 13 vd.; BALKIR, Sakatlar, 30 vd.; ALTUNTAŞ, TOPÇUOĞLU, Engelli, 311, 312; UŞAN, Sakat, 60 vd.; GÖKADA, Bakım, 55 vd.

¹⁷⁵ OĞLAK, Bakım, 36 vd.; AĞÖREN, Bakım, 3, 4. Ayrıca bkz. DİLİK, Bakım, 2, 3.

¹⁷⁶ Uzun dönemli bakım kavramı için bkz. GÖKADA, Bakım, 7 vd.

¹⁷⁷ AĞÖREN, Bakım 4, 5,

olarak bakıma muhtaç engelli, bakıma muhtaç yaşlı, bakıma muhtaç hasta ayrımı yapılmakta, tespitlerinde bazı ölçüler kullanılmaktadır.¹⁷⁸

Amaç: Amaç bakıma muhtaç kişilerin fiziksel, mental ve mali baskılardan uzak, mümkün olduğu kadar evlerinde, aile ortamlarında kendilerine yeter hale gelmelerini, bağımsız ve insan onuruna yaraşır ve bir hayat sürdürmelerinin sağlamaktır.¹⁷⁹ Bakım sigortasında tamamen ailenin yerini almak değil, ailenin bakım sorumluluğunu bir ölçüde azaltabilmek önem taşımaktadır.¹⁸⁰

Kişi bakımından kapsam: Bakıma muhtaçlık riski yaş, cinsiyet gibi ayrımlar dikkate alınmadan, herkes için, yaşamının herhangi bir noktasında ortaya çıkabilmektedir. Ancak, kimlerin kapsama gireceği hususu sosyal politika tercihi olup, seçilen modele göre değişiklik göstermektedir. Aile Sigortasında olduğu şekilde, sadece çalışanlar veya tüm nüfus kapsama alınmaktadır.¹⁸¹

Hizmetin kapsamı: Bakım sigortası kapsamında sunulan hizmetler çeşitlilik göstermektedir. Hemşirelik hizmetleri bunlardan biridir. Kişiyi ihtiyaç oldukça veya düzenli olarak sunulur. Fizik tedavisi, meşguliyet tedavisi yapılır. Kişisel bakım, banyo, giyinme, beslenme yani öz bakım hizmeti verilir. Temizlik, ütü, alışveriş gibi ev işlerine yardım edilir. Gerekliyorsa ev, mutfak, giriş yeniden düzenlenir. Bu hizmetler kısa veya uzun süreli olarak, aile fertleri tarafından veya dışarıdan destek alınarak sağlanır. Gerekli sağlık hizmeti sağlık sigortası kapsamında sunulur.¹⁸²

Yöntem: Bakım sigortası, sosyal sigorta (primli) sistem(i), halk sigortası (primsiz) sistem(i) ve bu iki sistemin birleşiminden oluşan karma sistem olarak üç şekilde uygulanmaktadır.¹⁸³ Bu sigorta dalı bazı ülkelerde müstakil, bazılarında ise sağlık sigortası kapsamında ele alınmıştır.¹⁸⁴

¹⁷⁸ AĞÖREN, Bakım 5, 6: Bakıma muhtaçlığın tespiti ve derecelendirilmesi için OECD ülkeleri tarafından genellikle şu dört farklı model kullanılmaktadır. ADL Modeli (Juchi Modeli), AEDL Modeli (Krohwinkel Modeli), Gordon Modeli, NANDA-Reaksiyon Modeli.

¹⁷⁹ KOCABAŞ, KOL, Bakım, 289

¹⁸⁰ OĞLAK, Evde, 104.

¹⁸¹ KOCABAŞ, KOL, Bakım, 286.

¹⁸² OĞLAK, Bakım, 16 vd.; aynı yazar, Evde, 101; ÇİFTÇİ, Bakım, 116; Balta, Bakım, Primli 10 vd.

¹⁸³ BALCI, Yaşlı, 60 vd.; ALTUNTAŞ, TOPÇUOĞLU, Engelli, 30317 vd.; KOCABAŞ, KOL, Bakım, 286: Almanya, Japonya, Kore primli; Norveç, İspanya, Polonya, Litvanya ve İngiltere primsiz sistem örnekleridir. OĞLAK, Evde, 104: Bakım desteği vergiye dayalı, primli, kamu destekli özel sigorta, özel sigorta, özel tasarruflar ve karma uygulamalarla sağlanabilmektedir.

¹⁸⁴ GÖKADA, Bakım, 94. Ayrıca bkz. OĞLAK, Bakım, 80. Aynı yazar, Evde, 103: Bazı ülkelerde kısa süreli evde bakım sağlık sigortası içinde; uzun süreli evde bakım ise bakım sigortası (veya sosyal hizmetler) kapsamında kabul edilmişlerdir.

Bakım sigortası Gerekçe	Kapsam	Yöntem	Sağlanan destekler
-Bir başkasının düzenli bakım hizmetine muhtaçlık (Yaşlanma, hastalık, kaza, engellilik halleri), -Çekirdek ailede artış, -Kadın istihdamında artış, -Yoksulluk, -Azalan doğurganlık.	-Sadece çalışanlar, -Tüm nüfus.	-Sosyal sigorta, -Halk sigortası, -Karma sistem.	-Hemşirelik hizmetleri. -Fizik tedavi, -Kişisel bakım (banyo, giyinme, -Ev işlerine yardım (temizlik, ütü alışverişi) -Evde tadilat (mutfak, hol), -Meşguliyet tedavisi. -Sağlık (hastalık sigortası üzerinden).

B. Bakım Sigortası İçin Örnek Bir Ülke: Almanya¹⁸⁵

İlgili mevzuat: Birçok ülkede, toplum ve aile yapısının, demografik koşulların değişimi ve sağlık hizmetlerinin iyileşmesi, bakım konusunu gündeme getirmiştir.¹⁸⁶ Bakıma muhtaç hale gelen kişilerin gereksinimleri kısmen iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası ile sosyal tazmin kapsamında sunulan edimlerle, kısmen de hastalık sigortası tarafından karşılanmıştır.¹⁸⁷ Ancak, sunulan edimler yetersiz olunca, emekliler bakım giderlerini maaşları ile karşılayamayıp sosyal yardımlara bağımlı duruma gelmişlerdir.¹⁸⁸ Bu durum üzerine Federal Almanya'da, kişileri bakım yoksunluğundan kurtarmak ve sosyal yardım giderlerini azaltmak amacıyla, 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren Bakım Sigortası (Sozialgesetzbuch, Elftes Buch Soziale Pflegeversiche-

¹⁸⁵ Almanya, Japonya ve diğer bazı ülke uygulamaları için bkz. AĞÖREN, Bakım, 15 vd.; BALKIR, Sakatlar, 49 vd.; SÖZER, Uygulamalar, 93 vd. Ayrıca bkz. OĞLAK, Bakım, 100 vd.; ÇİFTÇİ, Bakım, 118; CANIKLIOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2268 vd.; GÖKADA, Bakım, 111 vd.; BALTA, Bakım, 24 vd. AĞCASULU, Evde Bakım, 170 vd.

¹⁸⁶ 21.yüzyılın başında Almanya'da yaşayanların dörde biri altmış yaşını aşmış durumdadır.

¹⁸⁷ Almanya'da daha önce Hastalık Sigortası kapsamında da evde bakım hizmeti sunulmaktaydı. Ancak, bu hizmet kısıtlı durumlarda (iş kazası ve meslek hastalığı, harp malullüğü...) sağlandığı için yetersiz sayılmaktaydı. DİLİK, Bakım, 2. Bkz. SÖZER, Son bakım, 1218.

¹⁸⁸ KOKEMOOR, SozR., 109.

rung= SPV)¹⁸⁹ yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁰ Amaç, bakıma muhtaç kişilere kendi başlarına ve kendi belirledikleri insanca bir yaşam sağlanmasıdır.¹⁹¹

Kişi Bakımından Kapsam: Hastalık sigortası kapsamına girenler aynı zamanda bakım sigortasına da dahil olmuş sayılmaktadırlar. Bu sigorta dalında da asli ve bağlı sigortalı uygulaması mevcuttur. Yani, kişi sigortalı olmakla aile fertleri de bakım kapsamına alınmaktadır. İsteğe bağlı sigortalılar, özel sigorta yaptırmamış iseler, bu sigorta dalından yararlanırlar.¹⁹²

Ayrıca yoksul ve işsiz olanlar da kapsamdadırlar. Onlar için Devlet prim ödeyerek katkıda bulunmaktadır. Yoksul bireyler için gelir testine dayalı sosyal yardım programları da uygulanmaktadır. Söz konusu nedenle, Almanya'da bakım sigortasının finansmanında karma model uygulanmaktadır.¹⁹³

Finansman: Almanya'da bakım sigortasına işçi ve işveren tarafları eşit oranda prim (toplam % 3.05) ödemektedir.¹⁹⁴ Bağlı sigortalılar (sigortalının eşleri ve çocukları) ayrıca prim farkı ödemeksizin bakım sigortasının kapsamına alınmışlardır. Ancak, emeklilerden de bakım sigortasına yarı oranında prim kesintisi yapılmakta, diğer yarı rant sigortası kasası tarafından karşılanmaktadır.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Düzenleme T. 26.05.1994. Yasa metni için bkz. https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_11/. 20.9.2023.

¹⁹⁰ <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/themen/pflege/online-ratgeber-pflege/die-pflegeversicherung.html>, 20.9.2023; SCHAUMBERG, SozR., 115; FRINGS, SozR., 119; MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR., 191; GRÜHN, SozR., 32; HEKİMLER, Bakım, 237; aynı yazar, Almanya'da, 46, 51. Yazar tarafından ifade edildiği üzere, Almanya'nın nüfusunun tamamına yakın kısmı bakım sigortası kapsamındadır. (Almanya'da, 68). KOCABAŞ, KOL, Bakım, 286: Alman nüfusunun yaklaşık % 90'ı kamu bakım sigortası, kalan %10'u özel bakım sigortası kapsamına girmektedir. Ayrıca bkz. BALCI, Yaşlı, 62; CANİKLİOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2271; CAN, Yaşlılar, 347, 348.

¹⁹¹ SCHAUMBERG, SozR., 123.

¹⁹² SPV. Md. 1. Bkz. ASCHUMBERG, SozR., 117; GRÜHN, SozR., 34; FRINGS, SozR., 120; SCHAUMBERG, SozR., 117; KOKEMOOR, SozR., 112, 113; EDTBAUER, RABE, SozH., 320; GÖKADA, Bakım, 86, 87; CANİKLİOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2271, 2272. Ayrıca bkz. DİLİK, Bakım, 5.

¹⁹³ KOCABAŞ, KOL, Bakım, 297.

¹⁹⁴ KOKEMOOR, SozR., 123. 23 yaşından büyük ve çocuksuz sigortalılarda ilave % 0.25 oranında prim alınır. GÖKADA, Bakım, 94.

¹⁹⁵ MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR., 211. CANİKLİOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2272; HEKİMLER, Bakım, 237; aynı yazar, Almanya'da, 55: Emekli olup Türkiye'ye kesin dönüş yapan Türk vatandaşları için Almanya ile Türkiye arasında bağitlanmış olan sosyal güvenlik anlaşmasında bakım sigortasına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiştir. Söz konusu norma göre, emekli olup daimi ikametgâhını Türkiye'ye taşımış olan emeklilerin, emeklilik aylıklarından bakım sigortasına herhangi bir prim kesintisi yapılmamaktadır. Anılan nedenle, Almanya'da çalışıp bakım sigortasına prim ödemiş olan sigortalılar, böylelikle ikametgâhlarını taşıdıkları takdirde bu sigorta dalının kapsamı dışına çıkmaktadırlar. Finansman için ayrıca bkz. KOCABAŞ, KOL, Bakım, 297.

Bakım Sigortasının Organizasyonu: Hastalık sigortaları kasalarına (Krankenkassen), bakım sigortaları kasalarının (Pflegekassen) idari işlerini yürütme görevi verilmiştir. Hastalık kasasının organları doğrudan bakım kasalarının da organları sayıldığı için ayrı personeli bulunmamaktadır. Bakım kasaları hizmet edimlerinin bu konuda yetkilendirilmiş ve sözleşme bağladıkları edim sunucular vasıtasıyla sunulmasını sağlamaktadırlar.¹⁹⁶

Bakıma Muhtaçlık Kavramı: Hastalık kasalarının kapsadığı sigortalılar ile bakım kasalarının kapsadığı sigortalıların tamamen aynı değildir. Çünkü, Her hasta veya özürlü bakıma muhtaç değildir, ancak her bakıma muhtaç olan kişi ya hasta ya da özürlü sayılır.¹⁹⁷ Nitekim, “*bedensel, ruhsal veya psikolojik bir hastalık veya özürlülük durumu nedeniyle, günlük hayat akışı içinde sürekli tekrarlanan ve süreklilik arz eden ihtiyaçlarını en azından altı aylık bir süre içinde önemli ölçüde yerine getiremeyen veya neredeyse hiç yerine getirmeyen kişiler, bakıma muhtaç*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁹⁸

Hastalığı veya özürlü kişi gereksinimlerini kısmen veya büyük ölçüde kendisi karşılayabileceği gibi, tamamen başka bir kişinin desteğine muhtaç da olabilmektedir. Kişilerin durumları ¹⁹⁹ dikkate alınarak, bakım sınıfları beşe ayrılmıştır.²⁰⁰

Yararlanma Koşulları: Sigortalıların bakım sigortasından yararlanabilmeleri için; bakıma gereksinim duymaları, bekleme süresini tamamlamış olmaları ve talepte bulunmaları gerekir. Kişi 10 yıldan beri sigortalı olup en az 2 yıl bakım sigortası primi ödenmiş olmalı ve (beslenme, banyo yapmak, giyinmek gibi) günlük temel gereksinimlerinden en az ikisini önemli derecede ve en az altı ay boyunca yapamıyor olmalıdır.²⁰¹

Sunulan edimler: Bakım sigortasında sunulan edimleri içerik (tıbbi, sosyal, teknolojik, araç gereç desteği), mekân (evde, huzurevinde bakım), zaman

¹⁹⁶ SPV. Md. 46. Bkz. GRÜHN, SozR, 41; KOKEMOOR, SozR., 122; SCHAUMBERG, SozR.,132; GÖKADA, Bakım, 91 vd.; HEKİMLER, Almanya’da, 46, 59. Her iki sosyal sigorta dahnın aynı kurumun çatısı altında yürütülüyor olması, sigortalılara kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca bkz. SÖZER, Son bakım, 1218, 1223; CANIKLIOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2271. KOCABAŞ, KOL, Bakım, 298;

¹⁹⁷ HEKİMLER, Almanya’da, 60, 61

¹⁹⁸ SPV Md. 14. Bkz. CANIKLIOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2272, 2273; HEKİMLER, Almanya’da, 62; GRÜHN, SozR, 34, 35. Ayrıca bkz. SÖZER, Son bakım, 1222; KOCABAŞ, KOL, Bakım, 289.

¹⁹⁹ Hareket kabiliyetleri, bilişsel ve iletişim becerileri, kendi kendine yeterlilik, hastalık ve tedavinin gereklerini yerine getirebilmek, günlük yaşamı ve sosyal ilişkileri sürdürebilmek.

²⁰⁰ SPV Md. 14 ve 15. GRÜHN, SozR, 35; SCHAUMBERG, SozR., EDTBAUER, RABE, SozH.,320 vd; 125; MUCKEL, OGOREK, RİXEN, SozR., 199; FRINGS, SozR., 121; HEBELER, BUHR, SozR., 50; GÖKADA, Bakım, 88.

²⁰¹ SPV Md. 33. Bkz. SCHAUMBERG, SozR., 124; FRINGS, SozR.,120; GÖKADA, Bakım, 88, 89; AĞÖREN, Bakım, 15 vd.; SÖZER, Son bakım, 1219; KOCABAŞ, KOL, Bakım, 289. Yararlanma koşulları için bkz. aynı yazar. 292; HEKİMLER, Almanya’da, 65.

(gündüz ve gece bakımı), süre (geçici, sürekli bakım), destek işgücü (aile fertleri, dışarıdan mesleki destek) ve nitelik (maddi: ödenek, gayrimaddi: danışma) açısından tasnif etmek mümkündür. Bedeni gereksinimler (beslenme, tuvalet gereksinimi, vücut temizliği), ev içi işler (yemek hazırlamak, ev temizliği, ütü), evin dışında karşılanabilen gereksinimler (alışveriş, yürüyüş, kültür, sanat) bakım hizmetleri kapsamına girmektedir.²⁰² Söz konusu gereksinimler aynı destek, hizmet sunumu ve nakdi ödemeler ile karşılanır.²⁰³

Evde Bakım: Evde bakım, bakıma muhtaç kişinin bağımsızlığı veya yeteneklerindeki bozuklukların mümkün olduğu kadar ortadan kaldırılması veya azaltılması ve bakım ihtiyacının kötüleşmesini önlemek amacıyla yapılır. Evde bakım için gözetime muhtaç kişiler ve bakıcılara yönelik bakım talimatları hazırlanır. Bakım önlemleri, özellikle ev ortamında günlük yaşamla başa çıkmaya ve günlük yaşamı yönetmeye, psikososyal sorunlar veya tehditlerin önlenmesine, günü planlamaya, iletişime, sosyal temasları sürdürmeye, bilişsel (öğrenmeye, anlamaya) faaliyetlere yöneliktir.²⁰⁴

Evde bakım aynı edim, (şahsen sağlanan bakım yardımcıları için) bakım parası ve her ikisinin karmasından oluşmak üzere üç şekilde sağlanmaktadır.²⁰⁵

Gönüllü bakımı: Bakım sigortasında öncelikle evde bakımı ve akraba ve komşuların bakıma istekli olmalarını desteklemeyi, böylece bakıma muhtaç kişilerin mümkün olduğu kadar uzun süre ev ortamında kalabilmelerini amaçlanmaktadır.²⁰⁶ Ücret talep etmeyen (gönüllü)²⁰⁷ bakıcılar da sigortalı sayılmaktadırlar. Bunun için, haftada iki güne paylaştırılmış olarak, en az 10 saat hizmet vermiş olmak gerekmektedir.²⁰⁸

Kişisel olarak sağlanan bakıcılar: Kendilerine aynı edim sunulan sigortalılar, profesyonel eleman yerine, bakıcıları kendileri belirleyebilirler. Söz konusu kişiler özellikle aile üyeleri, komşuları veya arkadaşları olabilmektedir.²⁰⁹ Bu durumda kasalarına bakım parası için başvurabilirler.²¹⁰ Söz ko-

²⁰² KOCABAŞ, KOL, Bakım, 289; CANIKLIOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2275.

²⁰³ SPV Md. 4. Bkz. KOKEMOOR, SozR.,117, 118; HEBELER, BUHR, SozR., 51, 52.

²⁰⁴ MUCKEL, OGOREK, RİXEN, SozR., 203.

²⁰⁵ SPV. Md. 36. **Karma edim**de bakıma muhtaç kişi, (36. Maddenin 3. Fıkrasına göre) hak kazandığı aynı edimden sadece kısmen yararlanıyorsa, kendisine ayrıca (37. madde çerçevesinde) orantılı bir bakım parası da verilir. Bakım ödeneği, bakıma muhtaç kişinin aynı yardım talebinde bulunduğu yüzde oranında azaltılır (SPV. Md. 38). Bkz. MUCKEL, OGOREK, RİXEN, SozR., 205.

²⁰⁶ SPV. Md. 3. Bkz. EDTBAUER, RABE, SozH.,323; KOCABAŞ, KOL, Bakım, 292; AĞÖREN, Bakım, 15 vd.; SÖZER, Son bakım, 1221; MUCKEL, OGOREK, RİXEN, SozR., 206

²⁰⁷ Ehrenamtlich.

²⁰⁸ SPV Md. 19. GÖKADA, Bakım, 93, 94, 101, 102; SÖZER, Son Bakım, 1220.

²⁰⁹ MUCKEL, OGOREK, RİXEN, SozR.,203, 204, 206.

²¹⁰ Bakıcılar, ev ortamında bakıma muhtaç bir kişiye profesyonel sıfatıyla bakım sağlamayan kişilerdir (Md. 19). Bu kişiler bir veya daha fazla (en az ikinci derecede) bakıma muhtaç kişiye haftada en az iki güne yayılmış olarak, haftada en az 10, en fazla 30 saat bakım

nusu hak, yapılacak ödemenin (kişisel görevlinin) bakıma muhtaç kişinin gerekli fiziksel bakım gereksinimlerini sağlaması ve ev yönetimine uygun bir şekilde destek olması durumunda sağlanır. Bakım parası olarak her takvim ayı başında 2. derece için 316, 3. derece için 545, 4. derece için 728, 5. derece için 901 Avro ödeme yapılır.²¹¹

Profesyonel hizmet sunanlar: Kademeleri 2 ila 5 derecede olan bakıma muhtaç kişilerin, vücutla ilgili bakım tedbirleri ayrıca aynı olarak (evde bakım yardımı) ev idaresinde profesyonel destek alma hakları vardır. Hak; hareketlilik, bilişsel ve iletişim becerileri, davranış ve psikolojik sorunlar, kişisel bakım, hastalıkla veya terapiyle ilgili talepleri, streslerle başa çıkma, ayrıca günlük yaşamın ve sosyal ilişkilerin organizasyonu konularını içerir.

Evde aynı destek 2. Derecede bakıma muhtaçlarda aylık olarak 724 Avro, 3. Derecede bakıma muhtaçlarda 1363 Avro, 4. Derecede bakıma muhtaçlarda 1693 Avro, 5. Derecede bakıma muhtaçlarda 2094 Avro olarak belirlenmiştir. Evde bakım edimi, bakım kasası tarafından veya bakım kasasının bakım sözleşmesi imzaladığı (ayakta tedavi kurumlarında çalışan, profesyonel) uygun bakım personeli tarafından sağlanır.

Kısmi yatılı ve kısa süreli bakım: Bakım kasaları, sigortalı kişilerin katılımıyla, sağlık durumunu iyileştirmeye ve sağlık durumlarını ve becerilerini güçlendirmeye yönelik öneriler geliştirip uygulayarak, sigortalılar için yatılı bakım tesislerinde önleyici hizmetler sağlamaktadırlar (SPV. Md. 5).

Tesiste gün içinde veya gece bakım: Bakım kademeleri 2 ila 5'te bulunan bakıma muhtaç kişiler, evde bakımın yeterli ölçüde sağlanamaması veya evde bakımın desteklenmesi veya güçlendirilmesi için gerekli olması durumunda, gündüz veya gece bakım tesislerinde yarı zamanlı bakım alma hakkına sahiptir. Kısmi bakım aynı zamanda bakıma muhtaç kişinin evden gündüz bakım veya gece bakım tesisine gerekli taşınmasını ve sonra da geri dönmesini de içerir (SPV. Md. 41/1).²¹²

Bakım kasası, tesiste gerekli tıbbi tedavi hizmetlerine ilişkin giderler dahil olmak üzere, günlük bakımla ilgili giderleri karşılar. Yarı zamanlı bakımda her takvim ayı için, bakım seviyesi 2'de olanlar için 689 Euro, 3'te olanlar için

yapması durumunda (resmi veya özel) bakım sandıkları onlar için yasal rant sigortasına prim öder ((SPV. Md. 44). Bkz. SCHAUMBERG, SozR., 130, 131. MUCKEL, OGOREK, RIXEN, SozR., 206: Primler yaşlılık, kaza ve işsizlik sigortaları içindir. Bir yakınına bakmak zorunda olan çalışan, talep ettiğinde, 6 aya kadar ücretsiz ancak, sigorta kapsamında sayılan bir bakım izni alabilmektedir. Bunun için işyerinde en az 15 işçi çalışıyor olmalıdır. Ayrıca çalışanlar, bakıma muhtaç aile fertleri için, 24 aya kadar kısmi zamanlı izin alabilmektedirler (anılan son eser, 206).

²¹¹ SPV. Md. 37. KOKEMOOR, SozR., 118; SCHAUMBERG, SozR., 125; EDTBAUER, RABE, SozH.,322.

²¹² SCHAUMBERG, SozR., 128; EDTBAUER, RABE, SozH.,324.

1.298, 4'te olanlar için 1.612, 5'te olanlar için toplam değer 1.995 Euro'ya kadar ödeme yapılır (SPV. Md. 41/2).²¹³

Tesiste kısa süreli bakım: Evde bakım geçici olarak veya gereken ölçüde sağlanamıyorsa ve kısmi yatarak bakım yeterli değilse (bakım kademesi 2'den 5'e kadar olan) bakıma muhtaç kişiler, tam yataklı bir kurumda geçici olarak (kısa süreli) bakım alma hakkına sahiptir. Bu hak her yıl en fazla 8 hafta için tanınmıştır (SPV. Md. 42).²¹⁴

Tamamen yatarak bakım: Engelli bireye günlük yaşamını düzenlemek için evde veya kısmi yatılı bakımda sunulan hizmet yeterli değilse, tam bakıma ihtiyaç olduğu kabul edilmektedir. Kurumsal bakım, kamusal veya özel kurumlar bünyesinde yatılı veya gündüzlü olarak verilen sağlık ve sosyal bakım hizmetleridir.²¹⁵ Tam yataklı tedavi kurumlarında bakıma muhtaç olanlar için bakım kasası, bakım masrafları ve tıbbi tedavi hizmetleri masrafları da dahil olmak üzere, bakıma ilişkin masrafları karşılar. Her ay 2. seviyedeki bakıma muhtaçlar için 770 Euro, 3'te olanlar için 1.262 Euro, 4'tekiler için 1.775 Euro, 5'tekiler için 2.005 Euro ödeme yapılır (SPV. Md. 43). Ancak, konaklama ve yemek masrafları bakıma muhtaç olanların kendileri tarafından karşılanır (SPV. Md. 4).²¹⁶

Kişi bakımından kapsam	Yetkili makam	Finansman	Mevzuat	Sunulan edimler
-Hastalık sigortası kapsamında (asli ve bağlı sigortalı) olanlar, -İsteğe bağlı sigortalılar, -İşsizler ve yoksullar, -10 yıldan beri sigortalı ve en az 2 yıl bakım sigortası primi ödenmiş, -Günlük temel gereksinimlerinden en az ikisini önemli derecede ve en az altı ay boyunca yapamama.	Hastalık sigortası bünyesinde bakım kasası.	-Prim: % 3.05. (işçi ve işveren eşit oranda). -Yoksullar için gelir testi (primi devlet öder).	Sosyal Yasa (SGB XI).	-Evde tadilat, -Evde (gönüllü/mesleki) bakım, -Yatılı (kısmi/tam) bakım.

²¹³ Bakım kademesi 2 ila 5'te bakıma muhtaç olanlar, ayakta tedavi aynı yardımlarına, bakım ödeneğine veya (Madde 38'e göre) birleşik yardıma ek olarak, bu taleplerle mahsup edilmeden, yarım zamanlı gündüz ve gece bakımından yararlanabilirler (SPV. Md. 41/3).

²¹⁴ KOKEMOOR, SozR., 119; EDTBAUER, RABE, SozH.,324; SCHAUMBERG, SozR.,126, 127. Bu durumda kasanın yapabileceği harcamanın sınırı için bkz. Md. 41/2.

²¹⁵ SPV Md. 41. KOKEMOOR, SozR., 119; CANİKLİOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2275, 2276; AĞÖREN, Bakım, 15 vd. Bakım sigortasının işleyişi hk. bkz. KOCABAŞ, KOL, Bakım, 292; HEKİMLER, Almanya'da, 63.vd.

²¹⁶ EDTBAUER, RABE, SozH.,324; SCHAUMBERG, SozR., 129. FRINGS, SozR., 125. Kişinin kendi üzerinde kalan giderleri şahsi gelirleri (örneğin emekli aylığı) ile karşılayacağı düşünülmüştür. Bkz. FRINGS, SozR., 127.

C. Türkiye’de Bakım Hizmetleri

“Türkiye’de 2017-2019 döneminde erkeklerde 75,9 yıl olan doğuştan beklenen yaşam süresi, 2018-2020 döneminde 75,6 yıl, kadınlarda ise 81,3 yıl iken 81,1 yıl oldu.”²¹⁷ Toplam doğurganlık hızı 2001 yılında 2,38 çocuk iken 2022 yılında 1,62 çocuk olmuştur.²¹⁸ Ölüm sayısı ise 2021 yılında 566 bin 485 iken, 2022 yılında 504 bin 839 olmuş yani %10,9 azalmıştır.²¹⁹ Açıklanan rakamlar dikkate alındığında, ülkemizde doğum oranı düşerken, yaşam süresi de kısalmaktadır.²²⁰ Ancak, yine de veriler bakıma muhtaçlığın ülkemiz açısından önemli bir sigorta riski olduğunu ortaya koymaktadır. Aşağıda konu hakkında ülkemizde mevcut düzenlemeler aktarılmıştır.

1. Sosyal Sigorta Kapsamında

Mevzuatımızda iş kazası ve meslek hastalığı sonucu doğan maluliyet (5510 SK. Md. 13, Md. 16/I-c), adi malullük (5510 SK. Md. 28/IV),²²¹ vazife malullüğü (5510 SK. Md. 47/I) ile harp malullüğü (5510 SK. Md. 47/III) için sigorta koruması kabul edilmiştir. İş kazası veya meslek hastalığı sonucu kalıcı bir araz doğduğunda, sigortalıya sürekli işgöremezlik ödeneği verilmekte, değinilen diğer sigorta risklerinde aylık bağlanmakta, yani **maddi edim** sunulmaktadır.²²²

²¹⁷ TÜİK Haber Bülteni, 26 Nisan 2023, 37226 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayat-Tabloları-2018-2020-37226>

²¹⁸ TÜİK Haber Bülteni, 15 Mayıs 2023, 49673. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2022-49673>. : Ortalama olarak kadınlar erkeklerden daha uzun süre yaşamakta olup erkekler ve kadınlar arasındaki doğuştan beklenen yaşam süresi farkı 5,5 yıldır.

²¹⁹ TÜİK Haber Bülteni, 22 Haziran 2023, 49679. Ölen kişilerin 2022 yılında %54,6’sı erkek, %45,4’ü kadındır. data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2022- Bu durum ülkemizde yaşanan Covid 19 salgını hastalığı ile ilişkilendirilebilir.

²²⁰ Diğer yandan bir çalışmada (AĞÖREN, Bakım, 8) Ülkemizde 2013 yılında 76,9 olan doğuştan beklenen yaşam süresinin, 2020 yılı için 77,6 iken, 2050 yılında ise 80,8 yaşa ulaşacağı saptanmıştır. Ayrıca, Türkiye İstatistik Kurumu verilerine (2011 yılı Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına) göre, en az bir engeli olan kişilerin toplam nüfusa oranı %6,6 (4.882.841 kişi) olarak belirlenmiştir. KOCABAŞ, KOL, un tespitlerine göre ise (Bakım, 285) Ülkemizde yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2019 yılında %9,1’e yükselmiş olup, 2023 yılında %10,2, iken 2080 yılında %25,6 olacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde görevli evde bakımla ilgili idari yapı ve hukuki düzenlemeler için bkz. AĞCASULU, Evde Bakım, 175 vd. Yazar tarafından tespit edildiği üzere, ülkemizde evde bakım hizmetlerinin sunumunda çok sayıda aktör yetkili kılınmıştır. Üstelik bu aktörler arasında eşgüdüm mevcut değildir (s. 179).

²²¹ Sürekli olarak bir başkasının bakımına muhtaç olan sigortalının aylığı %10 oranında artırılmaktadır. Bkz. 5510 SK. Md. 27/I. AĞÖREN, Bakım, 10.

²²² Bkz. TUNCAY, EKMEKÇİ, Dersler, 2021, 399 vd; GÜZEL, OKUR, CANIKLIOĞLU, SGH., 2021, 365 vd.; ARICI, SGH., 316 vd.

Değınilen maddi edımlerın dışında GSS kapsamında **iyileştirici** (kuratif) tıbbi bakım hizmetine yer verilmiş (Md. 60 vd.) ancak, yatalak hastalara yönelik **yatıştırıcı** (palyatif) hizmetin²²³ (hastahane, özel/resmi bir tesiste, evde) sunulmasına ilişkin özel hükümler getirilmemiştir. Söz konusu nedenle, kanunda bakım hizmetleri konusunda bir boşluk bulunmaktadır.²²⁴

Sosyal sigorta mevzuatımızda, bakıma muhtaçlık olgusu dikkat alındığı, iki düzenleme mevcuttur. İlk düzenleme, malullük sigortasında bağlanacak aylığın tutarını belirlerken başka birinin bakımına muhtaç olma durumunun **aylığın %10 oranında artma nedeni** sayılmasına ilişkindir (5510 SK. Md. 27/I).²²⁵ İkincisi harp malullği hakkındadır. Kimsesi olmayan ve bakıma ihtiyaç duyan harp malulleri **harp malulleri yurdunda** bedelsiz olarak barındırılmakta, tedavileri yapılma, iaşe giderleri ise aylıklarından tahsil edilmektedir.²²⁶

2. Sosyal Tazmin Kapsamında

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu terör eylemler ile mücadele eden resmi görevlilere (ve sivil yardımcılara) yönelik hakları hükme bağlamıştır. Bu hakların bazıları tazminat, % 25 artırımlı emekli aylığı ve konut yardımıdır. Ayrıca, ağır malullere (yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz olanlara) bakım hizmeti sunulmaktadır.²²⁷

211 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İ Hizmet Kanunu askeri hizmet görevlilerini (erden mareşale kadar) kapsamına almaktadır. İlgili kanun ile söz konusu kişiler için “*Milli Savunma Bakanlığının izni ile lüzum ve ihtiyaç görülen yerlerde, rehabilitasyon merkezleri, gazi uyum evleri ve refakatçi misafirhaneleri ile kreş, gündüz bakımevleri ve özel bakım merkezleri açılıp işletilebilir.*” “hükmü

²²³ Hastalığın ilerleyişine değil, hastanın ihtiyaçlarına uygun olarak verilen, yaşam kalitesinin artırılmasına ve stresin azaltılmasına yönelik olarak verilen hizmet. <https://www.anadolusaglik.org/blog/palyatif-bakim-nedir-nasil-alinir-sartlari-nelerdir>. 28.10.2023.

²²⁴ KOCABAŞ, KOL, Bakım, 298, 300: Ülkemizde bakım sigortasına yönelik bir düzenleme mevcut değildir. OğLAK, Bakım, 210. Ancak, 506 SK. Ek Md. 11’de “**Kurum huzur evleri ile son yardım hastaneleri (şifa yurtları) kurar ve işletir.** Huzur evleri ile son yardım hastanelerinin kuruluşu ve işleyişi ile buralarda barındırılacakların bakımı ve alınacak ücretlerin miktarı ve dem usulleri kurumca hazırlanacak bir yönetmelikte düzenlenir.” hükmü bulunmaktaydı. Bu hüküm 5510 SK.’a alınmamıştır

²²⁵ CANIKLİOğLU, NAL, Bakım, 2290.

²²⁶ 5434 SK. Md. 65/I-: “Yaşamak için gerekli hareketleri kendi kendine yapmaktan aciz oldukları sağlık kurulunca tasdikli raporla anlaşılacak ve kimsesizlikleri 108 inci maddeye göre belirtilecek olanlar Sandıka, kurulacak (Harp malulleri Yurdu) nda parasız barındırılır ve tedavileri yaptırılır. Yedirilmeleri için harcanacak paralar, bunların aylık ve harp malullği zamlarından kesilir.”

²²⁷ 3713 SK. Md. 21/I-g): “Yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz olanlar ile kimsesizler, **kamu** kurum ve kuruluşlarına ait, bunlar bulunmadığı takdirde **zel** rehabilitasyon ve bakım merkezleri, yurtlar ve huzurevlerinde parasız olarak veya masrafları devlet tarafından karşılanmak üzere **barındırılır, baktırılır.**” Bkz. SÖZER, TSTH., 135

getirilmiştir (211 SK. Md. 102). Bu hizmetler Milli Savunma Bakanlığı tarafından mal ve hizmet alımı ya da kiralama yoluyla da sunulabilmektedir.²²⁸

1005 Sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun gereği olarak İstiklal Madalyası almış Türk vatandaşları yanında Kore’de ve Kıbrıs’ta çatışmalara fiilen katılmış olan Türk vatandaşlarına aylık bağlanmaktadır. Onlara sağlanan diğer olanaklar arasında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na ait huzur evlerinden ücretsiz yararlanma da bulunmaktadır.²²⁹

3. Sosyal yardım kapsamında

“2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun gereği olarak 65 yaşını doldurmuş muhtaç Türk vatandaşlarına aylık bağlanmaktadır (Md. 1/I). Ayrıca, asgari bir yaş (65) dikkate alınmadan, 18 yaşını dolduran ve engelli olduklarını kanıtlayan,²³⁰ talebine rağmen Türkiye İş Kurumu tarafından işe yerleştirilememiş olan Türk vatandaşlarından; muhtaç olduğuna karar verilenlere muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (3.240 gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda) **engelli aylığı** verilmektedir (Md. 2/I-b).

Keza, 18 yaşını dolduran ve ağır (başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde) engelli²³¹ olan kişilere (4.860 gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda) **ağır engelli aylığı** tahsis edilmektedir (Md. 2/I-a). Her iki durumda da kişilerin herhangi bir sosyal alacağıının bulunmaması bulunması gerekir.²³²

²²⁸ 211 SK. Md. 103. Bkz. SÖZER, TSTH., 164, 165.

²²⁹ SÖZER, TSTH., 190. **2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun** asayiş hizmeti veren kamu görevlilerini kapsamına almış ve onlara tabi oldukları sosyal sigorta mevzuatının (5510 SK.’un) ötesinde (tazminat, % 25 zamlı emekli aylığı, konut kredisi...) bazı haklar sağlamıştır. Ancak onlar için bakımlarına yönelik bir hüküm mevcut değildir. Yapılan açıklamalar dikkate alındığında, 2330 SK. örneğinde olduğu üzere, sosyal tazmin alacaklılarının bazıları bakım olanağından yararlanamamaktadırlar.

²³⁰ Aranan özür oranı % 40-69 arasındadır. Bkz. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik, Md. 2/1-ç., Md. 12/2-a. RG: 25.1.2013, 28539 (65 Yaş Yön.)..

²³¹ Aranan özür oranı % 70 ve üzeridir. Bkz. 65 Yaş Yön. Md. 2/1-b, Md. 12/2-b.

²³² Bu husus düzenlemede “sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış ya da nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak üzere,” şeklinde ifade edilmiştir.

Ayrıca, 18 yaşından küçük olan engelliler için **engelli yakını aylığı** (evde bakım parası) ödenmektedir.²³³ Bunun için, yine küçüğe bakan kişinin (yukarıda açıklanan şekilde) sosyal bir gelirinin olmaması ve ayrıca yoksul sayılması²³⁴ gerekmektedir. Bağlanan aylık 3.240 gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardadır (Md. 2/II).²³⁵

Yukarıda yapılan açıklamalardan 2022 SK. ile engelli aylığı, ağır engelli aylığı ile engelli yakını aylığı haklarının tanındığı ancak, kanunda -söz konusu maddi ödemeler dışında- bakım hizmeti ile ilgili bir düzenleme bulunmadığı anlaşılmaktadır.

4. Sosyal hizmet kapsamında

Meri mevzuat dikkate alındığında, bakıma muhtaç kişilere resmi veya özel kişiler tarafından ev içinde veya ev dışında sosyal hizmet olarak destek sağlanması mümkündür.

Evde destek: 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu konu ile ilgili bazı hükümler içermektedir. Ek Md. 7'de engellilere sağlanan olanaklar ve koşulları açıklanmıştır. Sağlanan olanaklardan biri **evde bakımına maddi destek** verilmesidir. Evde bakımına destek olarak aylık sosyal yardım ödemesi yapılır. Aylık ödeme (10.000) gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının çarpımı sonucu bulunacak tutar kadardır. Engelli bireye evde bakımı için maddi destekten başka **evde hizmet desteği** de verilebilmektedir. Bu görev ASHB'na ait aktif yaşam merkezleri tarafından yerine getirilmektedir.²³⁶ Ayrıca, özel veya resmi sağlık kuruluşları tarafından evde bakım hizmeti veren birimlerin açılması mümkün kılınmıştır.²³⁷

²³³ ALTUNTAŞ, TOPÇUOĞLU, Engelli, 320: "Günümüzde evde bakım aylığından yararlananlar, özel ve kamu kurum bakımından yararlananların toplamının yaklaşık yirmi katıdır. "Yazarlar, devletin ödeme yaptığı bu kişilerin herhangi bir sosyal güvencelerinin olmamasını eleştirmektedirler.

²³⁴ Yoksulluk kanunda "... her ne nam altında olursa olsun **her türlü gelirler toplama** esas alınmak suretiyle hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan **asgari ücretin** aylık net tutarının **1/3'ünden daha az** ol..." maddesi şeklinde tanımlanmıştır. Aynı husus 65 yaş yönetmeliğinde de açıklanmıştır (Md. 2).

²³⁵ Bkz. ÜNAL, Özürlülerin, 147 vd.; CANIKLIOĞLU, ÜNAL, Bakım, 2286 vd.; SÖZER, KAPLAN, TSH, 210 vd.; AĞÖREN, Bakım, 12; BALCI, Tutunamayanlar, 137 vd.; aynı yazar, Yaşlı, 106 vd.; ÇAYIROĞLU, Sosyal, 91, 92; BALKIR, Sakatlar, 204, 205; ALTUNTAŞ, TOPÇUOĞLU, Engelli, 313 vd.; OĞLAK, Bakım, 194, 195; GÖKADA, Bakım, 80 vd. ..

²³⁶ "**Aktif Yaşam Merkezi**"; Yaşlı bireyler ile engelli bireylerin yaşam kalitesinin artırılması ve sosyal hayata aktif katılımlarına katkı sağlanması amacıyla, engelli ve yaşlı bireyler ile ailelerine rehberlik ve destek hizmeti ile **evde gündüz bakım hizmeti** sunan gündüzlü sosyal hizmet kuruluşları ..." dır. (2828 SK. Md. 3/1-f-9).

²³⁷ Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik, RG: 10.03.2005, 25751. Evde bakım hizmetlerini sunmak üzere bağımsız işyerleri şeklinde veya tıp merkezi, dal merkezi, poliklinik ve özel hastane bünyesinde birimler kurulabilmektedir (Md. 2). Bkz.

Dışarıda destek: Sağlanan diğer olanak dışarıda bakım hizmetidir. Dışarıda bakım resmi veya özel bakım merkezlerinde yapılabilmektedir. Söz konusu hizmet huzurevlerinde²³⁸ veya bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde²³⁹ sağlanır.²⁴⁰ Özel bakım merkezlerinde²⁴¹ sunulacak hizmet için (kişi başına) aylık bakım ücreti ödenir. Tutarı (en fazla olmak üzere) 20.000 gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının çarpımı sonucu bulunur. Yukarıda açıklanan yardımlar ASHB bütçesinden karşılanır.²⁴²

Evde ve ev dışında sağlanacak olanaklar için aranan koşullar engelli olmak, bakıma gereksinimi olmak ve (resmî kurumlardan ücretsiz yararlanma durumunda) yoksul (hane içi geliri yetersiz) olmaktır.²⁴³ Aktarılan düzenlemeler dikkate alındığında, 2828 SK. sadece yoksullar için ücretsiz bakım olanağı sağlamaktadır. Bu olanak primli sistem (sigorta) değil, primsiz sistem (sosyal yardım ve hizmet) kapsamında sunulmaktadır.

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun, konu ile ilgili bir diğer düzenleme olarak, “... engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek **toplumsal hayata** diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve **etkin katılımlarının sağlanması** ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamak...” amacıyla kabul edilmiştir (Md. 1). Engelli kişi de bu amaç doğrultusunda “**Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde**

AĞÖREN, Bakım, 13, 14. BALCI, Yaşlı, 128; OĞLAK, Bakım, 180 vd; CANİKLİOĞLU, ÜNAL, Bakım, 2288 vd; Balta, Bakım, Primli 73 vd..

²³⁸ “**Huzurevleri**”; ihtiyacı olan yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşları...” dır (2828 SK. Md. 3/1-f-4).

²³⁹ “**Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri**”; bedensel, zihinsel ve ruhsal engellilikleri nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olan kişilerin, fonksiyon kayıplarını gidermek ve toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmasını sağlayan beceriler kazandırmak veya bu becerileri kazanamayanlara devamlı bakmak üzere kurulan sosyal hizmet kuruluşları...” dır (2828 SK. Md. 3/1-f-5).

²⁴⁰ Ayrıca ASHB bünyesinde faaliyette bulunan “**ev tipi sosyal hizmet birimleri**” de (çocuk, kadın ve yaşlılar dışında) engellilerle yatılı bakım hizmeti sunmaktadır (2828 SK. Md. 3/1-f-9). Bkz KOCABAŞ, KOL, Bakım, 303.

²⁴¹ Konu hakkında “Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği” yürürlüğe konulmuştur. Yönetmelikte ifade edilen amaç, gerçek kişi ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılacak engelli bireylere yönelik özel bakım merkezlerine (açılış izinleri, bakım hizmetlerinin kapsamı, başvuru, ücret ..) ilişkin usul ve esasları belirlemektir. RG: 4 Kasım 2016, 29878. Md. 1.

²⁴² KOCABAŞ, KOL, Bakım, 301, 302; AĞÖREN, Bakım, 7; ÜNAL, Özürlülerin, 164 vd.; BALKIR, Sakatlar, 206 vd.; OĞLAK, Bakım, 180 vd.; GÖKADA, Bakım, 188 vd.; CANİKLİOĞLU, ÜNAL, Bakım, 2286: Yapılan ödemelerin düşüklüğü yaşama hakkını ve topluma katılma hakkını ihlal anlamına gelmektedir.

²⁴³ “Her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama **aylık gelir tutarı**, asgari ücretin aylık net tutarının 2/3’ünden daha **az olan...**” kişiler yoksul sayılmıştır.

kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve **etkin katılımını kısıtlayan** tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey..." olarak tanımlanmıştır (Md. 3-c).

Kanunun amaç maddesinde ve engelli tanımında mevcut olan "etkin katılım"; eğitime (Md. 13, 15, 16) ve istihdama katılım (Md. 14), kolay ulaşım, yaşanabilir mesken ve ortamlar oluşturulması (Geç. Md. 3) bakımından somut olarak düzenlenmiştir. Söz konusu kuralların ulaşım ve meskenlere ilişkin olanları bakımından, gerçekleştirilmeleri için süre de verilerek, ihlalleri yaptırma bağlanmıştır. Kanunda ayrıca **destek ve bakım tedbirlerinin** alınması gerekliliğine yer verilmiş ancak, bu tedbirlerin neler olduğu açıkça ifade edilmeden, konu hakkında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı görevlendirilmiştir (Md. 6). Söz konusu nedenle 5378 SK., engellilerin evde veya bir kurumda bakımını sağlayan, onlara maddi destek sunmaya elverişli, bağlayıcılığı olan hükümler içermemektedir.²⁴⁴

Bakım hizmetleri hakkında somut bir norm içermeyen 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun 1/7/2005 tarihlidir. Konu hakkında somut düzenlemeler içeren 27.5.1983 tarihli olan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'na ilave edilen ek Md. 7 ise sonraki tarihlidir (Ek: Değişik: 6/2/2014-6518/21 md.). Bu itibarla, yoksullara yönelik olmak üzere 5378 SK.'un boşluğunu kısmen 2818 SK. ek Md. 7'nin doldurduğu ifade edilebilir.

Konu hakkında en eski düzenleme 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'dur. Kanunun 3. Maddesine göre "Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti bütçeleriyle muayyen hatlar dahilinde olarak aşağıda yazılı hizmetleri doğrudan doğruya ifa eder: ... 13 - Mecnunlarla sair ruhi hastalıklara mahsus tedavihaneler veya **malül veya herhangi bir noksanii hilkate malik olanları kabul edecek yurt veya müesseseler tesis ve idare.**" Düzenlemede bedenlen veya ruhen hasta olup bakıma muhtaç olanlar için Sağlık Bakanlığı'na yurt kurarak onları barındırma ve bakma yükümü getirilmiştir.

Nihayet değinmek gerekir ki, **belediyeler** de dayanakları olan kanunlar gereği, gereksinim duyan belde sakinlerine (yaşlı, çocuk, genç, kadın...) durumlarının gerektirdiği (aynı, nakdi) sosyal yardımları yapmakta ve sosyal hizmet sunmaktadır.²⁴⁵ Belediyeler evde sağlık hizmetinin yanında, yaşlı hizmet merkezleri vasıtasıyla onları koruyucu ve destekleyici faaliyetlerde bulunmaktadır.²⁴⁶ 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu da belediyelere aynı görevleri şu şekilde yüklemiştir: Md. 20:/13 "Hastane, dispanser, süt

²⁴⁴ Engellilere yönelik sosyal hizmetler hk. bkz. SÖZER, KAPLAN, TSH., 217 vd.; BALCI, Yaşlı, 115 vd.

²⁴⁵ 10.7.2004 Tarih ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Md. 7/I-V) ayrıca 3/7/2005 Tarih ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu (Md. Ek Md. 1).

²⁴⁶ KOCABAŞ, KOL, Bakım, 303; OĞLAK, Bakım, 199 vd.; KAPLAN, SÖZER, TSH., 282; GÖKADA, Bakım, 188.

çocuğu, muayene ve tedavi evi, **aceze ve ihtiyar yurtları** ve doğum evi tesis ve idaresi.”

İlgili sosyal hukuk dalı	Bakım nedeniyle sağlanan olanak	Mevzuat
Sosyal Sigorta	-Başka birinin bakımına muhtaç malul: Sadece % 10 artırımlı maluliyet aylığı. -Kimsesiz ve bakıma muhtaç harp malülü: Yurttan barındırma ve bakım.	5510 SK. Md. 27/I 5434 SK. Md. 65/I-ç.
Sosyal Tazmin	-Ağır malul olan terör mağduru: Ücretsiz bakım hizmeti (resmi/özel). -Askeri hizmet görevlisi: Bakım evlerinde barındırma. -Kore/Kıbrıs gazileri: ASHB.'na ait huzur evlerinden ücretsiz yararlanma.	3713 SK. Md. 21/I-g. 211 SK. Md. 102. 1005 SK.
Sosyal Yardım	2022 SK (yaşlı/engelli) aylığı alanlar: Bakım hizmeti yok.	2022 SK.
Sosyal Hizmet	Sosyal hizmet alacaklısı (yoksul) engelli: -Evde bakıma maddi (aylık) destek, -Evde bakıma hizmet desteği: ASHB aktif yaşam merkezi, -Bakım merkezlerinde destek: ASHB.'na ait veya özel (ücreti ASHB tarafından ödenir) (10.000 gösterge x memur aylık katsayısı kadar). Sağlık Bakanlığı: Malul yurtları kurmak, işletmek, Belediyeler: Evde sağlık hizmeti vermek, yaşlı hizmet merkezi, yurtları kurmak, işletmek.	2828 SK. Ek Md. 7. 1593 SK. Md. 3/13. 5216 SK. Md. 7/I-V; 5393 SK. EK Md.1; 1593 SK. Md. 20/13

5. Genel Değerlendirme

Ülkemizde; yaşlı nüfusun hızla artmakta, yeni doğan hızı düşmektedir. Dolayısıyla, genç ve çalışma çağındaki nüfus azalmaktadır. Bu durum, yaşlı bakım ve sağlık sorunlarına neden olmaktadır.²⁴⁷ Türkiye’de bakım hizmetleri genellikle kayıt dışı çalıştırılan ev kadınları ve komşu ülkelerden, Türk cumhuriyetlerinden gelen kadınlar tarafından sunulmaktadır. Mesleki bakım hizmetleri ise daha ziyade emekli hemşire ve sağlık personeli tarafından yerine getirilmektedir.²⁴⁸

Ülkemizde sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal teşvik kapsamında bakıma muhtaç engelli ve yaşlılara birçok hak sağlanmaktadır. An-

²⁴⁷ ÇİFTÇİ, Bakım, 126.

²⁴⁸ HEKİMLER, Almanya’da, 72.

cak, mevcut yapı toplumun tüm kesimlerini kapsamına almamaktadır.²⁴⁹ Söz konusu nedenle; bir sistemden uzak, parçalı, yamalı bohça benzeri bir uygulama devam etmektedir. Bu durum hem bakıma muhtaç kişilere sağlanan olanaklar hem de görevli makamlar için geçerlidir.²⁵⁰

Halbuki, Devletin, gereksinimi olan vatandaşlara sigorta yoluyla hem uluslararası sözleşmelerden doğan hem de Anayasa'dan kaynaklanan yükümleri nedeniyle, bakım sigortası tesis etme yükümü mevcuttur.²⁵¹ Değınilen nedenlerle, çalışanlar ve bağılı sigortalıları için bakım sigortası ihdas edilerek giderleri çalışanlar (işçi, kamu görevlisi), işverenleri ve devletin ödediğı primlerle finanse edilmelidir.²⁵² Diğeri kesim için gereken primler, genel sağıık sigortasında olduğı şekilde, varsılların kendilerinden alınmalı, yoksullarınki devlet tarafından ödenmelidir.²⁵³ Diğeri sigorta dallarında olduğı şekilde, bu sigorta dalının primlerinin toplanması ve hizmetlerin sunulması görevi Sosyal Güvenlik Kurumu'na verilmelidir.²⁵⁴

Hangi model seçilirse seçilsin, evde bakım hizmetlerini sağlayacak bir düzenin kurulması kronik hastalar ve yaşlı bireylerin hastahane yataklarını gereksiz kullanımını azaltacak, böylece ferde, ailesine ve ülkeye, ekonomik ve sosyal fayda sağlayacaktır.²⁵⁵

²⁴⁹ AĞÖREN, Bakım, 9, 13: Ülkemizde bakıma muhtaç bireylere planlı ve programlı bakım hizmeti sağlayacak bir model mevcut değildir. Aynı yazar, 17: Türkiye için bakıma muhtaç kişi sayısının 2050 yılında 2.268.025 kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Aynı yazar, 15: Söz konusu nedenle, mevzuatın tüm ağır engelli nüfusu kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

²⁵⁰ AĞCASULU, Evde Bakım, 175: "Ülkemiz ... evde bakım hizmetlerinde merkezi hükümet, bakanlıkların ve yerel yönetimlerin evde bakımda büyük oranda "hizmet sunumundan ziyade" aynı ve nakdi sosyal yardımları tercih etmektedirler." Sosyal yardımlarla sağlanan aylıklar, bakım verenin sosyal güvenliğini kapsamamaktadır (aynı eser, 180).

²⁵¹ CANIKLIOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2291: Gözden geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı (Md. 15 ve Md. 23); BM. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme Md. 23; Anayasa Md. 61.

²⁵² DİLİK, Bakım, 5; HEKİMLER, Almanya'da, 72: Ülkemizde kurulacak bir bakım sigortasında prim oranlarının makul seviyelerde tutulması ve bir devlet katkısının kabulü uygun olacaktır: AĞÖREN tarafından yapılan çalışmada, finansman için gerekli prim oranı % 3,4 olarak hesaplanmış ve belirlenen prim oranına devletin de işçi ve işverenle birlikte eşit katılımının sağlanması önerilmiştir (Bakım, 24).

²⁵³ OĞLAK, Bakım, 218, 219: Karma bir model uygulanması ülkemiz gerçeklerine daha uygundur.

²⁵⁴ Bir diğeri görüşe göre, prim ödeyemeycek durumda olan bakıma muhtaç vatandaşlara yapılan sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, bünyesinde bir fon oluşturularak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından devam ettirilmelidir. Bkz. KOCABAŞ, KOL, Bakım, 303. Sigorta modeli yerine İsveç örneğinde olduğı üzere, sosyal hizmet kapsamında (vergilerle finanse edilen) bir devletçe bakım modeli de önerilmektedir Bkz. BALCI, Yaşlı, 66.

²⁵⁵ OĞLAK, Bakım, 214, 215; CANIKLIOĞLU, ÜNSAL, Bakım, 2271, 2292; ÇİFTÇİ, Bakım, 119: "Bu hizmetler hastanede yatış ve tedavi sürecine oranla hem daha az maliyetli hem de bireyler tarafından daha çok tercih edilmektedir." GÖKADA, Bakım, 212: Kurulacak bir bakım sigortası, hem istihdama daha çok katılabileceğı için kadın yoksulluğunu azaltacak,

III. SON BAKIM SİGORTASI

ANLATIM PLANI

- A. Genel Olarak
- B. Kavram
- C. Örnek Bir Ülke Olarak Almanya
- D. Türkiye
- E. Genel Değerlendirme

A. Genel Olarak

Sağlık alanındaki bilimsel ilerlemeler hastalıklara bağlı ani ölümlerde azalma ve bireylerin yaşam sürelerinde artış sağlamıştır. Kişilerin ölümcül hastalıklara rağmen uzun süre yaşamaları, ağrı ve acı çekme sürelerini uzamıştır. Hastanın özellikle yaşamının son haftaları ve aylarına girdiği,²⁵⁶ yani ölümü beklenen (**terminal**) dönemde hem hasta hem de aile bireylerinin **yaşam kaliteleri** olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu sebeple, onların yaşam kalitesinin mümkün olduğunca yüksek tutulması, gerekli bakım ve destek hizmetlerine ulaşmasını sağlamak gerekir.²⁵⁷

Günümüzde akut kazalar dışındaki **ölümlerin %95'i ev dışında** (hastanelerde, bakım evlerinde) gerçekleşmektedir.²⁵⁸ Söz konusu nedenle, hastalar “ölüm yolculuğunu fiziksel, ruhsal, sosyal sorunlarının yanısıra manevi acı ve ızdırıp ile birlikte, iç huzura ulaşmadan, **yalnız** bir şekilde tamamlamaktadır.”²⁵⁹ Halbuki, son bakım döneminde uygun ortamlarda sağlanan sakinleştirici (palyatif) bakım, **maliyet etkin** bir hizmettir. “Kurulması ve idamesi çok ucuz olup, hastaların ömrünün son dakikalarına değin hastane ve acil servislere sık sık başvurmalarını önlediği için de ek tedavi masraflarını önlüyor gibi görünmektedir.”²⁶⁰

hem de oluşacak bakım sektörü de yeni çalışma alanları oluşturacaktır. Ülkemizde bakım sigortasının kurulmasına yönelik olarak, 2013 yılından bu yana yapılan çalışmalar için bkz. değinilen son yazar, 217 vd. Yazarın ayrıntılı bir model önerisi için bkz. 220 vd.

²⁵⁶ RUHAN, Onurlu Ölüm, 99, 102: Hastalığa bağlı ölümler saniyeler içinde gerçekleşmez. Belirtileri önceden başlayan nispeten uzun bir süreçtir.

²⁵⁷ SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 34, 35.

²⁵⁸ ERDEM bu duruma “**ölümün kurumsallaşması**” demektedir (Onurlu Ölüm, 100).

²⁵⁹ BÖLÜKTAŞ, Palyatif, 53.

²⁶⁰ GÜLTEKİN, ÖZGÜL, OLCAYTO, TUNCER, Palyatif, 2. KABALAK, Palyatif, 122: Bu şekilde yoğun bakım ünitelerindeki sağlık personelinin bakım yükü azaltılarak etkili çalışması sağlanmaktadır.

Ölümcül hastalığı olup tedaviye cevap vermeyen bireylerin ölüm zamanı tıp tarafından tayin edilebilmektedir. Hayati fonksiyonların belirli bir zaman içerisinde sonlanmasının beklendiği bu süre **terminal dönem** olarak adlandırılmaktadır. Terminal dönem olgusu palyatif bakım ve hospis yaklaşımını doğurmuştur.

Ayrıca değinmek gerekir ki, sağlık personeli dahil, hemen **herkes ölüm gerçeğini görmezden gelmekte** ve ölmekte olan kişiyi hasta bireyler olarak tedavi etme çabası göstermektedir. Çünkü, ölüm gerçeği ile yüzleşmek hasta, ailesi ve sağlık çalışanları için travmatik olabilmektedir. Bu durumda onlara sadece tıbbi bilgi yetmemektedir.²⁶¹

B. Kavram

Palyatif (palliative) kavramı geçici, geçiştirici, hafifletici, yatıştırıcı anlamına gelmektedir. Palyatif bakım ise, “*tedavi edici etkisi olmayan, ağrı ve sızıları geçici olarak hafifleten ve dindiren*” anlamına gelmektedir.²⁶² Yani, tedavisi olmayan, ilerleyici ve ölümcül hastalıklarda yaşam kalitesini artırmaya yönelik bir bakım sistemidir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün tanımına göre “**palyatif bakım**; kapsamlı bir değerlendirme ve tedaviyle hastalar tarafından yaşanan fiziksel, psikososyal ve manevi semptomların giderilmesini, aynı zamanda ailenin, arkadaşların, bakım verenlerin desteklenmesini ve acularının hafifletilmesini amaçlar.” Bu doğrultuda yaşamdan ölüme geçişi kolaylaştırılır.²⁶³ Geçiş anı ne geciktirilir ne de hızlandırılır.²⁶⁴

Son dönem bakım kavramı tıpta palyatif bakım ile eşleştirilmektedir.²⁶⁵ Bu hizmet tedavi yöntemlerinin yetersiz kaldığı ölüme yakın hastalarda, onlara ve aile fertlerine verilen destekleyici bakımdır. Yaklaşan son dikkate alın-

²⁶¹ İNCİ, ÖZ, Palyatif, 180.: Söz konusu nedenle, bazı ülkelerde öncelikle sağlık çalışanlarına “**Ölüm Kaygısı ile Başetme Eğitimi**” verilmektedir. “İlk kez Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) başlayan ölüm eğitimi programları kısa sürede Kanada ve İngiltere gibi ülkelerde yaygınlaşmış ve gelişmiş ölüm eğitimi programları oluşturulmuştur. Başlangıçta yalnızca sağlık çalışanları için geliştirilen programlar zamanla üniversitelerin farklı bölümlerinde hatta liselerde uygulanır hale gelmiştir.” : İNCİ, ÖZ, Palyatif, 183.

²⁶² TDK Sözlüğü. Ayrıca bkz. Palyatif Bakım Hizmetleri Bildirgesi, 41: “Palyatif bakım, yaşamı tehdit eden hastalıkla mücadele eden hastaların ve hasta yakınlarının yaşam niteliğini yükseltme hedefi olan bir yaklaşımdır.”

²⁶³ “Yolculuğun iyi geçmesini sağlayabiliriz, sonunu değiştiremesek de.” Bkz. Palyatif Bakım Derneği, <http://www.palyatifbakim.org.tr/webinar.html>. 29.9.2023.

²⁶⁴ ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 135; KABALAK, Palyatif, 121; ELÇİĞİL, Palyatif, 329; KABALAK, ÖZTÜRK, ÇAĞIL, Palyatif, 57; MADENOĞLU, Palyatif, 132; BÖLÜKTAŞ, Palyatif, 53. Palyatif bakım, arazları ortadan kaldıran tedavilere yanıt vermeyen hastalara sunulan (aktif ve bütüncül) bakımdır: USLU, TERZİOĞLU, Palyatif, 82. Küratif bakımın bittiği yerde palyatif bakım başlar. Yani, hastalığın tedavisinin mümkün olmadığına karar verildiğinde palyatif bakım hizmeti sunulur: ELÇİĞİL, Palyatif, 329.

²⁶⁵ MADENOĞLU, Palyatif, 132; SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 35.

rak, yaşam kalitesini arttırmak istenir.²⁶⁶ Palyatif bakım yani, terminal dönemde hastaların ve ailelerinin yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir.²⁶⁷ Palyatif bakımda ölüm normal bir süreç sayılır. Ölümü ne çabuklaştırır ne de geciktirmeye çalışır. Yaşamın son günlerinde de rahat bir ölümün gerçekleşmesini sağlar.²⁶⁸

Kişi, yaşam süresini kısaltacak olsa da kendisine uygulanan tedavinin son bulmasını talep edebilir. Çünkü, cihazlara ve başkalarının yardımına muhtaç bir obje olarak yaşamak istemeyebilir. Bu yüzden, **yaşam hakkı** kişiye hayatının ne zaman sonlanacağını belirleme hakkını da içermektedir.²⁶⁹ Bu yaklaşımı tamamlayıcı olarak hastaların (“palyatif bakım hakkı” yanında) **“onurlu ölüm hakkı”**nın da olduğu kabul edilmektedir. TBB’nin “Yaşamın Sonuna İlişkin Bildirge”sine göre, yaşamı destekleyen tedaviler zamansız ölümü engellemek için yapılır. Bazen de beklenen ölüm ertelenmek istenir. “*Hastaya önerilen ya da durumu için mümkün olabilen tedavinin yararsız ya da etkisiz olduğu, yaşamın niteliğine çok az katkı sağladığı, beklentilere cevap verme olasılığı taşımadığı ve makul yaşam şansı tanımadığı durumlarda tedavi ya da uygulama tıbbi açıdan yararsız olarak değerlendirilmekte ve “boşuna tedavi” terimi ile ifade edilmektedir.*” Erteleme amaçlı tedaviler, hastanın ağrı, acı çekme sürecini uzatması nedeniyle hastaya yaşamak istemeyeceği bir hayatın dayatılması anlamına gelecektir. Bu durumun ise etik açıdan savunulamayacağı kabul edilmektedir.²⁷⁰ Hekim, muhatabını boşuna tedavi kararı konusunda bilgilendirmelidir.

Yine Bildirgede yapılan değerlendirmeye göre, “*Herkesin onuruyla ölme hakkı vardır. TTB onurlu ölüm hakkını benimser. Ölmek için yardım isteyen hastaya psikolojik ve sosyal danışmanlık sağlanmalı; hastaların onurlu ölüm tercihine bağlı olarak tedaviyi reddetmelerine saygı gösterilmelidir.*”²⁷¹ Ayrıca has-

²⁶⁶ MADENOĞLU, Palyatif, 132; SÖZER, Son Bakım, 1215 vd.

²⁶⁷ SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 35. GÜLTEKİN, ÖZGÜL, OLCAYTO, TUNCER, Palyatif 2: Son dönem bakımı insanların hayat kalitelerine etki eder. Bu nedenle, bu bakım günümüzde insan hakları arasında sayılmaktadır.

²⁶⁸ ELÇİGİL, Palyatif, 329; BAG, Palyatif, 144. Ancak, “*insanların yaşamak ve ölümü geciktirmek için umut bağladıkları tedaviler, bazen hastalar için işkence halini alabilmektedir. Ameliyat, radyoterapi, kemoterapi gibi tedavi yöntemleri aynı zamanda hastanın acı çekmesine de yol açabilir.*”: İNCİ, ÖZ, Palyatif, 179.

²⁶⁹ ERDEM, Onurlu Ölüm, 102. Kendisine tedavi önerilen hastanın öneriyi kabulde özerk olduğu, kendisine “**ölme özerkliği**” tanınması gerektiği kabul edilmektedir. TCK. bakımından (Md. 81) kişinin kendi yaşamına son vermesi suç oluşturmaz (anılan son eser 111). Bir kişiye rızası dışında midesine sonda yerleştirmek yoluyla beslemenin beden dokunulmazlığına müdahale teşkil edeceği hususunda (ve benzer olaylarda) Almanya’da verilen bazı kararlar için bkz. anılan son eser, 105, 106.

²⁷⁰ HAVUTÇU, Terminal, 78: Acısız (onurlu) ölüm bir haktır.

²⁷¹ Bkz. Yaşamın Sonuna İlişkin Bildirge, https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=7269de24-9040-11ea-9b7d-6d38d16eb233. 28.10.2023.

tanın önceden bu konuda geleceğe yönelik olarak tasarrufta bulunması da (“tıbbi vasiyet”) mümkün görülmektedir.²⁷²

Palyatif bakım hakkını kullanmakta olan hastanın ölüme kadar mümkün olduğu kadar aktif olarak yaşaması sağlanır. Ayrıca, ailenin yas tutma süreçlerinde onlara destek verilir.²⁷³ Verilen destekler hem fiziki (ağrıların, acıların azaltılması...) hem de psikosozal (psikolojik ve spirütüel) nitelik taşır.²⁷⁴ Gerektiği takdirde yas süreci danışmanlığı dahi yapılabilmektedir.²⁷⁵ Çünkü, çekilen acıyı anlama da palyatif bakıma dâhildir.²⁷⁶

Hospis,²⁷⁷ yaşamının son (terminal) döneminde (misafir) olan hastalara bakım verilen kurumlardır. Terminal döneme yaklaşmış, iyileşmesi mümkün görülmeyen hastalara yöneliktir.²⁷⁸ Yine hospis olarak adlandırılan bakım hizmetleri palyatif bakımın içinde yer alır ve yaşamın sonuna çok az kala (altı aydan az),²⁷⁹ ev atmosferindeki birimlerde sunulur.²⁸⁰ Buralardaki bakımın amacı ölüm sürecinin kalitesini arttırmak (kaliteli ölüm) ve ölüm sırasındaki en iyi bakımı vermeyi içermektir.²⁸¹ Hospislerde hasta ve ailesinin duygusal paylaşımlarının sağlanması, üzüntü ve ayrılık acısını hafifletmesi öncelikli hedefdir.²⁸² Hospisler hasta ve refakatçisinin birlikte kalabileceği, hastane-

²⁷² HAVUTÇU, Terminal, 86, 87: Yazar’a göre, henüz söz konusu tasarruflar hukukumuzda henüz tartışılmış değildir. Alman ve İsviçre Hukukunda tıbbi vasiyet için bkz. aynı eser, 88 vd. Ayrıca bkz. ERDEM, Onurlu Ölüm, 111.

²⁷³ BÖLÜKTAŞ, Palyatif, 53

²⁷⁴ ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 139. Hospis bakımın İki ana görevi vardır. Semptom kontrolü ve psikosozal bakım. Semptom kontrolünde, ağrının giderilmesi için gerekli olan ilaç tedavisi uygulanır. Psikosozal bakımda ise ölümcül hastalıktan etkilenen hastaların ve ailelerinin çok yönlü (psikolojik, sosyal, ruhsal ve manevi) ihtiyaçları karşılanır.

²⁷⁵ SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 35.

²⁷⁶ BAG, Palyatif, 142. ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 136: Palyatif Bakım kişilerin hastalık sürecinde ve yakınlarını kaybettiklerinde sorunlarıyla başa çıkma becerilerini geliştirmelerini sağlar. Hastayı ve ailesini merkeze alan çok yönlü bir bakım anlayışıdır.

²⁷⁷ GÜNGÖRDÜ, Hospiz, 13. Kavram Latince “hospes” kelimesine dayanır. Host (ev sahibi) ve quest (misafir) demektir. Hospitium ise misafirperverlik anlamını taşır.

²⁷⁸ ; MADENOĞLU, Palyatif, 132; ÜSTÜN, Terminal, 1, 11. Üstün, Türkçe bir isimlendirme yapmak gerektiğini ifade ederek, ölüm evi algısını ortadan kaldırmak üzere “Hasta Yaşam Evi”, “Yaşam Destek Evi”, “Yaşam Evi” gibi isimler önermektedir (s. 12). Hospizler hastalara refakat edilen yerler nitelenmektedir (GÜNGÖRDÜ, Hospiz, 14, 21). Söz konusu nedenle, bu son bakım yerlerine “refakat evi”, “**refakathane**” de demek mümkündür.

²⁷⁹ BAG, Palyatif, 144; KABALAK, ÖZTÜRK, ÇAĞIL, Palyatif, 68: “Destek tedavinin sonlandırılması kararı aile ile birlikte alınmalıdır.”

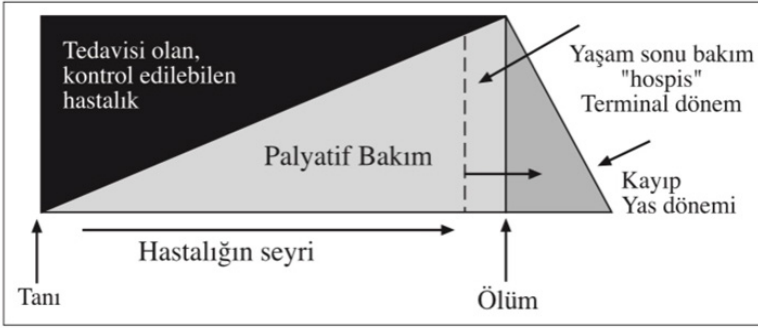
²⁸⁰ İlerlemiş ve tedavisi olanaksız hale gelen hastaların ölümüne kadar bakımlarının **evlerinde** yapılması tercih edilmektedir. OĞLAK, Evde, 101

²⁸¹ ELÇİGİL, Palyatif, 329.

²⁸² KABALAK, ÖZTÜRK, ÇAĞIL, Palyatif, 57.

lere çok uzak olmayan yerlerde oluşturulur. Bu tesislerde hastaların olağan bakımı, günlük vizitleri yapılır, hemşirelik hizmetleri sunulur.²⁸³

Tarihçe: İlk palyatif bakım ünitesi 1842 yılında **Fransa'da** kurulmuştur.²⁸⁴ Modern anlamda ilk hospis (hospice; son dönem hasta bakım merkezi) hizmeti ise 1967 yılında **İngiltere'de** hemşire Cicely Saunders tarafından başlatılmış olup bu tarihten sonra sayıları hızla artmıştır.²⁸⁵ Palyatif bakım kavramı, 1990 yılların başında Amerika'da kanserden ölmekte olan hastaların bakımı için kullanılmıştır.²⁸⁶

Şekil, KABALAK, Palyatif, 121'den alınmıştır.

Özellikleri: Geleneksel tıp, acıların artırmasına neden olsa da, hayatı uzatma amacını güder. Palyatif bakım ise yaşamın süresinden ziyade yaşam kalitesini, acıların dindirilmesini esas alır.²⁸⁷ Palyatif bakım özellikle; motor nöron hastalıklar (alzheimer ...), ileri dönem organ yetmezlikleri (kalp, akciğer, böbrek ...), tedaviye yanıt vermeyen hastalıklar (kanser, HIV / AIDS...) çocuklarda genetik / doğuştan (konjenital) ve ilerleyici olan hastalıklarda gerekli olmaktadır. Niteliği gereği bu hizmet çok disiplinli (multidisipliner) ve disiplinler arası (interdisipliner) dir.²⁸⁸ Anılan nedenle, hizmet sunacak olan ekilde farklı dallardan (iç hastalıkları uzmanı, anestezi uzmanı psikiyatri uzmanı, medikal onkolog, göğüs hastalıkları uzmanı, radyasyon onkoloğu,

²⁸³ KABALAK, Palyatif, 121. Ayrıca bkz. ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 135. Ancak, hospizler hastahane değildir: ÜSTÜN, Terminal, 4. Buraları "destek evi" sayılırlar. Bu evlerde verilen hizmetler ise "destek bakımı"dır: HAVUTÇU, Terminal, 75.

²⁸⁴ GÜNGÖRDÜ, hospizlerin evini hastalara, fakirlere ve yolculara açan Romalı başhemşire Fabiolaya dayandığını ifade etmektedir. (Hospiz, 13).

²⁸⁵ HAVUTÇU, Terminal, 75; KABALAK, ÖZTÜRK, ÇAĞIL, Palyatif, 57; ELÇİGİL, Palyatif, 329; BAG, Palyatif, 142; ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 138.

²⁸⁶ MADENOĞLU Palyatif, 132, 133.

²⁸⁷ ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 148: Palyatif bakımın amacı, hastayı tıbbi tedaviye mahkûm eden ve sosyal hayatından uzaklaştıran geleneksel tıp hizmetinden kurtarmaktır.

²⁸⁸ USLU, TERZİOĞLU, Palyatif, 83: Ekip içinde sağlık meslek mensupları yanında psikolog, din görevlisi, yas danışmanları, sanat, oyun ve müzik terapisti, vaka yöneticileri bulunmak gerekir.

fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı, genel cerrahi uzmanı) meslek mensupları olmak gerekir.²⁸⁹ Ayrıca, bütüncül bir bakımdır çünkü, aile hem bakım hem yas sürecinde desteklenmektedir. Hastaya ve ailesine fiziksel, ruhsal, sosyal ve spiritüel yönlerden destek olunur. Bu süreçte tedaviden çok bakım sunulmaktadır.²⁹⁰

Spiritüel bakım²⁹¹ ile ilgili olarak şu hususlar ifade edilebilir: Akut palyatif bakım ünitesine kabul edilen hastaların yarısına yakınının manevi sıkıntı yaşadığı saptanmıştır. Bu sıkıntılar hayal kırıklığı, pişmanlık, suçluluk, anlamsızlık gibi duygulardan oluşmaktadır. Yaşanan en büyük korku ise ölümdür.²⁹² Kişiler yok olma duygularını bir karanlığa doğru gitmek şeklinde ifade etmektedirler. Ancak, manevi inancı yüksek olan hastalarda anksiyete, depresyon düzeyleri daha düşüktür. Manevi iyilik hali arttıkça şikayetler azalmaktadır. Ruhsal dinginlik (dua etme ve meditasyon yapma gibi) ayrıca fiziksel gevşeme sağlayan (masaj, akupunktur, reiki, aromaterapi) uygulamalar hastalar için rahatlatıcı olmaktadır.²⁹³ Bu rahatlamanın sağlanmasında her toplumun kendine özgü inançları rol oynamaktadır. Örneğin, Çin kültüründe hastaların bakımlarında Taoizm, Konfüçyüsçülük ve Budizm felsefesinden yararlanılmaktadır. Bu inançlarda yaşam ölümle son bulmaz.²⁹⁴ Aynı kabul İslam anlayışında da mevcuttur. Birbirinden **farklı dini inanışlar** mevcut olsa da, ölüm bir son, yok oluş olarak ele alınmaz.²⁹⁵ Aksine, yeniden **doğuş**, yeni bir yaşamın başlangıcı sayılır.²⁹⁶

Son dönem (palyatif) bakım ortamları (modelleri): Son dönem bakımları evde, merkezde veya hastahane yapılabilmektedir.²⁹⁷ **Evde bakım** kişinin meskeninde yapılır. Ev ortamında ağrılarının azaltılması sağlanır. Ayrı-

²⁸⁹ KABALAK, ÖZTÜRK, ÇAĞIL, Palyatif, 58; ÜSTÜN, Palyatif, 2. Ayrıca bkz. SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 37. BAG, Palyatif, 144: Ekte **din görevlisi, psikolog, müzik ve iş terapisi uzmanı** gibi diğer meslek çalışanların da yer alması beklenir..

²⁹⁰ MADENOĞLU, Palyatif, 132; HAVUTÇU, Terminal 77.

²⁹¹ "Spiritüelite din tanımından farklı olarak daha geniş kapsamlı bir ifadedir. Belirli bir dinin mensubu olsun olmasın insanların spiritüel gereksinimleri olabilir." :SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 37.

²⁹² SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 37

²⁹³ Söz konusu uygulamalar integratif (tamamlayıcı ve alternatif) tıp olarak kabul görmektedir.

²⁹⁴ BAG, Palyatif, 147: "**Din görevlisi**, hastanın dini ve inancından bağımsız olarak dini ve manevi sorunlarda danışacağı/konuşacağı kişidir; hastalığın anlamlandırma arayışında yardımcı olur; hastayı dinler ve suç ve affetme konularında hastaya destek sağlar ve halledilmemiş işlerin halledilmesinde yardımcı olur."

²⁹⁵ ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif,142.

²⁹⁶ BÖLÜKTAŞ, Palyatif, 56 vd.: Bir çalışmada dua etmenin kanserli hastaların ağrılarında %76 oranında etkili olduğu saptanmıştır.

²⁹⁷ HAVUTÇU, Terminal, 76 vd.; ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 140

ca, spiritüel destek verilir. Hospis ekibi, gereken tıbbi ve psikososyal hizmet için hastaları evde ziyaret eder. 24 saat telefonla destek hizmeti sunulur.²⁹⁸

Son bakım hizmeti vermek üzere özel veya resmi **son dönem tesisleri** (hospis) kurulabilmektedir. Yatılı hizmet veren son bakım merkezlerinde streslerinin azaltılması için hasta ve yakınlarına fiziki, psikolojik, duygusal ve spiritüel destek sağlanır. Bu hizmetler için merkezlerin bünyesinde yataklı tedavi ünitesi, gündüz bakım merkezi, ayaktan hasta polikliniği, evde bakım, yas destek servisi gibi üniteler kurulabilmektedir.²⁹⁹ Özellikle evi veya bakıcısı olmayan ölümcül hastalar için önemli bir uygulamadır.³⁰⁰

Nihayet son bakım, özellikle evde bakım hizmetinin sunulmadığı ve merkezlerin de olmadığı ülkelerde, hastalık sigortası kapsamında, **hastahane** ortamında yapılmaktadır. Özellikle, yüksek riskli hastaların bakım kalitesinin artmasını sağlamak için hastahane ortamı daha uygun görülmektedir.³⁰¹

Son bakım sigortası: Gerekçe	Önlem	Mekân
-Bazı vefatların öngörülebilir olması, -Vefatların çoğunun ev dışında olması, -Terminal dönemde yaşam kalitesine gereksinim, -Onurlu ölüm hakkı, -Tarafların ölüm ve ötesi hakkında bilgisizliği. -Etkin maliyet sağlaması.	-Palyatif (son dönem) bakım(ı), -Yaşama aktif katılıma destek, -Hastaya/ailesine (fiziki/psikososyal) destek, -Yas tutma sürecinde aileye destek.	-Ev, -Son bakım merkezi (hospiz), -Hastahane.

C. Örnek Bir Ülke: Almanya

Tarihçe: Palyatif bakım 1983 yılında Almanya'da Köln Üniversitesi cerrahi bölümüne bağlı olarak başlamıştır. Servis sayısı Alman Sağlık Bakanlığının 1991-1996 palyatif tedavi için model çalışma başlatmasıyla çok kısa bir sürede artmıştır.³⁰² Son bakım hizmetleri önceleri hastalık sigortası kapsamında sunulmakta idi. Sunulan hizmetlerin yeterli olmadığı fark edildiğinde, gerekli desteğin sağlanması için, Bakım Sigortası kabul edildi. Ancak, yeni

²⁹⁸ ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 140; BAG, Palyatif, 147: Evde palyatif bakıma belde hasta bakım servisi, ev ve aile bakımı servisi, mobil sosyal servis, ziyaretçi servisi, yemek servisi, gündüz bakım kliniği gibi bazı harici birimler destek olmaktadır.

²⁹⁹ SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 37.

³⁰⁰ ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 140.

³⁰¹ USLU, TERZİOĞLU, Palyatif, 83. Dünyada Palyatif Bakım Hizmetlerinin Organizasyonu için bkz. aynı eser, 84. Palyatif bakım eğitimi için bkz. aynı eser, 85. ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 137: "Dünya çapında ihtiyacı olan kişilerin sadece %14'ü bu hizmeti alabilmektedir. 2017 yılında 194 ülkenin dahil edildiği palyatif bakıma ilişkin değerlendirmede ülkelerin yalnızca üçte birinde palyatif bakım hizmetlerinin sağlanabildiği bildirilmiştir."

³⁰² Tarihçe için bkz. FÖLLMER, KRAUSKOPF, Pfv., SGB V § 39a, Rn. 1; BAG, Palyatif, 142.

düzenlemelerin de ihtiyacı karşılamadığı fark edilince hastalık sigortası kapsamına son bakım hizmetleri eklendi. Konu Sosyal Yasa V (SGB V) Md. 39 a'da düzenlenmiştir.³⁰³ Amaç tedavisi mümkün olmayan kişilerin hastahane ortamında devamlı kalmalarını önlemek, onlara yaşamlarının son evrelerinde özel bir bakım evinde (eşlik evi= hospiz) veya kendi evlerinde insanca bir yaşam sağlamaktır.³⁰⁴

Koşullar: Son bakım hizmetlerinden yararlanması için kişi sigortalı olmalı, iyileştirici tedavisi mümkün olmamalı ve geriye sınırlı bir yaşamı kalmış olmalıdır.³⁰⁵ Bu durumdaki hastalara acıları dindiren, sakinleştiren (palyatif) tedaviler uygulanmaktadır. Sakinleştirici tedavi araç ve gereçleri sadece hastahane de mevcutsa tedavi orada yapılır. Yatılı bakım için hekim onayı gerekmektedir. Onay sonrası hasta, hastalık kasası ile sözleşmesi olan bir eşlik evine de yatırılabilir.³⁰⁶

Yasal temeli: Konu Sosyal Yasanın 5. Kitabı (SGB V) Md. 39 a-e'de düzenlenmiştir.³⁰⁷

Organizasyon: Hasta evinde, son bakım merkezinde veya hastahane de hizmet alabilmektedir.

Evde bakım: Evde bakım hizmeti kişinin kendini güvende hissettiği meskeninde, yatılı veya engelli bakım kurumunda sunulabilmektedir.³⁰⁸ Sunulan hizmette aslanan hastaların sağlık görevlileri tarafından değil, gönüllüler tarafından bakılmasıdır.³⁰⁹ Bu yüzden sunulan hizmet tıbbi olmayıp; ruhsal, mental ve sosyal gözetim (ölüme eşlik) niteliği taşır. Bakımın sağlanması için kişilere hastalık kasası vasıtasıyla bir yetkinlik kursu sunulur. Gönüllü yardımcıya ücret ödenmemekte, sadece zorunlu giderleri karşılanmaktadır.³¹⁰

³⁰³ Düzenleme metni için bkz. SÖZER, Son Bakım, 1228, 1229.

³⁰⁴ krankenkassen.de/gesetzliche-krankenkassen/leistungen-gesetzliche-krankenkassen/gesetzliche-krankenkassen-besondere-leistungen/Stationaere-und-ambulante-Hospizleistungen (krankenkassen.de/) BECKER, KONGREEN, SGB V, § 39a, Rn. 1-3: Amaç ölmekte olan insanların yaşamlarını ve onu terklerini kendilerinin belirlemelerini sağlamaktır. SÖZER, Son Bakım, 1230.

³⁰⁵ FÖLLMER, KRAUSKOPF, Pfv., SGB V § 39a, Rn. 5; Krankenkassen.de/: Günler, haftalar veya birkaç ay gibi sınırlı bir yaşam beklentisi.

³⁰⁶ KOKEMOOR, 95, 96; FRINGS, SozR., 115; BECKER, KONGREEN, SGB V, § 39a, Rn. 5-9; FÖLLMER, KRAUSKOPF, Pfv., SGB V § 39a Nr. 21-23; KRAUSKOPF/WAGNER SGB V § 39c Rn. 3-5; SÖZER, Son Bakım, 1231. Almanya'da Hastalık Kasaları Birliği ile Son Bakım Merkezleri Birliği mevcuttur. Her iki birlik sunulacak son bakım hizmetlerini çerçeve bir sözleşme içinde birlikte belirler.

³⁰⁷ Md. 39b'de sigortalının bu sigorta dalının edimleri hakkında danışma hakkı düzenlenmiştir.

³⁰⁸ FÖLLMER, KRAUSKOPF, Pfv., SGB V § 39a Pfv., Nr. 23.

³⁰⁹ Bkz. FÖLLMER, KRAUSKOPF, SGB V § 39a, Pfv., Nr. 20.

³¹⁰ BeckOGK/Nolte SGB V § 39a Rn. 17-21: Düzenleme bakım hizmetlerinin profesyonel veya kâr amaçlı olamayacağı anlamına gelmektedir. Ancak yeterli sayıda uygun gönüllünün

Gönüllü hizmet sağlanamadığında, hastalık kasası tarafından ücreti ödenecek meslek personeli istihdam edilebilmektedir.³¹¹

Son bakım merkezlerinde bakım: Merkezler ancak tedavi olanağı olmayan kişiler evlerinde veya hastahane durumlarına uyan bakım hizmeti alamadıklarında, hasta kabul etmektedirler. Merkezler sakinleştirici (palyatif) hizmet sunarlar.³¹² İyileştirici tıbbi hizmet sunma yükümleri yoktur. Gerektiğinde sağlık hizmeti hastalık kasasından talep edilir. Ancak, bu durum sağlık personelinin merkezlerde görev almadığı anlamına gelmemektedir. Hekim, hemşire, psikolog ve teolog birlikte hizmet sunmaktadırlar. Sunulan hizmetler için hastalık kasası ödeme yapar.³¹³ Merkezler hem yatılı hem de günlük (yatılı olmadan) hizmet verebilmektedirler.³¹⁴

Hastahane bakım: Son bakımda öncelik evde, bu olanak sağlanamıyorsa bir merkezde hizmet sunulmasıdır. Ancak, başka seçenek kalmadığında hastahane bakımı sağlanmaktadır (Md. 39e). Bir sağlık tesisinde bakım için kişinin orada bulunan özel araç ve gereçlere ihtiyacı olmalıdır.³¹⁵ Hastalık kasası, masrafların yüzde 95'ini karşılamaktadır (SGB V Md. 39a).³¹⁶

Almanya'da son dönem sigortası koşulları	Edimler	Mevzuat
-Hastalık sigortası kapsamında olmalı, -İyileştirici tedavi mümkün olmamalı, -Geriye sınırlı bir ömür kalmalı.	-Evde bakım, -Son bakım merkezinde (eşlik evinde) bakım, -Hastahane bakım.	SGB V Md. 39a-e

mevcut olmasını sağlamak için masrafların ödenmesinde bir sakınca görülmemiştir.

³¹¹ FÖLLMER, KRAUSKOPE, SGB V § 39a, PflV, Nr. 25: Gönüllülerin ileri eğitim giderleri personel gideri olarak desteklenmektedir. Aynı edimler diğer şeylerin yanı sıra şunları içerir: Gönüllülerin seyahat masrafları, personel ve maaş masrafları, ev ortamı için malzeme masrafları ve gerekli sigorta gideri. Ayrıca bkz. SÖZER, Son Bakım, 1232, 1233, 1236.

³¹² Hastalık kasaları kişilere kendi evlerinde hastahane veya eşlik evinden tam veya kısmi yatılı hizmet verilemediğinde, eşlik evinde ayakta hizmet sunulabilmektedir. Md. 39a(2).

³¹³ BECKER, KONGREEN, SGB V, § 39a, Rn. 5-9; SÖZER, Son Bakım, 1234, 1235, 1237. Almanya'da refakat evlerinin ve personelinin taşınması gereken özellikler için bkz. FÖLLMER, KRAUSKOPE, PflV, SGB V § 39a Nr. 21; GÜNGÖRDÜ, Hospiz, 15 vd.

³¹⁴ FÖLLMER, KRAUSKOPE, PflV, SGB V § 39a, Rn.6, 7; BeckOGK/Nolte SGB V § 39a Rn. 3, 4, 16.

³¹⁵ SGB V, Md. 39 a. Bkz. FÖLLMER, KRAUSKOPE, PflV, SGB V § 39a Nr. 23; BECKER, KONGREEN, SGB V, § 39a, Rn. 5-9; SÖZER, Son Bakım, 1235, 1236.

³¹⁶ FÖLLMER, KRAUSKOPE, PflV, SGB V § 39a, Rn. 11.

D. Türkiye

Son bakım hizmetleri hakkında mevzuatımızda önceleri 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda hüküm bulunmakta idi. İlgili norma göre “**Kurum** huzur evleri ile **son yardım hastaneleri** (şifa yurtları) **kurar ve işletir**. Huzur evleri ile son yardım hastanelerinin kuruluşu ve işleyişi ile buralarda barındırılacakların bakımı ve alınacak ücretlerin miktarı ve ödem usulleri kurumca hazırlanacak bir yönetmelikte düzenlenir.” (506 SK. Ek Md. 11). Benzer bir hüküm 5510 SK.’da yoktur. Ancak, son bakım hakkında bazı düzenlemeler mevcuttur.

Konu hakkında değinilmesi gereken ilk düzenleme 2015 yılından bu yana meriyette olan **Palyatif Bakım Hizmetlerinin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönerge**dir.³¹⁷ Yönergenin kabulündeki amaç “yaşamı tehdit eden hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkan sorunlarla karşılaşan hastalarda ağrı ve diğer semptomları **erken tanımlamak** ve değerlendirmek, bu **kişilere ve aile bireyelerine** tıbbi, psikolojik, sosyal ve manevi **destek** vererek **acılarını hafifletmek** veya önlemek, **yaşam kalitesini** geliştirmek için faaliyet göstermek üzere palyatif bakım merkezleri kurmak, bunların işleyişini, fiziki şartlarını, bulundurulması gereken araç, gereç ve personel asgari standardını, personelin görev yetki ve sorumluluklarını ve uygulamanın denetimine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.” şeklinde açıklanmıştır (Md. 1).

Yönerge, 2. Maddesinde de belirtildiği üzere, “Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşları, üniversite, Türk Silahlı Kuvvetleri, belediye ve özel sağlık kuruluşlarına ait sağlık hizmet sunucularına bağlı olarak faaliyet göstermek üzere kurulan **palyatif bakım merkezleri** ile buralarda görevlendirilen personeli ...” kapsamaktadır. Her iki düzenleme birlikte değerlendirildiğinde, Yönerge ile palyatif bakım merkezlerinin kurulmasına olanak tanındığı anlaşılmaktadır. Merkezler resmi makamlar (Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşları, üniversite, Türk Silahlı Kuvvetleri, belediye) veya özel sektör tarafından kurulabilmektedir.

Resmi veya özel olarak kurulması mümkün olan merkezlerin kurulma nedeni ilk maddede, yaşamı tehdit eden hastalıkları erken tanımak, sonrasında hem hastalara hem de aile bireyelerine (tıbbi, psikolojik, sosyal ve manevi) destek vermek olarak açıklanmıştır. Destek acıların hafifletilmesi veya önlenmesi, ayrıca yaşam kalitesinin geliştirmesi için verilecektir.³¹⁸ Merkezler yataklı sağlık tesislerinde kurulabilmektedir. Bu hizmet ayrıca, aile hekimleri ve evde sağlık hizmet birimleri tarafından da yürütülebilmektedir. Düzen-

³¹⁷ Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün 7.7.2015 Tarihli yazısı üzerine, Bakanlık oluru ile yürürlüğe girmiştir. Bkz. <https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/2817/0/palyatif-bakim-hizmetleri-yonergesipdf.pdf>.

³¹⁸ Yönergede palyatif bakımın tanımı bulunmamaktadır. Ancak, evde sağlık hizmeti “... Çeşitli hastalıklara bağlı olarak evde sağlık hizmeti sunumuna ihtiyacı olan bireylere evinde ve aile ortamında sosyal ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini de kapsayacak şekilde verilen muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım, takip ve rehabilitasyon hizmetlerini, ...ifade eder.” (Md. 4 - (i)-ç) şeklinde tanımlanmıştır. Bu boşluğun -yukarıda aktarılan- 1. Maddedeki amaç düzenlemesinden yararlanarak doldurulması uygun olacaktır.

lemede ayrıca “*Yataklı sağlık tesisleri tarafından bakım eviyle, bakım evinde yaşayanlara yönelik olarak, palyatif bakım protokolü yapılması ve Müdürlüğe onaylatılması kaydıyla palyatif bakım hizmetleri verilebilir.*” hükmü bulunmaktadır (Yönerge Md. 5).

Dördüncü Maddede tanımı bulunmayan “bakım evi” kavramı yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerini ifade ediyor olabilir. Söz konusu merkez **Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği’nde** “*Yaşlı kişilerin yaşamlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmeleri amacıyla, kendi kendilerini idare edebilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli olarak özel bakım altına alındığı yatılı sosyal hizmet kuruluşu...*” olarak tanımlanmıştır.³¹⁹ Bu merkezler yataklı sağlık tesisleri ile sözleşme (palyatif bakım protokolü) yaparak kendi mekanlarında son bakım hizmeti sunabilirler.³²⁰ Sunulacak hizmetler fiziki destek,³²¹ psikososyal destek,³²² ağrı yönetimi³²³ ve beslenme desteği olarak belirlenmiştir (Yönerge Md. 12).³²⁴

Ele alınması gereken diğer düzenleme **Evde Sağlık Hizmeti Sunumu Hakkında Yönetmeliktir.**³²⁵ Söz konusu yönetmelik, “*...yaşamını sürdürdüğü mekânda sağlık hizmetine ihtiyacı olduğu tespit edilen bireylere hizmet standartlarına uygun şekilde mahallinde yapılması mümkün olan tıbbi hizmetlerin sunulmasına dair usul ve esasları belirlemek...*” amacıyla çıkarılmıştır (Md. 1). Maddede bireylerden söz edilmiş, sigortalı, sigortasız ayrımı yapılmamıştır. Değınilen husus, evde sağlık hastası olarak kabul edilen bireylerin tanımından da anlaşılmaktadır. Nitekim bu kişiler, “*Tamsı konmuş hastalıklar sebebiyle cihaza, yatağa veya eve bağımlı olan ve/veya yaşlılığından dolayı sağlık hizmetine ulaşımda zorluk yaşayan, yaşadığı mekânda evde sağlık hizmeti alma talebinde bulunan ve bu talebi uygun görülen birey...*” ler olarak ifade edilmiştir (Md. 4/1-c).

Her iki norm bir arada değerlendirildiğinde evde sağlık hizmetinde, sigortasız da olsa, yaşamını sürdürdüğü mekânda cihaza, yatağa veya eve bağımlı kişiler kapsama almıştır. Aktarılan kişilerin hastalık tedavisi, bakım (yatalak)

³¹⁹ Bkz. Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, Md. 4/I-e. (RG: 21.02.2001, 24325).

³²⁰ Bağıtlanan sözleşmenin ayrıca il sağlık müdürlüğüne onaylatılması gerekmektedir.

³²¹ Muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım ve rehabilitasyon.

³²² Sıkıntı, ansiyete, depresyon, umut, kayıp, yas, keder ve kendine bakmak, ağrı yönetimi.

³²³ Ağrı kesici (opioid) kullanımı.

³²⁴ Palyatif bakım hizmetlerine başvuru Yönerge Md. 13’de; hasta kabul, sevk ve nakil esasları Yönerge Md. 14’de düzenlenmiştir. Palyatif bakım hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulabilmesi için işbirliği (protokol) yapılacak kurum ve kuruluşlar olarak Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Emniyet Müdürlükleri, Türkiye İş Kurumu, belediyeler, gönüllüler ve ilgili sivil toplum kuruluşları ile Diyanet İşleri Başkanlığından söz edilmiştir (Yön. Md. 20).

³²⁵ RG: 2.6.2023, 32209.

veya son bakım (palyatif tedavi) aşamasında olup olmadıkları önem taşımamaktadır. Çünkü, normda böyle bir ayırım yapılmamıştır. Zaten, (Md. 19'da) hizmet sunulan kişiler arasına *“Palyatif bakım hizmeti almış ve tıbbi bakımının evde yapılması uygun görülen hastalar”* da ayrıca alınmıştır.

Bu görev asli olarak Sağlık Bakanlığına verilmiştir. Bakanlık görevini kamu sağlık tesisi bünyesinde kurulan **“evde sağlık hizmet birimi”** vasıtasıyla ifa etmektedir (Md. 4/1-e) ³²⁶ Hizmetin ifasından Sağlık Bakanlığı il sağlık müdürlüğü sorumlu olup, görev **“sağlıklı yaş alma merkezleri”** (YAŞAM) tarafından yerine getirilmektedir. Değınilen merkezler Sağlık Bakanlığı'na bağılı sağlık tesisleri bünyesinde kurulurlar. *“Ekip; hekim veya uzman hekim, hemşire, ebe, toplum sağılığı teknisyeni, sağılık memuru, evde hasta bakım teknikeri, yaşlı bakım teknikeri, psikolog, sosyal çalışmacı, fizyoterapist, eczacı, diyetisyen, şoför ve evde sağılık hizmetinin gerektirdiğı diğer meslek mensuplarından oluşturulabilir.”* (Md. 8).

Merkez personeli yaşlı bireylerin sağılık hizmetlerine erişimini kolaylaştırır. Evinde ve yerinde tıbbi bakım ihtiyaçlarının belirleyip destekler. Tıbbi izlem yaparlar. Gerektiğinde uzaktan sağılık hizmeti ile muayene ve danışmanlık hizmeti verir, hasta naklini organize eder (Md. 4/1-m). Hizmet talebi (444 38 33 numaralı hattan) hasta, yakını, hekim, aile hekimi, bakım veya sosyal destek hizmeti sunanlar tarafından **“evde sağılık iletişim merkezi”**ne yapılır (Md. 6). Merkezde mevcut **“evde sağılık koordinasyon ekibi,”** talebi değerlendirerek ilgili birime yönlendirir. Birim de uygun olan ekibi görevlendirir. (Md. 21).

Yönetmelikte, evde sağılık hizmeti sunulan kişilerin sağılık tesisine nakli sonrası sunulacak hizmetlerin uzun sürmesi ihtimali dikkate alınarak, ilgili sağılık tesisi bünyesinde, en az üç yatak kapasiteli **“evde sağılık hizmet ünitesi”** oluşturulması hükme bağlanmıştır. *“Sağılık tesisi bünyesinde palyatif bakım merkezi olması halinde öncelikle palyatif bakım merkezinin yatak kapasitesinin en az üç yatağı uygun koşullar oluşturularak evde sağılık hizmet ünitesi olarak kullanılır.”* (Md. 23).

³²⁶ Birim görevini ifa ederken, taşıma hizmetleri için evde sağılık hizmeti aracından yararlanmaktadır.

Amaç	Araç	Mevzuat
<p>- Yaşamı tehdit eden hastalıkları erken tanımlamak,</p> <p>- Kişilere ve aile bireylerine (tıbbi, psikolojik, sosyal ve manevi) destek vererek acılarını hafifletmek veya önlemek,</p> <p>-Yaşam kalitesi sağlamak.</p>	<p>-Resmi (Türk Silahlı Kuvvetleri, belediye) sağlık tesislerinde palyatif bakım merkezleri,</p> <p>-Sağlık tesislerinin evde sağlık hizmet birimleri,</p> <p>-Aile hekimleri.</p> <p>-Özel sağlık tesislerinde bakım merkezleri,</p> <p>-Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri.</p>	<p>-Palyatif Bakım Hizmetlerinin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönerge,</p> <p>-Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği,</p> <p>-Evde Sağlık Hizmeti Sunumu Hakkında Yönetmelik.</p>

E. Genel Değerlendirme:

Ülkemizde son dönem (palyatif) bakım hizmetine yeterince değer verilmiştir.³²⁷ Çünkü, son dönem için hastanelerde yeterli sayıda ve nitelikte yeterli birimler ve ekipler mevcut değildir. Konu hakkında yeterli yasal ve etik düzenlemeler bulunmamaktadır. Değinilen nedenlerle, son dönem hastaları hastanede uzun sürelerle kalmakta, diğer hastaların yaşam şanslarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, sağlık personelinin gücü ve hastane olanakları etkin kullanılamamaktadır.³²⁸

Sözü edilen nedenlerle, kendine özgü kültürel ve sosyal özellikleri dikkate alınarak, ülkemizde de son bakım hizmetlerinin (palyatif bakım, hospis bakımı, evde bakım) planlanması, bunun için gerekli yasal alt yapısının oluşturulması gerekmektedir. Bu yapılanmada hastaya ve aileye en yakın konumda olan aile hekimlerine özel önem verilmelidir.³²⁹

Konu ile ilgili olarak eleştirilen bir diğer husus, hekimlerin hastalarıyla maneviyatla ilgili olarak konuşmaktan kaçınmaları ve onları çoğunlukla bir din adamına yönlendirmeleridir. Keza, hemşireler de hastalarla maneviyat ve varoluş ile ilgili konuları konuşmaktan korkmakta, ölüm sürecinde onları yalnız bırakmaktadırlar.³³⁰ Değinilen durumun nedeni, palyatif hizmetlerde

³²⁷ Türkiye’de’de palyatif bakım hizmeti veren kuruluşlar için bkz. ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 138, 141; MADENOĞLU Palyatif, 133. Türkiye’de palyatif bakım ile ilgili çalışmalar için bkz. USLU, TERZİOĞLU, Palyatif, 84, 86; KABALAK, Palyatif, 122, 123. Ayrıca bkz. ÇÖLGEÇEN, ASLAN, Palyatif, 149. Türkiye’de 01.04.2016 tarihi itibarıyla Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün SGK ‘na bildirdiği palyatif bakım merkezleri 67 ilde mevcut olup, toplam yatak sayısı 1898 olarak saptanmıştır. <https://www.saglikaktuel.com/haber/yeni-palyatif-bakim-uniteleri-tescil-listesi-51236.htm> 1.10.2023

³²⁸ KABALAK, ÖZTÜRK, ÇAĞIL, Palyatif, 68.

³²⁹ SUCAKLI, YAŞAR, Yaşam, 37, 38.

³³⁰ BÖLÜKTAŞ, Palyatif, 61

manevi bakıma yer verilmiyor olmasıdır. Anılan nedenle, özellikle sağlık çalışanlarının bu konuda eğitim alması gerektiği ileri sürülmektedir.³³¹

³³¹ BÖLÜKTAŞ, Palyatif, 65. Çünkü, yapılan bazı araştırmalarda, özellikle ölümcül hastalık durumlarında, ateist olan insanlarda dahi manevi gereksinimlerin ortaya çıktığı, ciddi derecelerde varoluşsal ve manevi acı yaşadıkları saptanmıştır. BÖLÜKTAŞ, Palyatif, 55